

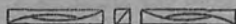
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

свщ. Юліян Дзерович: Потреба деяких реформ в нашій церкві подиктована ходом часу	1
свщ. Др. Гавриїл Костельник: Христіанство а де- мократизм	15
свщ. Олександр Коренець: Христос в євангеліях — особа історична	23
Всячина	30
Від Адміністрації	30
Бібліографія	30
Переписка	31
Оголошення.	

ЛЬВІВ 1918.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в обемі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

Н И В А

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 1.

Львів, за січень 1918.

Рік XIV.

Свщ. Юліян Дзерович.

Потреба деяких реформ в нашій Церкві

подиктована ходом часу.

Рік 1917. приніс нам, Українцям, що до нашого політичного життя та міжнародного положення, величезні зміни. Зміни засадничі, перевороти епохальні. Україна стала незалежною, самостійною державою; державою великою, богатою, з доступом до моря. Свою долю викувала вона собі не попрошайством, „актами“, а своєю силою, дисципліною, щирим патріотизмом, а передовсім оружною силою. Не застановляла ся вона довго, чи творити легіони чи ні, та кому їх віддати на службу, а на руїнах царату як гриби по дощі повстали полки Хмельницького, Шевченка, Полуботка, Дорошенка, Мазепи, Грушівського, які за свою дорогу вітчину готові були життя віддати і кров пролляти. На чолі її стали не іменовані регенти, шляхтичі, кармазини, а виборна, на демосі оперта „Центральна Рада“.

„Вічну пам'ять“ співали Україні на побоевищах під Полтавою та Берестечком; „вічну пам'ять“ заїнтонував їй сердечній при акомпаніменті польських послів граф Лешек Борковський у львівським соймі в р. 1866. кликнувши „Niema Rusi (в значіню України) a jest tylko Polska i Moskwa“. Смертний засуд видали на неї Петро I., Катерина II., а вже ніби покідану сіпали її по смерті різні Валуєви і інші царські посіпаки своїми драконськими „указами“ та розпорядками. Ще так недавно писала польська преса, що „Ukraina kończy

сіє в Подwoлoчuckax, bo 'am za k'rdonem, na w'laściwej Ukraїnie ani się nikomu nie śni o niej" (Gaz. wiecz. z 20. cernia 1916) a i ninі po doveršenім її воскресенію та сама преса має лише глумливий тон над „uniwersałamy“, „małoju i welykoju radoju“ та кпить собі з мегальоманії Українців (Kuryer Lwowski: „Polityka Ukraїńców“ z dnia 13. I. 1913) та коли перше говорено, що україньський рух є викликаний штучно „пруськими марками“, тепер безличнo говорить ся, що Винниченко та Грушівський запродали себе французьким франкам!...

Лють і злоба наших сусідів факту не змінить. Україна встала, воскресла і жити буде, мимо крику, глузования, завити... Тюрма народів завалилась, кайдани опали з рук і ніг. Не даремні були страждання Шевченка, Полуботка, Кальнішевського і цілих мільонів безіменних героїв любови вітчизни. Не на дармо і наші Січові Стрільці клали покосом свої буйні голови на верхах Маківки та широких ланах Поділля. Вороги України здоптані, безсильні, безрадни, а вона воскресла і хоче жити своїм житєм. Справді можна влучно парafразувати слова пісні похоронної: „Гді убо єсть цар? гді Бобринський? гді Євлогій? гді Дудикевич?... вся убо персть, вся сїнь!...“

В нашій церковній часописи розходить ся о се, розглянутись, яка буде доля Церкви при змінених обставинах по тім і тамтїм боці кордону. В хвили, коли се пишу, ще не порішено, як і куди будуть іти границі нової української держави, отже і незвісно, чи побідить здорова і розумна засада самоозначеня народів, яка би раз на все положила кінець війнам на всі держави і запровадила спокій внутр державних організмів, чи зістане: „най буде як було“? Але возьмім случай найправдоподібнійший, а саме, що Україна повстане з вилученем східної Галичини, лише на територіях давньої царської імперії і пригляньмось судьбі Церкви по тій і тамтой бік кордону.

Наразі в українській державі є в переважній частині „православна“ релігія — релігією майже цілої людности України, а унія показуєть ся лише тут і там дуже спорадично. Якaj буде доля Церкви на Україні? Безперечно, що на Україні піде відокремленє Церкви від держави, бо в проєкті інституції української республіки є се виразно зазначене. Маймо надію, що правительство України не стане кувати нових кайданів для своєї української Церкви, скинувши так недавно з себе політичні і національні кайдани царської неволі, та що Церква по її відокремленню від держави буде уживати такої свободи, якої уживає кожда конфесія в Зєдинених Державах Америки, а не такої свободи (!?), якої дізнає католицька Церков в Франції.

Доля православної Церкви на Україні буде вдруге залежати в многім від неї самої, то значить від самого „православія“, як також від репрезентантів

його, себто духовенства. Дотеперішнє „синодальне“ православє не вдовольало людности України і тому так завзято ширила ся на Україні „штунда“, як виразний протест проти накиненої нелюбим правительством релігійної форми. Коли отже „православє“ автокефальної, української Церкви буде дальше, як колишне російське, заkostenіле у своїй обрядовщині та не буде узглядняти нових форм життя народного, які витворили нові обставини і инший дух часу, то вплив його не буде великий, а доля Церкви незавидна. Тут отже отвираєть ся гарне поле для пропаганди нашої уніятської віри, яка зіткнувшись вже від собора берестейського з західною містикією і аскезою вміла що найкрасше з західної Церкви приновити до своїх цілей, до своїх услуг, і вміла релігійне чувство модернізувати. Тому у нас в Галичині не було ніяких сект, мимо що австрійські закони державні, як конституційні, скорше дозволили б на творенє нових віроісповідних громад, як самодержавна Росія. Та обставина, що у нас тут і там показували ся симпатії для православя, мало свою причину головнò в політичнім та національнім москвофільстві, а лише як консеквенція перших і в релігійнім москвофільстві. А позаяк москвофільство через розгром Росії стало тепер політично неможливим, а літературно не є небезпечним, то і релігійно буде безпредметовим і уніятська Церков позбулась раз на все одинокого внутрішнього ворога, який спинював його розвій, кидав йому колоди під ноги.

Третім чинником, який буде кувати долю Церкви на Україні, се буде його духовенство. Коли православне українське духовенство буде таке як лоси, і таке, як ми його тут бачили підчас наїзду своїми очима, то доля Церкви буде непевна. Се були вожди „сліпії“, які і тих що ведуть і самі у яму впадуть, говорячи парафразою слів Спасителя. Коли українське духовенство не поглибить свого загального і богословського образования, коли на возьмєсь ревнò до проповідництва, яке там стало доси облогом, коли не зближить ся до народа поза відправою, поза церквою то для української православної Церкви буде незавидна, як рівнож незавидна буде доля її служителів. Який успіх могло би мати наше духовенство на Україні, можна судити з тих вісток, які до нас з поза кордону дістали ся на підставі листу декана о. Мих Цегельського; поміщеного в наших часописах. Отже доля Церкви так православної, як і евентуально уніятської, в многім залежати ме від духовенства, яке буде сю Церков репрезентувати.

Але чи доля нашої уніятської Церкви вже під кождим зглядом така світла та приманчива, щоби вона мала притягуючу силу свою і на наших закордонців? Чи в нашій Церкві і нашім духовенстві (без огляду на Україну) не треба би реформ, певних змін, щоби вона скріпилась, зміцнилась, дода-

ла собі поваги і сили? Чи у нас в уніятській Церкві вже все стоїть так непохитне та совершенне, що щось поправляти, добудувати на тій прастарій будові було би святотатством? А тепер власне є час реформ. Коли держави перебудовують ся до основ, коли суспільности очищають ся з хвастів та галапасів, які протягом віків розростали ся на їх організмі та жили їх житєвими соками, потім і кервавицею, то пора би і нам приглянути ся структурі нашої Церкви, і, коли щось є на ній хибного та невідповідного, доконче се перебудувати, обновити, а тим самим скріпити Церков в її основах, вляти в неї нове житє і зробити її в новім порядку річий і при нових людях та обставинах житєспібною. Царат, коли-б був розумів духа свого часу та старав ся приноровити до нових ідей, коли-б був умів надслухати то новільне зразу, але зловіще гуркотінє того вулькану невдоволених народів, на якім сидів, та дав своїм народам політичну волю і індивідуальну свободу, був би і війну виграв, і сам сидів на престолі і зробив вдоволені народи своїми вірними підданими. А так без жалю від своїх найрідніших дітий, автохтонних Великоросів провалив ся, а за собою потягнув і велич колишньої царської Росії, яка нині буде звужена до значіння треторядної, нікому вже не страшної держави.

Тому то без претенсії на менторство або непомилність — зібрав я пару таких моментів з устрою будови нашої Церкви і житя нашого духовенства, які на мою немірдаїну думку потребують реформи, обнови, і думаю, що отсі стрічки викличуть дискусію і тимсамим, подиктовані лише доброю волею і любовію до Церкви, причинять ся до її зросту, сили й поваги.

Деякі подані мною тут гадки є і більшої ваги, але є і дрібничкові між ними. Є вони в більшій части лише повторенєм дискусій, які нераз довелось мені в розмові з иншими Собратами учути, підслухати, і тому то мають вони тимбільше вартість, бо віддають се, що наше духовенство відчуває, чого домагаєть ся. На всякий случай є в них добра воля і як найліпший намір. І так приступаю найперше до реформ конечних в організмі Церкви а опісля реформ духовенства. Від річий важніших перейду до річий дрібніших, які однак зложені разом становлять цілість і мають немалий вплив на долю і судьбу Церкви. Зазначую також, що кинені гадки не будуть цілковито опрацьовані, бо на се треба окремої літератури, окремих студій, але се будуть лише точки для заїнавгування дискусії і скристалізованя гадок в порушених справах. І так по перше:

Потреба нам достойного і відповідного представництва в святій колегії кардиналів.

Коли має наша Церква мати якесь значінє і потягаючу силу для Сходу, найже той Схід бачить, що ми не лиш якась причіпка, якісь пасерби, але діти католицької Церкви, які в нагороду за своє добровільне приступленє до сеї Церкви є святою Апостольською Столицю гідно і відповідно трактовані. Нашим постулатом найскромнішим повинно бути іменованє що найменше двох кардиналів. Один мав би зістати в Римі при св. Ап. Столиці, щоби там був постійним речником нашим і інформатором Апостольського Престола не лише в наших українсько-католицьких, церковних справах, але взагалі церковних справ східного обряду, до якого належать ще і Румуни і Болгари і інші народи. Мені здаєть ся, що такий кардинал східного обряду має більше право засідати в святій колегії, як ті численні кардинали-італійці, які є предсідниками різних конгрегацій і о східнім обряді та о потребах нашої Церкви мають хиба дуже мале понятє. Гідність кардинальська є для ісповідників східного обряду з правила недоступна, а прецінь, коли наша католицька Церква є вселенська, то повинна мати і постійну репрезентацію католицького Сходу. Другим кардиналом повинен бути доконче іменований кождочасний галицький Митрополит і то силою свого становиска, як представитель зєдиненої Церкви, так як прим. кардиналом зістає кождочасний архієпископ віденський силою своєї гідности, як митрополит столичного міста Австрії і то невдовзі по своїм винєсеню на архієпископський престол. А тимчасом та гідність є для нашої єрархії дуже рідка і недоступна, коли на весь протяг часу нашого зєдиненя з Римом гідність та дістала ся всего трем митрополитам. Коли Апостольська Столиця іменує кардиналами (не говорю о архієпископах таких міст як Неаполь, Венеція, Медіолян, Фльоренція, але таких провінційо-нальних партикалярів) єпископів Компостеллі, Туруни, Феррари, Монтефалько, Пізи і др. якихсь ширшому світови незвісних, поза границями власної малої єпархії невідомих Saviehion-ix, Martinell ix Rinaldic-ix, Maff ix, то о скільки має до сеї почеси право галицький митрополит східного обряду. Маймо надію, що Апостольська Столиця то уопслідженє нас в короткім часі направить і нашому обрядови в своїм власнім інтересі признаєть в святій колегії що найменше два кардинальські місця. Такий кардинал з осідком в Римі є для інформації Ап. Столиці, для стереженя наших прав і для взможеня сили Церкви і її розцвіту річию конечною а галицький кардинал є конєчний з огляду на найдальше висунєну позицію католицизму на Сході.

Друга річ, о яку ми упімнути ся повинні се реституція нашого давного привилєя :

Право вибору єпископів.

Се наш прастарий привилей східної Церкви, се справа засаднича і конечна. В прастарих часах вибирав нового єпископа пресвітерат, гідність вибору посвідчав віруючий народ, а потверджав вибір і постановляв вибраного єпископа найвисший зверхник Церкви, або в його імені заступник; митріях або митрополит провінції. З часом спосіб вибору запнив ся на стільки, що завдяки привилеям, які дано володітелям за охорону Церкви, а також задля політичних інтересів зрісшого в силу цезаризму (передовсім у Византії) пресвітерат предкладав своїх кандидатів володітелеви а той же поіменовавши одного з них предкладав його найвисшому зверхникови до преконізації; узнане же його гідности через віруючий народ заступив так званий процес інформаційний, доходячий строго гідности кандидата після загального суду „народу“. Сей спосіб вибору через пресвітерат, за згодою володітеля на вибрану особу і преконізацію передше в Царгороді у католицького патріярха а опісля в Римі єствував і на Україні від перших часів християнства аж до 1747. року, в котрім то році управою державною Польщі за намовою князя Чарторийського знасиловане зістало вперве право предкладання кандидата через пресвітерат руської Церкви, мимо протесту Риму. В буллі „*Benedictus sit*“ з 7. лютого 1596. і в апостольській конституції: „*Decet Romanum Pontificem*“ признаєть ся виразно право вибору митрополита, архієпископів і єпископів духовенству і народови, а кожодочасному митрополитови признаєть ся право канонічної інституції і посвячення єпископів і архієпископів і лише канонічну інституцію митрополита застерігаєть ся Апостольському престолови. Нині інформації о єпископі не засягає ся у його власного народу а ціла справа відбуваєть ся в міністеріяльних канцеляріях, де про долю народу і його єпископа рішають люди чужі тому народови і його Церкві.

Духовенство наше не ломить коп'я за вибором єпархії через нарід, але з боєм се терпить, коли пресвітерат тої Церкви має при виборі свого зверхника замкнені уста і *post festum* довідує ся, що той або инший зістав іменований єпископом. А прецінь хто може ліпше знати про се, хто достойний носити владицу митру, як не духовенство? хто ліпше знає, хто з посеред него найгіднійший бути архіпастирем, як не диєцезіяльний клир? Тому то в інтересі Церкви самої, та приноровляючись до нових обставин нинішного часу повинно духовенство се давне своє право реклямувати і вибороти, та нераз деморалізаційні впливи від тої святої справи усунути.

Третім домаганєм нашим повинно бути:

Зміна конкордії з 1863. року

в тім напрямі, щоби не так як доси було, що хлопці ішли по батькови а дівчата по матері, лише щоби як жінка, так і діти всі ішли по батькови. Коли батько буде латинського обряду, нехайже за ним іде ціла родина, а коли грецького обряду, нехай вже всі діти належать до церкви. Батько є голова родини, жінка йому присягає послух при вінчаню, нехайже той послух обявляєть ся передовсім у відносінах родинно-обрядових. Дотеперішня конкордія виходила лише на добро латинському обряду, бо коли тільки: „jedna duszyczka“ латинського обряду десь замішалась в родину, там вже латинський священник мав нагоду розвести свою агітацію і пропаганду латинства.

При тім виходило воно трагікомічно впрост: дав Бог неділеньку святу, іде народець божий в церквцю; а ось трафилось в родині так, що батько-українець і п'ять синів іде за ним, а донька сирітка (бо мама вмерла) мусить іти сама одна до косяцьола, бо вона по мамі-небіжці лаціньського обр-жондку, і так як би вона не могла з цілою сімєю з великим пожитком для душі в церкві помолитись. Возьмім до того на подвійне святковане свят такий примір: у батька і синів вже Великдень, можуть їсти мясо а мати з доньками зачали що йно великий піст! Що за невигода! що за замішане! А позаяк у нас в Галичині став ся обряд також національним викладником, то через таке розріжнюване в одній хаті вкрадаєть ся і національна ворожнеча. Хлопці завзяті Українці, а дівча „zacięta Polka“... а так при змінній конкордії ішло би все за батьком і не було би тих спорів ні тих недогідностей, які впливають з дотеперішньої практики. Ся справа така ясна і така льогічна, що Апостольська столиця повинна для спокою домашнього своїх вірних і добра Церкви на неї радо згодитись, тим більше, що жадна сторона, ні латинські ні грецько-католицькі вірні на тім не тратять, не терплять, бо при рівних даних обі сторони уступають. Прецеденс такої зміненої конкордії вже маємо в Америці, де після постанови Апостольського престолу, виданої для Американських греко-католиків діти всі ідуть після батька. Маємо надію, що по війні наступлять можливіші сусідські відносини між Поляками а Українцями, бо Полки добившись власної „ojczyzny“ і освоївшись з тим, що нас вже не можуть трактувати як раба, невільника, стануть більше уступчивими і виrozumілими, тимбільше, що за нами буде сила і опора о свою власну державу, тож годило-б ся ще, щоби до тої згоди в лоні самих родин наших промостити дорогу. Дівчина, яка рішить ся віддати ся за члена чужої нації зложить, що правда, велику жертву на супружім престолі, але за ту свою жертву внесе любов, виrozumість, згоду і мир до дому свого мужа.

Дальшим постулятом нашим повинно бути:

Знесенє права патронату.

Вже саме представлюване ся коляторови, який має парохію до наданя є для личности себе шануючої так прикрим і понижаючим, що лише крайна матеріяльна потреба зневолює її до сего кроку. Панове колятори бо, густо часто, в хвили бодай, коли чужий священник приходить як компетент о парохію представити ся, забувають на кардинальні засади товариської приличности і осмілюють ся з священником-петентом говорити в тонї, в яким не сміли би говорити до зголошуючого ся до їх служби льокая. Вже само згорблене ся в чотири погибели при візитї у колятора з жебраниною о бенефіцію ані не додає духовному поваги, ані не личить з його достоїнством. А до того виходить се таке презентованє через людей ворожих нашому народови і нашій церкві все на превелику шкоду нашої Церкви, бо колятор і патрон буде вибирав все „najpocziwszego księżunia“, який би не бороздив його польонізаційній роботї серед „pocziwego rusińskiego ludku“, а часто дивив ся на моральний розбій, який такий панок ширить в селї, через пальці. Що нашому духовенству се право патронату опротивило, пізнати по тім, що на приходи, які надає Преосвященний Митрополит, подалось тепер при яких стопятьдесяти вільних посадах багато більше компетентів, як на приходи приватного наданя. І річию найприроднійшою було би, коли би обсаджуванє духовних посад взяла духовна власть в свої руки. За ту шесту пайку, яку дає дідич раз на сто або й більше літ конкуренції на церков або приходські будинки, запродувати свободу церкви чужому чоловікови, який сам має надавати священника цілій громаді, се є такий нонсенс і якась середновічна аномалія не відповідаюча духови часу, що як найскорше повинна бути знесена. Певно, що дідичі не легко позбудуть ся сего права, але годї! На Україні йде аграрна реформа і дідичів експропріюють з землі і вони мусять на те пристати, так рівнож і сей середновічний привилей повинен рішучо бути знесений. Того вимагає доконче добро і независимість Церкви.

Дальшою конечною потребою нашої Церкви є доко-
нечна :

Націоналізація нашого Богослуженя

і введене рідної мови в церковний обряд. Вже Апостол язиків, в першім посланїю до Коринтіян каже, що в церкві краще є пять слів сказати з зрозумінєм, щоби других наставити, поучити, як тисяч слів проголосити в незнакомій мові. (Гл. 9. ст. 19.) Однак ся глибока правда якось затратила своє значінє. Живе церковне слово виродилось у нас, на Україні в якийсь надобовязковий додаток в цер-

ковнім богослуженню. Ми уживали його лише в проповідях, науках, посилаючи до того тексту святого Письма в церковній мові, які замість дане місце проповіді вияснити, поперти, доказати, його через незрозумілість лише затемнять. Припустім на іть, що богословськи образовані люди розуміють хорошо язык богослуження, що їм зрозумілі всі славянськи, всі варваризми нашої церковно-славянської мови, зрозумілі навіть такі вираження, як „брашень львовъ, сотренныхъ членовными“ (з одного канона), перед яких граматичним розбором голову ломити будуть всі фільольоги в світі... Но для простого народа, для великої маси сірого люду — чи буде хоть третя часть зрозуміла сего, що читається, співається, „возглашається“?..

Возьмім хоч би Євангеліє: — Читаєш народови Євангеліє. Стараєшся ясно, виразно виголосити кожде слово. Ділаєш все що можливе, по своїй священничій совісті... А рівночасно який страхітливий сумнів закладається у твоє серце: а що, коли „вони“ нічого а нічого з прочитаного не розуміють?!.. Повидимому, вони слухають уважно: після прочитання зітхають, хрестяться і кланяються, а якийсь страх бере спитати, чи вони се і то поняли, зрозуміли? А прецінь текст Євангелія читається виразно, його вияснюється в гомілії, його має простолудин в біблій. Але що сказати доперва о часах, кафтизмах, сідальнях, канонах, ірмосах, катавасіях, акафистах і т. д. і т. д.?

Деякі, правда приучують ся на память деякі фрази і уривки, але яке се розуміння! Ось що мене питався один такий сільський грамотій, церковний сладкопівень: Що се отче значить: „вознесена ты видѣвши Церковь на крестѣ“?... Ніяк не могу се розуміти. Таже у нас є „крест на Церкві“ і так повинно бути, а тут є написано: — „Церковь на крестѣ“! То факт. А кілька подібних фактів перейшло в анекдоти, яких повно по наших священничих домах, священничих родинях.

Тому українізація нашого богослуження се річ конечна, невідложима. Сеї річі однак не можна так витрясти з рукава, на замовлене. Наше богослуження — се доволі обширна література. Розходить ся о се, щоби ми се діло признали важним і конечним. А опісля вже найдуть ся і люди і спосіб і ревнителі, а благодать Божя доповнить розцвіту своїй славі і додасть красу своєму богослуженню. Сего діла повинен підняти ся собор провінціональний. Дещо з богослуження можна зовсім опустити, дещо скоротити, дещо гарною мовою переказати, а дещо у модерні форми вляти, переміняти. До сего остатнього дам сей примір: При положенню плащениці у велику п'ятницю співає наша Церковь з ірмолією: „Тебе одіюющагося світом яко ризою, снем Іосиф с древа с Никодимом, і видів мертвца нага непогребена, благосердний плач восприім, ридая глаголаше: уви мні сладчайший Ісусе!“

Єгоже в малі сонце на кресті висима узрівшее мраком обла-
чашеся, і земля страхом колабашеся, і раздирашеся церков-
ная завіса: но се вижду тя, мене ради волею поде́мшиа
смерть: како погребу Тя Боже мой? Или какою плащани-
цею обвію? Коїми ли руками прикоснуся нетлінному Твоє-
му тілу? іли кія пісни воспою Твоєму ісходу Щедре? вели-
чаю страсти Твоя, піснословлю і погребеніє Твоє со во-
скресенієм, зовий: Господи слава Тебі“.

Дуже гарні слова, сумна, протяжна мелодія в них —
то правда, нема що казати. Але в практиці як воно вихо-
дить? Слів тих рішучо ніхто з людей не розуміє, а що ме-
лодія трудна до запам'ятання, і можна лише її ірмолой три-
маючи в руках відспівати, то виходить таке, що чути лише
вічно самі аааа, або ееее чи там який інший самозвук,
а впрочім народ іде безучасний з Плащеницею і Найсвятій-
шими дарами, не накормивши свого молитвенного духа, та
не взявши майже ніякої участі в богослуженню. А тепер во-
змім сей случай, коли-б так при обході з Плащеницею по-
зволено всьому народовови співати отсю прегарну пісню,
враз з її прискорбною мелодією:

„Христос ро іпятий на Голготі
За гріхи світа Він терпить.
В безмірних муках і скорботі
По тілі кров свята біжить:
За гріхи світа Він терпить.

Душе моя! за твою злобу
І за провини, за гріхи,
Христос пішов на смерть, до гробу;
Тому в час грішної жажди
Ти хоч на хвилю з Ним терпи.“

Не підлягає сумніву, що в другім случаю буде вислід
з богослуження і відправи стораз корисніший, як з першого.
В першім случаю буде парада, театр, спектакль, а в другім
Христос, душа, молитвенний настрій.

Безперечно, що автокефальна Церков на Україні як
найскорше знаціоналізує ціле богослуженє, отже як ми бу-
демо виглядати з нашою церковно славянщиною? І так ми
вже багато стратили в порівнанню з Поляками, які свої до-
даткові богослуження, як *litaniї, godzinki, go Źki-Źal-i* і т. д.
відправляють в народній мові і тимсамим випереджують нас
і видирають нам наших вірних. Рами нашого обряду мо-
жуть остати ся ті самі, отже уклад богослуження з началом
обичним, екте́ніями, апостолом, Євангелиєм, молитвами, та-
кож і мелодії по більший части можуть остати ся, але бого-
служенє треба змодернізувати на подобу молебна до Серця

Ісусового, або Маєвого богослуження, які мають складові частини нашого церковно-славянського богослуження, але у народови доступній, і зрозумілій формі. То є результатом органічного розвою Церкви і многообразности її духовних дарів.

Попри реформи Церкви і богослуження конечно ще і на реформу духовенства звернути увагу. Російська революція піднесла в гору нашого простолюдина і він устами большевиків нині диктує свою волю буржуазії, бюрократії, а і до духовенства ставляти ме свої вимоги. Лявіна яка в Росії розлялась широким руслом, піде і на сусідні держави і на цілий світ. Коло історії в його розгоні спинити не дасть ся. Розумною політикою нашою буде, уміти застосуватись до нових форм життя, найти в них місце для себе і стати позиточним членом нового організму. Нинішній тріумф большевиків є нині тріумфом цілого соціалізму. Безглуздою отже річню було би лиш недорічне відказуване на соціалізм, кидане громами на него, а радше треба шкідливі кінці його для Церкви обломлювати, острі удари його відпаровувати. І в соціалістично — устроєній державі мусить бути для Церкви місце, бож і соціалісти Церкви не скасують; і для розумного, ревного трудолюбного священика буде місце навіть в большевицькій державі. Але треба до сего підготуватись. Тому то є річню конечною:

Реформа духовних семинарій

в тім напрямі, щоби попри стисло богословські науки і обряд, попри аскезу і містику учились молоді левити найконечніших господарських, економічних, торговельних відомостей. Нині молодий священик, хочби хотів нераз працювати для народу та не знає, як до сего взятись. Він чув про якісь Райфейзенки, про якісь крамниці систему Рочделя, але в веденю їх не має найменшого поняття. Він знає, що можна нарід підвигнути і тому народови прислужитись через научене його раціональної господарки, садівництва, кріликарні, молочарства, ховане красное типу дробу, але рішучо не знає, як до сего взятись, бо його в семинари того не учили, до того не заохотили. І тому по відправі в Церкві замикається він у своїй хаті, чужий для своєї пастви, байдужий на її долю і горе, а тимсамим і ворог сам собі, ворог своєї долі. Безперечно, що і доси в семинари щось в тім напрямі робилось, але то в многих разях сходило на т. зв. „фундуш“, і ще до нині розповідають собі старші священики анегдоти о викладах т. зв. „бичаївки“, яких ніхто не слухав і не мав найменшої користи з них.

Попри сі відомости, про які я згадав висше, доконче треба би було нашим питомцям знати найконечніші ві-

домости правничі, щоби парохіяльна канцелярія стала канцелярією правної поради для прихожан. Кілько-то жидівських п'явок насалося крові нашого простолію-дина через се, що не знав своїх прав і обов'язків, не знав як відновити вексель, як перевести інтабуляцію і т. д.

Потрібні їй відомості медичинські, бодай в об'ємі медицини пасторальної, конечно є знане бодай найпримітивніших засад гігієни, щоби священик о них міг поучити свою паству і не дати десяткувати пошестям дїтвора та старших. А у нас пасторальна медицина зовсім не подаєть ся ані на університеті ані в семінарі і тому священик не знаючи сам її найголовніших засад, не знає, як і чим помочи своїм прихожанам.

Дальшим конечним услівем пошанованя нас серед суспільности є :

взаїмна любов собратий між собою.

Сего жадав доконче Спаситель від своїх учеників і сю взаїмну любов поставив яко крітерий своїх апостолів. „По тім пізнають вас, — казав Спаситель — що ви є мої ученики, коли любов будете мати між собою“, а тимчасом в практиці воно инакше виходить. Каже пословиця: „*Non homo in lupus, sed clericus clerico lupissimus*“ і вона дуже часто справджуєть ся. Провини собрата, вмiсто за приміром цiсаря Константина прикривати їх плащем, найбільше розголошують, додають, примножують перед світськими людьми таки його собрата. Нерозумні!.. Імя провинившого ся забудеть ся, а вина його припишеть ся всім священикам, цілому стану і мовляв: „ось які священики є“. Тому шануймо нашу стану гідність, не будьмо фарисеями, які шукають трісочки в оці брата, а самі поліно носимо в наших очах!.. Коли нам що не подобаєть ся то застосуємо :

Братне упiмненє.

То братне упiмненє повинно відноситись до всего, і до приватного нашого житя, і до нашого поступованя з прихожанами, і до відправи наших духовних функцій, одним словом до цілого „я“. Ось що пише старенький Др Шейхер що до відправи богослуженя латинських своїх собратів в *Korrespondenzblatt für kath. Klerus* ч. 24 з минулого року, а що дословно дало би ся і до нас застосовати: „Wenn wir uns selbst sehen könnten! Ich habe schon öfter einer Messe beigewohnt und war geradezu konsterniert, was für eine unschöne Figur so mancher Zelebrans bildet. Der eine hat seine Hände lang ausgestreckt zum Himmel in einem wahrlich unchönen Bogen, als wollte er Sterne fangen, der andere zum Volke gewendet, schloss seine Hände so enge an die Brust, wie es

die Juden machen sollen, wenn sie Püh sagen, der eine erhob seine Stimme so laut, als hätte Elias zu ihm und nicht zu den Baalspriestern die Mahnung gerichtet, dass Baal etwa über Land gegangen oder im Wirtshause sitze; es wäre unmöglich, in der Nähe des Schreihalses zu celebrieren oder auch nur zu beten, der eine spuckte auf den Erdboden, als sei er ein Bauersmann, der sein Sacktuch vergessen kurz, es gibt eine Menge Unarten, die wir alle gewiss ablegen würden, wenn wir alle gewiss ablegen würden, wenn wir uns einm. l sehen würden und beobachten, wie ästhetisch unschön dem lieben Gott gedient wird“.

А позаяк ми себе самі оглянути не можемо, то дуже вдячний з нас повинен бути за братню увагу, коли ми неестетично і негарно відправляємо.

По при ті річи більшої ваги хотів би я подати пару заміток дрібніших, які однак мали би певне значінє для нас, нашого обряду та якусь більшу притягаючу силу для наших закордонних братів. До тих річий почислю передовсім:

ношенє бороди.

Борода — се ознака східного священика. Коли Галичани їздили з богомілем до святої Землі, то запускали собі всі заріст, позаяк безбородє уважанє є на Сходї за пониженє і кару. Приїхавши з святої землі путники назад вернули до западу. Голенє давнійше за Польщі або в минулім столїтїю за Австрії ще могло бути оправданє, бо латинство було релігією пануючою, польський священик голив ся, отже руський духовний, не хочючи бути чимсь гіршим, і собі голив заріст. Голили ся ми також тому, щоби через таку зверхну дрібничку нас не підозрівано о нахил до схизми, до православя. Але нинї, коли нам Польща вже зовсім ні не імponує, бо ми сильнійші і маємо свою державу, ні не має нічого до розказу, бо наші впливи в Австрії доросли вже через Україну впливам Поляків, а підозрінє о нахил до схизми є тепер по розгромі Росії неузасадненє, то можемо сміло без обави повернути до свого давнійшого а природнійшого і поважнійшого вигляду. Коли маємо мати успіх на Сходї, то така „дрібничка“ може справу цлком поспувати. Та справа однак може ще бути предметом дискусії, а евентуально і предметом постанови провінціяльного собору. На всякий спосіб одиницям виривати ся з тим не годить ся, тільки або всі, або ніхто. Рівнож предметом найближшого Собору повинна бути

календарська реформа.

Що такої реформи калєндара треба, о тім нема двох гадок. Сего вимагає і конечна потреба нашої Церкви і економіка часу і теперішній поступ людскости. Коли все по-

ступає і коли все модернізується, і коли можна мати багато уліпшений календар, то чого нам триматись старого і недокладного літочислення. Але той календар заведім собі самі на соборі по дебатах, приготовних працях і не на розказ Діллера або Гусарка, яких вже історія змела, а які святотатськи хотіли втручувати ся в наші власні церковні справи і собі в нашій Церкві розказувати, як їм подобається.

Рівнож можна би розважити проєкт що до вигляду духовних відзначень. Звичайно тепер в заслуги за працю около добра вірних і Церкви Ординаріят нагороджував ревніших священників правом ношеня пелерини. Є се однак цілком латинська практика, заведена нашими давнішими архієреями для зрівняня латинським „księżam kanonikom“. Ся пелерина, поминувши, що є невідгідна і більше коштує, але вона є і неестетична. Чи не краще було би завести;

нагрудні хрести як відзнаки.

Такий хрест завішений на груди багато додавав би священникови більше поваги і гідности, як кавалок сукна повішеного на плечах. Такі хрести могли би бути чорні, окисдовані, срібні, золоті, емаліовані, висаджувані каміннями, більші або менші, однораменні, дво- або тираменні, і в той спосіб можна би і рангувати духовенство. Тож само можливе би і на колпаках замість гузиків фіолетових, що страшно щось комічного, завести:

колпаки з хрестами

на подобу мітри архієрейської. Колпаки могли би затримати свою давнішу і практичну форму, тільки замість гудзика могли би мати після гідности чорно-окисдовані срібні або золоті хрестики, що надавало би і більше естетики і краси і уповажнювало б більше до ношеня в Церкві і відправлюваня богослуженя, як нинішній колпак гузиком закінчений. Віденська фірма Стефана Верзана мала навіть такі колпаки з хрестиками вироблювані, а наша „Достава“ чи „Ризниця“ певно впровадила би їх в продаж, коли б ми сего жадали.

Ось короткий реферат з дискусій, яких учасником і бесідником довелось мені бути в кружках нашого духовенства. Чи загал духовенства їх заaproбує, чи з ними згодиться, не знаю. Річ се дискусії, річ се поглядів. Що до зреалізовання тих же виражених тут потреб і домагань, то отворена дорога або через меморанда, меморіяли, просьби, петиції, які можемо вносити перед компетентні влади, або через постанови провінціального чи дієцезального Собора, який мав би право о них рішити і їх у жите ввести.

Свц. Др. Гавриїл Костельник.

Християнство а демократизм.

I.

Нинішній демократизм.

В найновіших віках розвиваєть ся суспільне жите під знамям демократизму. Се знамя особливо виразне від французької революції при кінци 18 ст., коли у Франції знесено королівство, засновано републику та проголошено „права чоловіка“. Вправді Франція небавом знов сталаь монархією (Наполеон), але раз проголошені „права чоловіка“ вже не уступали зі світа, а поширювали ся по цілій Європі. В часі 70-тьох років (від французької революції до знесеня крпацтва в Росії) ті новітні права переобразили цілу Европу з виїмком Туреччини. Всюди знесено личне рабство-крпацтво, всюди запанувало право личної свободи — щоби висказати ся нинішнім терміном — право „самоозначеня одиниці“. „Права чоловіка“ були проголошені не в імени політики, але в імени культури. Матірю, котра їх зродила, була філософія, а не політика. Якраз в тім і лежала непоборима сила тих прав.

Те саме треба ствердити про цілий демократизм нових часів. В тім і ріжниця між демократизмом старинної Греції та старинного Риму а між новочасним демократизмом. Старинний демократизм був плодом виключно політичних стремлінь, повстав виключно в імени політики, а новочасний демократизм повстав з імени культури, в імени просвіти. Новочасний демократизм родить ся непомітно, цілість його організму системізуєсь дуже повільно. Він не являєть ся немов „*deus ex machina*“, як зявляв ся старинний демократизм (тому, що він був виключно політичним плодом), але стихійно вилушуєть ся з того первісного а загального стремління нових часів, котрим є „визволенє чоловіка“. Борба о „визволенє чоловіка“ — ось се питома а загальна борба в нових віках! З того то стремління та успособленя всьо зродило ся, що нині між людьми живе, або пре до житя. Звідти зродили ся: деїзм*), атеїзм, свобода релігії, індивідуалізм, лібералізм наших часів — і добре і зле! Звідти зродив ся і новочасний демократизм. То-

*) Деїзм узнає особового Бога, але відкидає надприродне обавленє.

му, що сей демократизм зродила філософія, стоїть він на загальнім становищі: борба о демократизм веде ся нині в імені чоловіка взагалі, а не в імені якоїсь касті. Тому він і має загальне значінє: нинішня борба о демократизм — се борба о права „чоловіка взагалі“. Зовсім відмінну фізіогномію мав старинний демократизм: він посідав все тільки льокальне значінє, все був тільки знарядєм одної касті проти другої. „Загальність“ взагалі характеризує новочасного чоловіка. Ми нині всім на світі интересуємось, і найрадше всьо основуємо на загальних вартостях: на „правах природи“, на „правах чоловіка“ і т. д. „Міжнародне право“, котре, на жаль, нині лишилось тільки німечним словом, є також плодом того нашого нахилу до загальности. Та воно без сумніву по тій війні воскресне ще з більшою силою в руках. Се прецінь стало ся потребою нинішних людей. Християнська ідеологія, як про се опісля переконаємо ся, уможливила людям ідейну єдність, а новочасні винаходи, що прислужують до легкої комунікації (парова машина, телеграф, телефон, газети і т. д.) уможлиwiająть людям фізичну єдність. Коли в давних часах кождий нарід жив в своїм кутику начеб обгороджений китайським муром, то нині кождий нарід начеб жив всюди на світі, бо про всьо знає і всім интересуєсь. Таким способом увесь людський рід все більше проникає єдність. Навіть по одію можна се запримітити: інтелігенти на цілім світі нині мають той сам крій, а навіть в народі сей крій витискає спеціальні національні крої. Але найкрасшим виразом тої єдности світа (народів) є нинішня війна, в котрій по перший раз в історії бере участь переважна часть усіх народів. Справді, се нині є лихом, та не треба забувати, що також до „переображення“ світа возьмуть ся всі народи нараз — по перший раз в історії.

Вислів „демократизм“ первісно означає посіданє державної власти народом — в протиставленю до вибраних одиниць. Значить ся: тут всі (вільні) горожани мають свій голос в державних справах. Демократизм може бути або безпосередний, коли іменно кождий горожанин особисто виконує своє право заряджуваня державою. Таким був грецький демократизм. Або може бути демократизм посередний (парляментарний), іменно: коли горожани вибирають спомежи себе своїх заступників (послів) для заряджуваня державою. (Ся форма демократизму розвинула ся в Англії). Як в однім, так в другім случаю демократизм є політичним ділом, котре вислів „демократизм“ влучно означає. Та, як ми навели, нинішній демократизм вилуцив ся з філософії, — він став ся спеціальною ідеологією, основуєсь на правах чоловіка, на понятях, які нині маємо чоловіці. Що нині в народах панує, се не демократизм(по-

літичне діло),*) але демократичний дух, демократична ідеологія. В тій ідеології засадничо розходиться о се, щоби в суспільности запанував можливо як найкрасший, як найсправедливіший поділ прав та тягарів.

Головним тут є воля і добробут народу, а не посіданє власти народом. Та що без такого посіданя власти нарід вдійности не може бути вільним, демократична ідеологія включає в собі посіданє відповідної власти народом. Розходить ся отже передовсім о се, щоби нарід не терпів кривди, щоби не знущано ся над народом, щоби міг жити як найкрасше — щоби кождому признати „права чоловіка“. Якраз з тої ідеології зродив ся демократизм під зглядом національности — с. є. право „самоозначеня народів“ (котрий то вираз доперва в тій війні став утворений та популярний). Ніякий нарід не сміє терпіти кривди, поневоленя від иншого народу! Тут під словом „нарід“ не розумієть ся тільки простий нарід, але усі верстви в тім народі.

Бачимо, що вираз „демократизм“ тут стаєть ся за вузький. Він взагалі є за вузьким для означеня нинішньої демократичної ідеології. Ліпшим був би вираз „гуманізм“, та се слово в історії прибрало инші значіння. Думаю, що можливим було би до принятя се слово з апозицією — „гуманізм соціологічний“. Демократизм не все мусить бути в згоді з „соціологічним гуманізмом“. Так грецький демократизм був далеко від „соціологічного гуманізму“ (іменно: не зносив він личного рабства взагалі, але тільки для спеціальної категорії горожан; не раз кривдив навіть найбільше заслужених людей — „остракізм“ і т. д.).

Житева (тобто: практична) ідея так відносить ся до життя, що ідея розвиває обставини, а обставини розвивають ідею. Так розвинув ся нинішний демократизм, так він відносить ся до життя. В демократизмі, який піднесла французька революція, не було ще ані згадки про свободу — про „самоозначенє“ народів. Там була піднесена тільки свобода одиниці. Як від сього першого постуляту демократизму прийшло до другого постуляту — тобто: до вигвігнення права „самоозначеня народів“? Знесенє личного рабства — се одно з найбільших діл в історії. Доки в історії панувало крпацтво, доти історія була лиш історією пануючих осіб або домів. Зі знесенєм крпацтва історія стаєть ся історією народів. Зачинають жити всі одиниці в народі. Зачинаєть ся диференціяція всіх одиниць. Лична свобода причинила ся до видвигнення та скріплення ідеї національности. Зі знесенєм кастовости в народі і не мож було основувати жите народу на чімсь иншим як на націо-

*) Прецінь демократизм ще не всюди переведений!

нальності. Проголошенням „свободи чоловіка“ суспільне жите взагалі починаєть ся від природи чоловіка, а не від з гори накинених форм (як се було в часах крѣпацтва, абсолютизму). Коли ж кожда одиниця є свободною, коли має право розвивати свою природу, то се треба віднести також до збору одиниць, котрі творять якусь природну єдність. А таку природну єдність надає людям передовсім їх національність. Отже народи мають право зачинати своє жите від своєї природи — с. є. від самих себе. Ось так ідея розвинулась, але існуючі суспільні порядки противлять ся тій ідеї. Зачалась борба о здійснене сеї ідеї — борба підземна і явна. Щоби забезпечити спокій, нема і не буде иншого виходу, як проголосити право „самоозначення народів“.

Моглоб здавати ся, що „самоозначення народів“ є вже посліднім словом, посліднім постулатом демократизму. Та не треба обманюватись! На світі все знайдуть ся люди упосліджені, покривджені. Коли не зі згляду на релігію, не зі згляду на личне рабство, не зі згляду на національність — то зі згляду на маєток. Капіталізм — ось се пострах для демократичних Сполучених Держав. Се таке просте, так ясне, що для чоловіка не є достаточним тільки право „самоозначення“. Тим правом управильнюєть ся тільки відношене одиниці до інших людей, а зовсім осторонь лишаєсь відношене чоловіка до землі — себто: до засобів житя. Се річ прямо природна, щоби чоловік, котрий приходить на землю, знайшов ся тут начеб викинений з лона землі — щоби на землі не було місця для нього. Кождому чоловікови належить ся якесь мінімум „земського права“, земської посілости. Лише під тим услівем право „самоозначення“ одиниці може мати річеве значінє. А під зглядом житєвих засобів між людьми від віків були найрізкіші ріжниці. Ось тут велика і тяжка задача для демократизму в будучности! Кажу „в будучности“, бо дотепер нема ще вигляду на о к о н е ч н е порішене сеї проблеми. По перше: „земське право“ одиниці ще не позискало собі загального узнання (розумієсь: не зі згляду на саму теоретичність, але зі згляду на практичність); по друге: до нині ще не скристалізував ся певний плян, після котрого можна би перевести се право. Теорії комуністів не відповідають в достаточній мірі людській природі: хочаби визволити людей, вони принесли би людям нове а страшне поневоленє. Людського житя не можна геометрично розмірити!

Та якнебудь в будучности демократизм розвине ся, можемо з певністю сказати, що він до нині вже виповів свої найважніші слова — виявив свою квінтесенцію. Що демократизм в будучности іще виявляти-ме, се так буде відносити ся до того, що він вже до нині виявив, як н. пр.

Ленін до Керенського. А нинішній демократизм так відносить ся до часів, що попередили його, як революція Керенського до царизму.

Демократизм нині усім на устах. А се не случайно. Один степень демократизму природно доводить до другого степеня, як се в кожній річі дієсь. Зі знесенем личного рабства основно змінилось відношене одиниці до верховної влади в державі. Державна єдність нині далеко сильніша, чим була за часів феудалізму. З крєпаками, котрі прецінь становили найбільше число душ в державі, державний ряд властиво не зносив ся. Він зносив ся тільки з панамі та свободними. Тільки пан мав державні обовязки н. пр. в до-старчуваню вояків. А нині кожда одиниця має державні обовязки. Але ряд був щедрий на поділ тягарів, а на поділ прав далеко менше щедрий. З того мусіло зродитись терте сил — демократизму та абсолютизму. І ми бачимо, що від знесеня крєпацтва до нині таке терте не вгаває. З такого знов стану в кожній хвилі могла повстати катастрофа. І вдійсности повстала така катастрофа по причині нинішньої війни. Нараз всі одиниці в державі опинили ся без ніяких прав, а всіми можливими тягарами притиснені. Ряд став абсолютним, як се ще світ не бачив, піддані стали рабами, яких ще не було. Але „права чоловіка“ стоять понад рядом, вони основують ся на самій людській природі. Ряд тільки в „завішене“ поставив ті права, але усунути їх не всилі. Та помимо „завішення“ ті права — „права чоловіка“ мають свою силу. Вони свідчать нам, що ми свободні на підставі природного права; колиж ряд помимо того накладає на нас сліпе і глухе рабство, то ряд таким способом запозичуєть ся у нас. Се він нам мусить віддати. І чим більше бере від нас, тим більше він мусить нам віддати. А се значить не менше, як що ряд банкрутує, а нарід набирає права переняти його агенди. Ось чому нині демократизм всім на устах! Раз проголошені „права чоловіка“, та узнані за святі, за природні, роблять своє. Вони становлять часть нашого світогляду, ми їх не можемо і не сміємо забути!

Зовсім аналогічно представляєть ся річ з демократизмом національности — себто: з правом самоозначеня народів. Пануючі народи запозичились в поневоленіх народах. Пролитою кровю та утратою майна поневолені народи відкупили ся нині від пануючих народів. Пануючі приневолити поневолені воювати, коли не тяжше, то бодай в тій мірі, як самі воюють. А защо? нащо? Щоби їх потім тим сильніше гнобити? Сеж противить ся „правам чоловіка“, противить ся нинішньому нашому світоглядові. Свій „стан посідання“ пануючі тим програли, тим довели до банкрутства, що приневолити піддані собі народи воювати за себе. Наколи в державі якийсь народ не має рівного

права з іншими, коли його називається тільки „комірним“ то на якій підставі має він поносити такі самі тягарі, як пануючий народ? Колиб пануючі народи лишили дома народи, над котрими панують, а самі пішли воювати, тоді могли би покликувати ся на се: що та земля їх дім, бо вони своєю кров'ю здобули її, що лише вони мають право рядити на сій землі. Але що пануючі народи не так поступили, то поневолені пролитою своєю кров'ю здобули собі землю, на котрій мешкають, відкупили ся від пануючих. Ось такі факти скріпили ідеї, які попередили ті факти. Ідеям демократизму і не тяжко було діждати ся таких фактів, котрі їх скріпили би. Вони прецінь основують ся на самій людській природі! Та се треба піднести, що ті права основують ся на людській природі після нашого нинішнього розуміння тої природи. Атиля, Батій, Тамерлан, Баязит ні найменше не журили ся „правами чоловіка“, вони навіть не знали тих прав! Вони зовсім інакше розуміли чоловіка, як ми нині. Верховним, найсвятішим правом в їх світогляді була фізична сила. Коли вони завоювали якісь народи, то робили се якраз в тій цілі, щоби поневолити ті народи, щоби їх зробити безправними рабами. З тим вони не крились, але якраз гордились. Після їх світогляду се якраз так мало бути. І коли знасилювали своїх рабів („янічари!“), щоби з ними воювали, щоби навіть в перших рядах ішли не лиш на якийсь інший нарід, але нераз на свій власний нарід, то за се після того дикого світогляду тим рабам ніщо не належалося. Вони прецінь були засуджені на рабство фізичною, брутальною силою, і все доти мусіли лишати ся рабами, доки не перемогли тої сили. Найвисшою засадою суспільного життя тут була фізична, брутальна сила.

Нині ніякий нарід (навіть Турки ні!) не хоче признати ся до такого дикого світогляду: всі хочуть ухитити ся за культурні народи, а яко такі вони бодай в засаді поневолені шанувати права чоловіка. Тож нині пануючі народи чіпають ся „культурного“ средства, щоби оправдувати своє пановане над іншими націями. І так н. пр. в Австрії ряд все голосить, що всім націям в Австрії „дуже добре дієсь“, всі посідають права після „культурних вимог“! В Угорщині знов, де поневолене чужих націй далеко більше, ряд все хоче увесь світ переконати, що в Мадярщині „нема ніяких інших націй окрім Мадярів“; там лише самі Мадяри, але не всі говорять мадярською мовою; декотрі говорять румунською мовою, декотрі словацькою, українською, хорватсько-сербською і т. д.! Але всі вони „самі від себе“ стараються, щоби позбути ся тих чужих мов, та щоби прийняти мадярську мову! Угорський ряд ніколи не хоче відрізнити національності від державности (підданства), бо наколи

зважив ся би на сей крок, то вже не мав би чим оправдувати свого тиранства. Поляки в Галичині підіймають проти нас Українців то „австрійську“, та „мадярську“ тактику. Але такі перекручування, замовчування та затемнювання справи нінащо не зладуть ся!

Коли „пануючі“ не хочуть бачити кривди, то їй дуже добре видять „поневолені“ та чужі народи, що не вмішані в справу. Мадяри уймають ся за Поляками, але інші народи уймають ся за Словаками, Українцями і т. д., що на Угорщині. Культурні ідеї сильніші, чим політичні. Пригадаймо собі, як виглядала Австрія за Йосифа II., і як прийшла до нинішнього свого стану. Мадярська революція 1848. р. під зглядом оружно́ї сили скінчила ся фіяском, та під зглядом мадярської національної ідеї вона віднесла побіду. „Побідники“ Німці небавом такі мусіли згодити ся на се, що „диктували“ „побіджені“ Мадяри! Чому? бо ідейна побіда могутійша від оружно́ї побіди! Се треба мати перед очима особливо нині. Я про се свято переконаний, що „оружні побідники“ таки вкінці будуть мусіли покорити ся перед „ідейними побідниками“. Нераз аж смішно чоловікови, що нині всі ряди, котрі воюють, безнастанно лиш се підносять, тим хвалять ся, що вони воюють „в імя свободи“ всіх людей та націй, „в імя справедливости“. Вдійности зачалась нинішня війна з заборчими плянами з обох сторін, та всі перечеислили ся! Перечеислились тому, що не зважали на духа часу, на ті культурні ідеї, котрі верховодять в наших часах. І що сталось? Всі воюючі ряди вкінці мусіли вдоволити ся тим, що воюють тільки для здійснення тих культурних ідей! Се іронія, до якої довела та війна. Але якраз та іронія для нас поневолених потішаюча: вона то нам обіцює і свідчить, що ми вкінці таки позбудемо ся невільничого ярма. Прецінь годі проти води плисти! Культурні ідеї вже нині перемогли „оружних побідників“ — навіть тепер, коли панує брутальна сила. А опісля як вже духи людські прийдуть до рівноваги, ті ідеї стануть ще могутійшими. Нині ніхто не важить ся признати до духа та світогляду Атилі, Тамерляна і т. д. Отже кождий мусить випустити з рук те одинокє оруже, котрим мож би поневолювати. А як хто признав ся би до такого духа, то всі культурні народи кинули ся би на нього, бо він тим своїм виступом навіть би війну усім. Думаю, що по тих словах кождо́му буде ясно, чому нині „мілітаризм“ так зненавиджений. Мілітаризм — се „атилізм“, „тамерлянізм“: він хоче назад повернути перемгу брутально́ї сили над культурними ідеями.

Все є люди на світі, котрі думають, що „так буде, як було“. Се люди короткозорі, котрі не всілі відорвати свого духа від того, з чим зжились. Вдійности так буде,

як домагаються пануючі культурні ідеї: буде демократизм, буде „самоозначенє народів“ — коли не завтра, то за яких 50 літ. Про се свідчить нам те, що вже минуло, і те, що вже нині дієсь. Все доти не буде спокою між народами, доки не здійснять ся їх постуляти після нині розвинених і признамих культурних ідей.

Російська революція найкраще показує нам, який нині дух часу, які ідеї верховодять, та як вони уміють побіджати. Прямо віритись не хоче, що в такій многонаціональній державі, якою є Росія, демократичний ряд зважив ся оголосити право про „самоозначенє народів“ аж до границі повного сепаратизму*). Але — руку на серце — і треба признати, що нинішній наш світогляд, нинішній „культ чоловіка“ (в добрім значію!) сього домагаєсь ся. Вправді Росія з тої причини могла би розпасти ся на кілька незалежних держав — але чиж культурною задачею якогось народу має бути панованє над многими націями та визискуванє тих націй? Се прецінь є питомою задачею (цілію) „атилізму“! Задачею культурних народів може бути лишє то, щоби їм ніхто кривди не ділав, та щоби й вони нікому кривди не ділали.

Можливо, що Росія під зглядом „атилізму“ вийде з нинішньої війни побитою, але під зглядом нинішніх провідних ідей вона перша вийшла з побідою. А се не мала річ! Ми вже сказали, що ідейна побіда в наших віках, в часі „соціологічного гуманізму“, сильніша від оружної побіди — сильніша, бо тривкіjšа і всесторонніjšа. В найближшій будуччині Росія таким способом побідить цілу Європу. Як

*) О скільки довідуємо ся з газет, російська революція хоче „здемократизувати“ навіть „право до землі“. Французькій революції се не вдалось, а чи російській революції се піде за рукою, побачимо. Одначе хочаб з того і не вийшло цілковите „здемократизованє“ майна, то вийде бодай частинне. В часах „атилізму“ фактичне посіданє майна було найвищим правом. Йому мож було протиставити тільки фізичну силу. Та в часах „соціологічного гуманізму“ найвищим правом посідання мусить стати ся моральний титул. Як повстали двірські обшари? Правильно вони є дарунками королів чи князів. Але після понятань тодішних часів. Одним людям королі чи князі забрали ті землі, а другим дали. Так н. пр. повстали (корінно) польські двори на наших землях. Колиж нині на Україні хочуть поділити землю після нинішнього понятаня, то тим тільки зморалізують титул посідання майна.

З иншої сторони: від часу до часу потрібна є в історії ревізія „стану посідання“. Колись за часів брутальної сили, побідники відбирали побідженим посілості. Так змінiali ся богачі і убогі! А відколи запанувала гуманна, моральна засада — то одні (хлопи) мали би бути на все засуджені на убожество, а другі (історичні дідичі, бояри) мали би раз на все лишитись богачами. Таким способом моральна засада більше прислужила би ся тим, проти котрих як раз була видвинена! Таким способом на наших землях Поляки лишили би ся на віки „земськими панамі“, а ми „нуждарами“.

колись з заходу на схід поширювались правдиві, гуманні здобутки франц. революції, так тепер будуть поширюватись правдиві здобутки російської революції зі сходу на захід. Живий примір — се велика сила в суспільнім житю. Exemplum trahunt! Ідея перестас бути тільки „утопією“, а стане ділом. І — яко діло — стане ідея приносити плоди, а сусіди не зможуть обоятно глядіти на се. Скажуть: там так, а у нас гірше! Чомуж і у нас не мало би ліпше бути?

Демократичні ідеї нині розсіяні по цілім культурнім світі. Знаємо вже з якої се причини. Нинішній демократизм (-соціологічний гуманізм) становить часть нашого погляду на чоловіка і на жите. І ось якраз в тім його сила, в тім запевнене для його будучности.

(Далі буде).

Свщ Олександр Коренець.

Христос в евангеліях — оуба історична.

„І не годились зі собою свідотва їх“. (Марк. XIV. 50).

Люди, котрим ходить о те, щоби наука Ісуса Христа і постанови її перестали обовязувати та згодом вийшли з житя, намагають ся обдерти його з Божої авреолі і позбавити Божого авторитету, а замість того представити звичайним собі чоловіком, котрому подібних — основателів других моральних релігій, з меньше чи більше щасливим вислідом, було вже більше в культурнім розвитку людства та про котрого жива людська уява сплела собі протягом часу стільки меньш більш гарних оповідань.

Супроти того стараю ся представити ту історичну довірність Христа Господа — такого саме, як його малюють нам евангелія: Богочоловіка — „се ж жите вічне в тому, щоб знали Тебе, єдиного справдешного Бога, та кого післав єси, Ісуса Христа“. (Ів. 17. 3). Так була би се відповідь на звичайні закиди тих, котрі в Христі Господі, а з тим і в його релігії, не хочуть видіти щонебудь надприродного. Заразом ясно стане, що коли ходить о докази, то католицька сторона розпоряджає ними не то в меньшій, але з певністю, в мірі без порівняння більшій, чим противна — „се ж написано, щоб ви вірували, що Ісус є Христос, Син Божий і щоб, віруючи, жите мали в імя Его“. (Ів. 20. 31).

Ісус ¹⁾ (Спаситель, Помічник) означає його уряд; Христос ²⁾ (Помазаник або Месія), його достоїнство. Він є Помазаником в ціллім того слова значінню, повним духа Божого. Сами Ісус називає себе „Синоном чоловічим“ (Лук. 18. 31), бо від тим іменем є Він тим Обіцяним (І. Мой. 3. 14), що прийде (Дан. 7. 13. 14), коли минуться чотири великі царства та отримає від Бога славу і пановане. Він є Синоном чоловічим в найкрасшім значінню того слова, другим Адамом, головою нового людського - відновленого роду людства (Heil. Arol. 2: B).

Дай Господи, щоби отсі помічення причинилися дещо до об'єктивного трактування сеї справи, опертої на так сильних і солідних підставах, та переконали людей доброї волі — „і ми бачили славу Його, славу, яко Единородного від Отця (Ів. 1. 14), бо в Ньому жите було, й жите було світлом людям“ (Ів. 1. 4).

Закиди противників.

„За кого мають мене люди? — (Мат. XVI. 14)

Зі сторони деяких людей чуємо голоси, що про жите Христа майже нічого, або лиш дуже мало знати певного — *wir sind über wenige grösse Männer so ungenügend unterrichtet, wie über Jesus*, ми є про мало великих людей так недостаточо поінформовані, як про Христа, каже Штраус.

Те, що євангелія про Нього подають, то мають бути тільки міти, подання, легенди та всілякі фантастичні образи, видумані Його приклонниками, будь утворені на підставі других подібних оповідань ³⁾.

Звичайно порівнюють Христа з Буддою, Зороастром та іншими основателями других старинних релігій ⁴⁾, про котрих

¹⁾ מִשְׁחָה: Jesua, Befreiung, Hilfe (Ex. 14, 13; 2. S. 10, 11; 2 Chr. 20, 17) metonym: a) Heil: Gen. 49, 18; b) Sieg: 1. Sam. 14, 45; Jes. 52, 7; Hab. 3, 8; Hi. 13, 16. König Ed., Hebr. u. aram. Wörterbuch. 2. Aufl. I. Leipzig 1910. стр. 165. Також: Hagen. Lexicon Biblicum Vol. II. p. 718.

²⁾ מָשִׁיחַ Mesziah, eingeiebt, (25. 1, 21). Synekdochisz: gesalbter Priester: Lv. 4, 35. 16; 6, 15. Dtn. 9, 26. Gesalbter Jahve's: Patriarchen: Ps. 106, 15. König v. Israel: 1 S. 20^{10, 25}. 12. Messias — Joh. 1, 42. 4, 25. König E. Wörterbuch p. 251. Hagen. Lexicon B. Vol. I. p. 882.

Відтак, чи Ἰησοῦς Χριστός (як приходить, пр. в листі до Ефесян 13 разів а до Филиппян і Колосян 7 разів), чи Χριστός Ἰησοῦς (як приходить в листі до Ефесян лиш раз, а саме 2, 14), в звязі з текстами: до Гал. 4. 4, II. Кор. 1. 19, Рим. 8. 3, I. Тим. 6. 13, Діян. 4. 27, Мирк. 14, 62, II. Тим. 2, 8, 4. 1, Рим. 1. 3, I. Кор. 15. 3, і т. д. — гл. D. A. Seeberg. Der Katechismus der Urchristenheit. Leipzig. 1903.

³⁾ Strauss D. Das Leben Jesu. XII. Aufl. Bonn 1902. стр. 191.

⁴⁾ Faber. G. Buddhistische und Neutestamentliche Erzählungen. — Leipzig 1913.

жите повстали також протягом часу усілякі оповідання і легенди. Воно є зовсім зрозуміло, скоро зважимо, що основане моральних релігій мусить бути приписане певним означеним личностям, котрі стояли в якійсь звязи з тими релігіями. А хоч ті люди, як кажуть, могли собі вести жите зовсім по-єдинче, то однак се не перешкаджає прикрашенню того їх життя в чуда ріжного роду і — світлий візд як Бога до самого неба. Та добре ще, як признають, що ті люди колись таки жили і у звязи з дотичними релігіями стояли — але й тільки усього з їх сторони.

І хоч після них ніхто другий, як лиш Христос є основателем тої релігії¹⁾, яка цілий світ перемінила і уцивілізувала

Die Mysterien des Mithra, von Cumont F. Leipzig 1911. стр. 178.

Plange, Th. Christus ein Inder? Stuttgart. 1906.

У відповідь тому гл. Pawlcki St. Der Ursprung des Christentums. Mainz, 1885.

Biblische Zeitfragen 1908. Н. 3, 4, 5, 6, 9, 11., 1911. Н. ¹¹/₁₂, 1913. Н. ¹/₆, що займають ся отсими спеціально питаннями „dass Er war, was Er war, war Er nicht war“, що Він був, чим Він був, та чим Він не був.

Steltnetz X, Die Geschichte der Geburt und Kindheit Christi und ihr Verhältnis zur Babylonischen Mythe (Neutest. Abhandl. II. Bd.). Münster i W. 1910.

¹⁾ „Das Erdenleben Jesu Christi Ursprung und Quelle, Kraft und — im tiefsten Grund — auch Inhalt alles dessen ausmache, was jemals sich christliche Religion genannt hat“. Земське жите Ісуса Христа становить почин і жерело, силу і — в ґрунті річи — також зміст того усього, що взагалі називаємо християнською релігією. Chamberlain, Die Grundlagen des XIX. Jahrhunderts. II. Bd.

Jesus Christus. Apologetische Vorträge. Freiburg i. B. 1911. 2 Aufl. стр. 409, читаємо: H. St. Chamberlain hat in einer interessanten, wenn auch in einzelnen Ausführungen einsichtigen Betrachtung die wunderbare Teleologie in der heiligen Schrift anerkannt und ein hohes Werk der Kunst, das Dämonisch — Geniale ihres Ursprunges darin gefunden, dass „in dieser Weltgeschichte, die mit der Erschaffung des Himmels und der Erde beginnt, um mit dem zukünftigen Reich Gottes auf Erden zu enden, alle perspektivischen Verhältnisse die Hervorhebung des einen einzigen Mittelpunktes bewirken (nop. Schell, Jahve und Christus 227). Und welches ist das Ziel dieser Teleologie? Christus. Und welches ist das Prinzip und der Mittelpunkt, der, wie die Zellkern den Organismus, diese Entwicklung gestaltet und ihr das Gepräge gibt? Christus. Im Protoevangelium ist die Christologie wie im Keime enthalten. Gottes „nach dem Sündenfall vernehmlichen Schritte sind“ — wie Delitzsch (Messian. Weissagungen 30) schön sagt — „seine ersten Schritte zum Ziele der Offenbarung im Fleische“. Von da an laufen zwei Fäden durch die Geschichte der Offenbarung, von denen der eine immer deutlicher zum Messias als Sohn des Weibes, Sohn der Jungfrau. Sohn Davids, als wahren Menschen, als „Knecht Jahves“ zum leidenden und sterbenden Erlöser, der andere zum Messias als Herrscher von Ewigkeit, als ewige Weisheit, als Sohn Gottes, als Wort des Vaters führt. Der Apostel fasst das Resultat (Phil. 2, 6) zusammen: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo: sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo“.

Гл. також S. Thomae Aquin. D. A. Opera. Th. XI. Tertia pars Summae Theologiae, Romae MCMIII. Quaestio XXXIV. De persona Filii.

E. Hartmann (один з провідників der modernen liberalen Jesustheolo-

і ще нині по XX. століттях однаковою завсѣди тішить ся молодечею свіжістю і силою, то однак такі „дрібні“ наслідки не в силі в їх очах надати людському життю якого-небудь більшого значіння і ніяких надзвичайних ні додатних властивостей у автора не передумовлюють. Його жите завсѣди однаково буде легендою від колиски аж до гробу і не представляє щось уваги достойного. На доказ своїх слів наводять се, що історичні факти потверджують сказане ними надто достаточнo!

Ціле жите основателя християнської релігії, кажуть вони — було так мрачне й незамітне від колиски аж до гробу, що не лиш ніхто з Жидів ані поган в римській державі, поза Палестиною, не звернув на нього уваги, аж до часу, коли приклонники Христа стали розширювати ся поза її границі, але навіть в вітчизні Христа, Його діла і смерть, словом ціле жите його лиш дуже мало розголосу викликало та ще менше лишило о собі слідів в літературі. Було би се доказом, що зовсім поєдинче й помірне жите, без яких-небудь впадаючих в очі, незвичайних діл, аж в довший час по смерті Христа, перейшло штучно в міт, звеличуючий Його самим Богом.

Жите Ісуса Христа не було в дійсности так незамітне як се представляють наші противники.

„Не може город сховати ся, стоячи на горі“. (Мат. V. 14).

Що жите Христа не давало колинебудь щось уваги гідного¹⁾, отже ніяких чудес, вознесеня на небо і таке инше, доказують наші противники „з історичних фактів“ одним однісіньким історичним фактом, а саме: браком історичного

gie), Die Gegenwart 1901, 7, 20 каже: Das Wesen des Christentums steckt entweder in der Christologie oder nirgends. Wer die Christologie hinauswirft, der wirft das Wesen des Christentums mit hinaus; або на иншій місці: Christus ist der Angelpunkt des Christentums... Schnehen, Der moderne Jesuskultus 8, 10 і. нині: „Die hypermoderne, romantische Vergötterung eines blossen Menschen ist in Wahrheit ebenso unevangelisch, wie sie unchristlich ist. Der Jesus, von dem diese Schriften (die Evangelien) uns erzählen, ist durchweg nicht ein Mensch, sondern mindestens ein Übermensch. Ja mehr als das, er ist der einzigartige Sohn Gottes: der Christus, der werdende Gottmensch der orthodoxen Kirche“.

F. Barth, професор богословя в Берні (Biblische Zeit u. Streitfragen, Das Johannesevangelium und die synoptischen Evangelien 1911, стр. 20) пише так: Es bleibt dabei, dass der Jesus der Evangelien „nicht ganz auf die Seite der Menschheit gehört“ und seine Mitmenschen nicht bloss „durch den ganz nur ihm eigenen Beruf überragt“, sondern seiner ganzen Persönlichkeit nach ein Geheimnis ist, und zwar ein Gottesgeheimnis, das keine menschliche Definition je erschöpfen wird, weil allein Gott es durchschaut. Aber der Glaube blickt forschend hinein und freut sich der unaussprechlichen Gabe Gottes.

¹⁾ Das Leben Jesu. Biblische Zeitfragen 1911, H. 1.

факту, після котрого ніхто поза Палестиною не завважав життя Христа — та що аж тоді те завважують, коли приклонники Його зачали розширювати ся поза границі Палестини. Рівночасно забувають, що якраз розширене приклонників Христа поза границі Палестини було тим найбільшим та найсильнішим довідним фактом і то таким, що вже зараз по смерті Христа в цілім світі так сильно виступає!

Але і з того, що жите Христа не дало нічо уваги гідного і не звернуло на себе особлившої уваги поганського світа — що на тодішній літературі не витиснуло якогось знатнішого пятна, ще не впливає конечно, що воно мусіло бути дійсно так незамітне, без усяких знатніших фактів. Бо й неправдою є, будь то би якесь людське жите не представляло щось важного і знатого, скоро цілий світ о тім не знає і коли воно зараз на всю літературу впливу не мало!). Часто бо так буває і то аж надто часто; з другої сторони й противно!

І не завсїгди маємо так що до усього так скорі і точні інформації!

Возьмім, н. пр. Магомета. Ніхто прецінь не скаже, що жите Його не представляло нічо незвичайного. Вмер Магомет в р. 632. Перший західний письменник, що доносить нам про нього, вмер в р. 1124, отже майже 500 літ пізніше

1) Учений такої міри, як проф. D. Schwolson, член Петербурської Академії Наук, в розправі своїй, Über die Frage ob Jesus gelebt hat, Leipzig 1910, стр. 6, 7. відповідає на дотичні виводи скрайного напрямку пастора з Бремн Фр. Stendel, Das Christusproblem und die Zukunft des Protestantismus, Leipzig und Zürich 1909. ось так: Das Schweigen der Zeitgeschichte hat absolut keinen Wert, denn in Wirklichkeit weiss die Zeitgeschichte von Jesus gerade so viel, wie sie wissen konnte. Zur Zeit Christi lebte der grausame König Herodes, dann regierte sein Sohn Archelaus, ihm folgten die harten römischen Präfecten; alle diese Männer haben zur Zeit ihres Lebens Tausende und Abertausende der Besten und Edelsten des jüdischen Volkes abgeschlachtet; wie hätte man sich da noch daran erinnern sollen, dass unter den Tausenden auch einer gewesen war, der Jesus hiess! Gegen 20 Jahre nach dem Tode Jesu fing die Gärung im jüdischen Volke an, die zum Kampfe mit den Römern, zur Vernichtung des jüdischen Staates und zum Tode von Hunderttausenden führte. Nicht lange nach der Zerstörung des Tempels und der Vernichtung des Staates begann abermals schon unter Trajan ein furchtbarer Krieg gegen die Römer, die mit einigen Unterbrechungen bis zum Jahre 135 dauerte. Er endigte mit nahezu völliger Vernichtung des jüdischen Volkes; fast ganz Palästina wurde in ein Leichenfeld verwandelt, man liess lange nicht einmal die Leichen begraben und nach dieser Zerschmetterung des Volkes fingen gegen die wenigen Überlebenden schreckliche religiöse Verfolgungen an, die bis zur Zeit des Antonius Pius währten. Wie sollten unter solchen Umständen sich unter den Juden noch Erinnerungen erhalten haben an die Taten und das Wirken eines frommen Mannes, der während seines Lebens gar nicht so viel Aufsehen erregt hat wie man glaubt. Aber unbekannt war er ihnen doch nicht und sie wissen von ihm gerade so viel, wie sie von ihm noch wissen konnten.

Протестант, проф. D. Bousset, Was wissen wir von Jesus? Halle 1904, збиває „argumentum ex silentio“ сучасної літератури, коротко кажучи „Sie mussten davon wissen, aber sie wollten es nicht erwähnen!“

А надто донесеня того письменника є ще дуже неповні і неточні. Письменник той, Гвіберт¹⁾, в ділі своїм: *Gesta Dei per Francos* каже так: „Удержує ся загальне переконане, що десть там жие такий, що коли добре вискажу ся, називає ся Магомет. Я думаю, що той безбожний чоловік ще не так дуже старий, бо не нахожду, щоби котрий з Учителїв церковних писав проти його злої науки²⁾“.

На Сходї, з християнських авторів, перший згадує про Магомета св. Іван Дамаскин³⁾, що вмер в р. 754.

Про грецького історика Геродота перший згадує в 100 літ по його смерті Аристотель, а потому аж в 300 літ Цицеро. Подібно і про Тукидида находимо першу згадку аж в 300 літ пізнійше.

Перший християнський автор, що згадує про Юлія Цезара, то Орозій⁴⁾, котрий помер в р. 420, отже знов майже 500 літ після смерті Цезара.

Дотично-ж Христа, то й не дуже воно дивно, що Римляни так мало зраджують в тій мірі відомостей, бо Палестина була для них нічим більше, як лиш одним віддаленим кутом в краях варвар, подібно як і ми мало журили би ся тим, що там в Персії, чи десть в Афганістані стало ся; або чи так багато людей займає ся у нас нині, пр. тим, що там

¹⁾ Guibert (Wibert або Gilbert) von Nogent, також Flaviacensis або Növigentinus, ученик св. Анзельма; гл. *Kirchenlexikon von Hergenröther und Keulen*. 2 Aufl. V. Bd. стр. 1354. Найліпшим виданем его діл є де, котре зладив L. d' Achery, *Veterum aliquot scriptorum*, qui in Galliae bibliothecis, maxime benedictinorum latuerant, spicilegium. Parisiis 1651; після того Migne. *Patr. lat.* Попів. Fabricius-Mansi. *Bibl. lat.* III, 117 sq.; Mabillon, *Annal. O. S. B.* IV. 549 sq; V, 360 u. ö.; *Scriptores Rer. Gall.* XII.

²⁾ Migne. *Patr. lat.* 156. Lib. I. Cap. III. *Mahometi dogmata*. Читаємо там: *Plebeia opinio est quendam fuisse, qui, si bene eum exprimo, Mathomus nuncupetur... Quem profanum hominem paucae multum antiquitatis existimo non ob aliud scilicet, nisi quia ecclesiasticorum doctorum neminem contra eius spurcitiam scripsisse reperio* (стр. 689).

³⁾ Migne. *Patr. gr.* 94. Joanni Damasceni *De haeresibus Liber*. стр. 766 sq. „Εστι δὲ καὶ ἡ μέγρι τοῦ νῦν κρατοῦσα λαοπλάνος σκεῖα τῶν Ἰσραηλιτῶν... ἕως μὲν οὖν τῶν Ἰσραηλίων χρόνων προφανῶς εἰδωλοκάτρων —

Ще й до нині живе спокуса людська, суетирє Ісмаїлитян... та аж до часів Гераклея знанє було, що вони віддають честь ідолам. Ἀφ' οὗ χρόνου καὶ δεῦρο ψευδοπροφῆτης αὐτοῖς ἀνεφύη, Μωμεθ ἑπωνομα ζόμενος, δε τῇ τε Παλαιᾷ καὶ Νέᾳ Διαθήκῃ περιτοχῶν ὁμοίως δῆθεν Ἀρειανῷ προσομιλήσας μοναχῷ, ἴδιαν συνεστήσατο αἵρεσιν. Καὶ προφάσει το ἰσχυρὸν Θεοσεβείας το εἶδος εἰσποιήσάμενος, ἐξ οὐρανοῦ γραφὴν κατενεύθηναι ἐπ' αὐτὸν διέδρυλλε. — Відтак вже аж в наших часах настав між ними пророк, іменем Мамед, що зібравши до купи разом книги Старого і Нового Завіта, після розмов з якимсь монахом аріяньським, заснував власну свою секту. А з'єднавши собі нарід маскою ревности і набожности оголосив, що йому принесені зістали з неба письма та від Бога відслані.

⁴⁾ Migne. *Patr. lat.* 31. Pauli Orosii *Historiarum Liber VI*. Cap. 1. VII — XVII. стр. 987, 1006 — 1042.

на Атої діє ся? А так припустім навіть, що різні письменники з часів Христа про Нього мовчать, то ще не свідчить се проти надзвичайности і чудноти в Його житю; тим більше, що чудесні події в житю Христа, після євангельських оповідань, мали місце часто лиш перед певним обмеженим числом свідків і Христос при всіх своїх чудах, які творив, не хотів навіть чути про якесь видовище або якунебудь виставу, наказуючи просто говорити про те, що стало ся. Коли уздоровив двоє сліпих, наказав їм Ісус: Глядіть, щоб ніхто не довідавсь (Мат. IX. 30); коли Симон Петро визнав Його Сином Бога живого, тоді наказав ученикам своїм, щоб не казали нікому, що Він Ісус Христос (Мат. XVI. 20); а після переображення свого, як сходили вони з гори, наказав їм Ісус, кажучи: Не кажіть нікому про сію із'яву, аж поки Син чоловічий устане з мертвих (Мат. XVII. 9); уздоровивши прокаженого, каже до нього: Гляди-ж, нікому не кажи... (Марк. I. 44); і знов: остро грозив їм, щоб Його не виявляли (Марк. III. 12) і т. д., Марк. V. 43; VIII. 30; IX. 9; Лук. IV. 41; VIII. 56.

Знаємо також добре, що старшина жидівська навіть вязнила апостолів за те, що вони говорили про Христа, та укаравши їх відтак палицями, відпустила, наказуючи як найострійше говорити про Христа — священики, та старшина церковна та Садукеї, сердячись,... положили на них руки і віддали їх під сторожу... зажаємо їм, щоб більш не говорили в ім'я сее нікому з людей, і покликавши їх, заповіли їм зовсім не говорити ані навчати в ім'я Ісусове (Д. А. IV, 3, 17, 18); і наложили руки свої на апостолів, та й посадили їх у громадську темницю... і, покликавши апостолів та побивши, зажадали їм говорити в ім'я Ісусове (Д. А. V, 18 — 40).

(Далі буде),

В С Я Ч И Н А.

Автокефальна українська церква. Українське духовенство рішило проголосити українську церкву автокефальною.

Привернене патріархату в Росії. На зїзді російських православних єпископів в Москві вибрано московського митрополита Тихона патріархом.

Звертаємо увагу наших читачів на оголошене субскрипції на акції Земельного Банку Гіпотечного у Львові, уміщене на 3 стороні окладинки. Реченець до зголошення упливає з кінцем січня 1918. Хто посідає хоть трохи капіталу, повинен набути тоті акції (по 400 К. згідно 420 К.), які є дуже корисною льокацією капіталу, при тім набувець акцій льокаючи корисно свій капітал, рівночасно причиняєсь до скріплення своєї рідної інституції, одинокого українського акційного Банку, перед яким лежать тепер великі задачі в тих важних часах перебудови світа. Війна показала наочно вагу засади „власними силами“, що значить на кождім полі — мати силу у собі самім. Всі інші народи скрізь наоколо нас громадають і організують свої капітали до економічної борби на всіх полях господарського житя, а і ми, доси найслабше зорганізовані, не можемо оставати позаду, коли хочемо нарешті визволитись із ярма зависимости від других, — а не лишатись на віки невольниками других. Зголошення субскрипції треба посилати до Земельного Банку Гіпотечного, спілки акційної у Львові (ул. Підвале 7) найдальше до кінця січня 1918. До тої субскрипції треба потягнути і заохотити як найширші круги населеня в добре зрозумілім інтересі як одиниць, так загалу.

Від Адміністрації.

Просить ся надсилати залеглу посліплату за рік 1917.

Бібліографія.

Dr. Johann Ude Unsere Schuld Denkschrift vorgelegt den P. T. Mitgliedern des Herren- und Abgeordneten-hauses. — Graz 1917, Verlag Volksheil. 56. стр.

Мала брошура, але заслугує на якнайбільшу увагу. Автор її, рим.-кат. священник і професор університету в Грау, по поважних і зрілих студіях опрацював те питанє основно і ставить до публіки передовсім отсі чотири домагання: 1) Безумовне знесенє законности проституції; 2) усуненє презервативних посередників; 3) поборюванє подружжя і позапоздружжя системи одного і двох дітей; і вкінці 4) усуненє суперечностей в параграфах законодавства, що управиляють публичну мораль. — Автор вказує в брошурі передовсім на руйнуюче діланє викликаних проституцією полових недуг. На доказ того твердження наведені в §§ 7—14 статистичні дані є просто застрашуючі. Не меншої ваги є також в §§ 14—16 подані дані що до добровільного зменшеня уродин. Взагалі ціле письмо є уложене так, що при його студійованю годі одної сторінки поминути. — Щоби поборювати зростаючу щораз неморальність, оснував автор обговорюваної брошури товариство „Oesterreichs Völkerwacht“ в Грау і в згаданім письмі при кінці наводить основні домагання того товариства та витяг з його статуту. Се товариство є передовсім католицьким товариством, але його членами можуть бути також християни інших конфесій. Тому що таке товариство завсїгди; а передовсім в часі теперішньої війни і по війні є особливого значіння, поручаємо його горячо нашому духовенству. Записувати ся в члени товариства можна на адресу: „Oesterreichs Völkerwacht, Graz Richard Wagnergasse“. Річна вкладка від особи виносить 1 К. 20 с. Членами товариства можуть бути всі католики обого пола, що скінчили 18. рік життя. Членами спомагаючими сего товариства можуть бути всі особи (також не католики), що спомагають ціль товариства хочби самим плаченєм вкладки.

Переписка.

Вп. о. П. Івахів в Болож. Доси не заплачено ще нічого. — Вп. о. С. Вильчинський в Гар. Згадамі проповіді не вийшли друком. — Вп. о. В. Ільницький в Арл. в. „Руського Амвона“ не маємо. — Вп. о. Н. Рудницький в Ябл. Доси дістали ми $\frac{19}{5}$ і 1916 10 К і тепер 16 К. Просимо донести, яких бракує чисел, а вишлеть ся. —

ОГОЛОШЕННЯ.

Фірма

A. FREMMTSCHE SÖHNE,

WIEN, VI. Webgasse Nr. 43

механічна ткальня шовку і матерій на церковні ризи

порукає Всечесному Українському Духовенству гр. кат. обряду свій також тепер ще багато заосмотрений склад церковних матерій з особливим узглядненем українських а спеціяльно літургічних взірців в багатім виборі, як також готових риз для гр. кат. обряду від найбільш поединчих до найбогатших.

На жаданє висилаєсь прібки матерій і цінник безплатно. Замовлення, також всякі наприви риз, виконуєсь якнайскорше.

ГОЛОВНІ УМОВИ УСПІШНОСТІ ПРОПОВІДИ

написав

свщ. Д-р. ЯРОСЛАВ ЛЕВИЦЬКИЙ

ст. 73, ціна **1.40 К.** без поштової пересилки.

Замовляти можна або в Книгарни Товариства ім. Т. Шевченка, Ринок 10, або в редакції „НИВИ“.

Видає і за редакцію відповідає **свщ. Др. Ярослав Левицький.**
З друкарні „Діла“ Львів, Ринок ч. 10.

Церковна Торговля
:- „ДОСТАВА“ :-

СКЛАДИ:

У ЛЬВОВІ УЛ. РУСЬКА 20. — — — — —

— — — — — В ПЕРЕМИШЛИ РИНОК 26.

в Станиславові на разі замкнений.

Канцелярія Дирекції: Львів ул. Домініканська 11. 1 поверх.

Поручає Вся: Духовенству всяку утвар церковну по можливо найдешевших цінах.

Приймає до золоченя чаші і инші річи церковні.

== „СВІТ“ ==

ілюстрований місячник
літератури і мистецтва

виходить у Львові, в половині кожного місяця
під редакцією М. ГОЛУБЦЯ.

— Передплата: —

— — На цілий 1918 рік виносить 14 кор, — —

— — — На пів року 8 корон. — — — —

Ціlorічні Передплатники дістануть

— — — **ДВІ КНИЖКОВІ ПРЕМІЇ.** — — — —

Комплекти „Світа“ з 1917 р. тільки для нових Передплатників
по 10 кор. від брошур. примірника.

Зразкові числа шлемо відворотно.

Редакція і Адміністрація: Львів Куркова ч. 11.

::: запросини до підписки акцій :::
ЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ ГІПОТЕЧНОГО
Співки Акційної У Львові

в цілі підвищити акц. капіталу через емісію нових акцій по 400 К. номін. вартости.

З причини перепон в поштовім руху продовжуєт ся
— — — реченєць до замовлень акцій нової емісії — — —
до кінця січня 1918.

У С Л І В Я П І Д П И С К И :

Зголошеня приймає Дирекція Земельного Банку Гіпотечного у Львові (ул. Підвалі 7).

Емісійний курс виносить на акцію для дотеперішних акціонерів К 400, а для неакціонерів К 420 (з огляду на користи з придбаних вже резервових фондів).

Дотеперішні акціонери мають **першенство** до побору; в засаді на одну стару акцію одної нової.

Вп. акціонери, що хотять користати з першенства і курсу, зволять при зголошеню виписати числа посіданих акцій і евентуально на бажане банку предложити старі акції (без купонів), які їм звернуть ся по увилненню зголошеня.

Нові акції беруть участь в зиску банку, почавши від 1. січня 1918. на рівні зі старими акціями, проте належить за замовлені акції влатити до каси банку до кінця січня 1918. курсову ціну wraz з 5% відсотками, обчисленими за час від 1. січня 1918. до дня влати, аби мати право до дивіденди за р. 1918.

Після постанов статуту половину акцій видаєт ся на імена акціонерів (поіменні акції). В зголошеню може замовляющий зазначити, кільки акцій рад би мати на імя, чи на оказателя.

Замовляти можна **довільну скільність** акцій. Приділ скількості переводить одначе Дирекція банку після своєї зважливости та повідомить зголошуючого про приділ, а по виготовленю акційних грамот видаєт приділені акції за зворотом посвідки влат. На случай неприділення акцій зверне банк влатеві квоти з відсотками.

Рентовий податок від акцій оплачує банк без потручення Вп. акціонерам.

Дрібну належитість за акційні грамоти, стемпель і порто побере банк при дорученю акцій.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

свиц. Др. Гавриїл Костельник: Християнство а демократизм	33
свиц. Олександр Коренець: Христос в евангеліях — особа історична	38
свиц. Др. Андрій Ішак: Бойкот і його допускаємість	45
З літературних новин	51
свиц. Павло Штокалко: На струнах гуслий	56
Від Адміністрації	59
Всячина	60
Оголошення	

ЛЬВІВ 1918.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

Приймаєть ся передплата

на

„Всесвітню Бібліотеку“

а саме на такі випуски:

Арістофана: Хмари, грецька комедія в перекладі Тараса Франка, кінчить ся друкувати.

В. Королюнка: Без язика, оповідання в авторизованому пер. Петра Дятлова, друкуєть ся.

Д-ра Д. Донцова: Українська державна думка і Європа, політична розвідка, друкуєть ся.

Ю. Кміта: Два цигли, новелі з бойківського життя, зі вступом про автора, приготуєть ся.

Марк Твейна: Веселі оповідання, в перекладі Петра Франка, приготуєть ся.

Передплата віносить на отсіх п'ять випусків 12 К (в подрібній продажи ціна їх буде більшою) тому просимо надсилати передплату і замовляти на адресу

Івана Калиновича в Бориславі.

Н И В А

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 2.

Львів, за лютий 1918.

Рік XIV.

Свщ Др. Гавриїл Костельник.

Христіянство а демократизм.

II.

Церков, яко збір даних людей, а демократизм.

Як христіянство відносить ся до демократизму? Новочасні піоніри демократизму нераз обжаловували католицьку (як також „православну“) Церков, що вона ворожа демократизмови, тай в своїй засліплености і заїлости додавали, що ціла сила Церкви існує тільки в абсолютистичнім устрою держави. Чи се має бути мериторичним оціненем справи? Наколиб такі і подібні оціненя сили та духа Церкви були правдивими, то Церков вже давно не існувала би! Скількиж то разів вороги Церкви кричали, що Церков вже не живе, що туй-туй зникне зі світа!

Коли Церков подекуди ворожо відносила ся до демократизму, то се мало свої причини не в житевім дусі Церкви і не в самім демократизмі, але в спеціальних обставинах. Досить вияснимо, коли піднесемо, що новочасні піоніри — бодай ті, що найбільше кричали! — переважно пописувались своїм атеізмом, ворожо відносились до Церкви. Тож і демократизм тих людей звичайно „глядів о смерті“ Церкви. Якжеж Церков могла прихильно відноситись до такого демократичного покрою? Сеж прецінь не був „чистий“ „соціологічний гуманізм“! А що дотичить житевої сили Церкви, то ми бачимо, що катол. Церков сильна і дуже красно

розвивається також в демократичних державах, як н. пр. в „Сполучених Державах“. Та на жаль не у всіх демократичних державах є однакова свобода для всіх. Так у Франції для католиків Церкви нема тої справедливості, яка їй прилюдно належить ся. Розуміється, що такий державний стан не може бути ідеалом для Церкви.

Але хочай тут і там церковні достойники виступають навіть проти справедливого здемократизованя суспільного життя, то з того ще не можна вносити, немовби католиків Церков, яко така, була ворожою правдивому демократизмові — „соціологічному гуманізму“. Люди є людьми, хочай були би не знати на яких становищах! Вони мають свої погляди, свою традицію, свої чуття. Через тисячі літ Церков зжила ся з монархічним устроєм держави. Вона убула ся в тім суспільнім порядку, вбилась в силу, при звичаїлась до своїх привилеїв і т. д. „Церков“ тут означає людей, котрі заряджують Церквою і представляють її. Церков через середні віки належала до привилейованих, а новочасний демократизм зносить середовищі привилеї. „Beatus possidens“ все в таких случаях має жаль, все здається йому, що тратить почву під ногами. Се вже така людська вдача! Коли ставляємо квестію: як Церков, яко така, відноситься до „соціологічного гуманізму“, то мусимо відділити людей від самої Церкви — мусимо ставити квестію: як християнство відноситься до демократизму? Тільки саме християнство вічне, незмінне — а люди змінюються. *Tempora mutantur, et nos mutamur in illis!* Так в середніх віках, коли демократизм видавався чимсь безвартісним, безсильним, чимсь прямо неможливим, і Церков, як збір даних людей, поділяла ті погляди. Сеж були люди свого віку! Алеж перша християнська громада в Єрусалимі була не тільки демократичною, а навіть комуністичною. Читаємо в „Діяннях апостольських“ (гл. 4. 32—35.): „Множество вірних мали одно серце і одну душу; і ні один, що мав, не сказав, що се його, а було в них усе спільне.“

Тай в недостатку ніхто між ними не був; хто бо був властителем земель або домів, ті продавали, приносили гроші за продане, тай клали у ноги апостолів, і роздавали кождому, як кому треба було“.

Коли звернемо увагу на се, що християнство за садниче дає людям тільки морально-релігійні директиви, а горожансько-суспільні директиви лишає осторонь, то зрозуміємо піднесену різницю між суспільним ладом першої христ. громади а христ. народів в середніх віках. Горожансько-суспільний лад лишає християнство самими людьми, тож люди від тим зглядом так живуть, як уміють і можуть. Та з другої сторони: не можна того замовчати, що християнство таки дає директиви навіть для горожансько-суспільного ладу,

вправді не безпосередно, лиш посередно — іменно: через свою моральну науку, котра постановляє, які вартости мають бути для людей найвисшими. Але з тої науки треба доперва самому витягнути заключеня що до горожансько-суспільного ладу. Християни всіх часів та звичаїв не були успособлені до сього в однаковій мірі. Перші християни, що мали нагоду самі бачити Спасителя, чути Його, чути Його науку з власних Його уст, з певністю ліпше зрозуміли цілість Його науки, чим християни середніх віків. Дух Христів прийняв ся їх серцях не тільки в суцних його чертах, але також в повнім забарвленю. Тож ті християни з морально-релігійної Христової науки могли витягнути як найбільше питомі заключеня що до горожансько-суспільного порядку. А вони витягнули зовсім демократичні заключеня! Колиб не сама наука Христова, то вже той сам факт, що перша христ. громада уладилась на найдальше ідучих демократичних засадах, свідчив би нам достаточо, що для со-вершенних християн найбільше питомим суспільним ладом є демократизм. Але й сама наука Христова свідчить, що для християнства нема більше питомого суспільного ладу, як (правдивий) демократизм. Демократизм випливає з морально-релігійної науки Христової. Доперва християнство уможливило правдивий демократизм. Без християнства нині ми не мали би демократизму. Коли тут замість „демократизм“ скажемо „соціольогічний гуманізм“, то річ нам вже стане яснійшою. Адже Христос був найсвітліший на наймогучійшій учитель гуманности. Доперва Він вніс у світ не лиш саму гуманність, але також трівкі, вічні її підстави.

III.

Абсолютизм, нинішній демократизм, грецький демократизм.

До Христа не було правдивого демократизму (-соціольогічного гуманізму). Не було його, і не міг він тут повстати, бо ще не було підстав для нього. Греки були тим народом, де демократизм перед Христом найкраще розвив ся. Алеж сей демократизм не був той, що нині проповідуєть ся.

Годі оцінити демократизм, як належить ся, доки не порівнаємо його з устроєм абсолютистичних держав. Треба тут взяти під розвагу старинні абсолютистичні держави, бо лише так сей суспільний лад можемо розважати при самім його жерелі. В абсолютистичній державі:

1) Самовладець був тим, чим пастир при вівцях. Не дармо старі залюбки порівнювали володаря з пастирем! Піддані звичайно становили безмовну череду, котрою самовладець управляв по своїй волі — без ніякої відвічальності. Самовладець тут є жерелом державних законів. Нарід в більшій мірі живе для володаря, чим володар для народу. Раби живуть для пана, не пан для рабів!

2) Найвисшою засадою в суспільнім життю є фізична, брутальна сила. Хто посідає таку силу, сей всьо може, і всьо йому вільно. А таким є володар. Володаря можна лише „боятись“ а годі судити його.

3) Нарід тут є начеб мертва річ, над котрою осягає ся право годі, коли захопить ся її. Тож жерелом державної влади тут є захоплене народу, що могло статись або оружною силою, або унаслідженем. Та володарі любили голосити, що вони „від самих богів“ дістали власть правити народом. Вони часто навіть виводили своє покоління від якогось „божка“. А хоч подекуди нарід добровільно вибрав собі володаря (н. пр. Савла Жиди), то значіне сього моменту зараз згасло начеб метеор. Нарід таким способом добровільно віддав ся в захоплене, з якого міг вирватись тільки оружною силою. Нарід тут є тільки предметом державної влади, а не також жерелом.

4) Першорядну горожанську вартість дає тут чоловікові його уроджене — „ціна крови“. Кастовість нерозлучна від абсолютистичної системи. Правильно всі посади одержують ся унаслідженем.

5) Одні люди родять ся для панованя, другі для рабства. Так само народи. Рабство з тою системою нероздільно злучене — іменно: яко консеквенція абсолютистичної влади.

*

В противенстві до сього демократизм, який нині проповідує ся, в головних зарисах так представляє ся:

1) Що до відношеня поодиноких людей між собою: Всі люди є рівні під зглядом права становленя до самім собі. Се — „право самоозначеня одиниці“. Нема рабів! Один чоловік не може бути займлений або унасліджений другим чоловіком начеб мертва річ. Підметом сього права не є чоловік, яко горожанин (державна одиниця), але яко чоловік *simpliciter* — значить: чоловікови прислугує се право задля того, що посідає людську природу.

2) Що до відношеня підданих до державної влади: а) Нарід є жерелом державної влади, ряд є тільки виконавцем державних законів. Яко такий ряд є відвічальний перед народом. б) Займлене або унасліджене влади виключене. в) Нема правних

привилеїв задля самого уродження. Кастовість усунена. г) Моральна вартість (успосіблене) є найвисшою горожанською вартістю.

3) Що до відношення народів між собою: Один нарід не може панувати над другим. Кожному народови прислугує право „самоозначеня“, як і кожній одиниці. Нема рабів народів!

*

Як ми згадували, нинішній демократизм виходить від людської природи взагалі, тим він засадничо відрізняється від старинного грецького демократизму. Вихідною точкою грецького демократизму був чоловік, яко горожанин. Нинішній демократизм є здобутком ідейно-культурним, грецький — політично-культурним. Грецький демократизм засадничо змінює абсолютистичний державний устрій тим, що на місце (одного) абсолютного володаря ставляє він нарід. В той спосіб нарід стає ся жерелом державної влади, зникає кастовість, кожний горожанин осягає право „панованя“. Се властиво „демократична аристократія“: всі горожане „найліпші“ — тобто: гідні панованя. Грецький демократизм зачинає від „горожанина“, і кінчить на „горожанині“. Він знає тільки „права горожанина“, а не знає „прав чоловіка“, не знає „прав народів“. Хто не має права „горожанина“, для того нема демократичних прав. Лише „горожанин“ не може бути рабом, але котрі не посідають сього права, ті можуть бути рабами. Рабство не є тут знесене зі згляду на саму людську природу, лише зі згляду на горожанський привилей. А що сей привилей правильно осягав ся уродженем, то вдійсности тут маємо кастовість, — вона тільки укрита тим, що замість одного чи кількох пануючих (олігархій) тут була переважна часть населеня пануюча. Се дійсна демократія (в дослівнім значіню), та не є се „соціологічний гуманізм“. Для соціологічного гуманізму потрібне було зовсім нове понятє про чоловіка (адже, як тягом підносимо, сей гуманізм виходить від понятя чоловіка!), а до того понятя старинний світ не міг взнести ся. Ані одно наше понятє не є осамітнене, але все злучене з цілим нашим світоглядом. Понятє про чоловіка з природи річи найтісніше вяжесть ся з понятєм про Бога — з цілою теологією.

Поганський світ не міг взвестись до нинішнього нашого понятя о чоловіці, бо се понятє уможливила доперва християнська теологія.

(Далі буде.)

Свщ. Олександр Коренець.

Христос в евангеліях — особа історична.

Свідчення поганських письменників.

„Я світло світу“ (Ів. VIII. 12).

Рівно ні мовчане грецьких і римських письменників що до Христа не доводить ще зовсім, що жите Христа не зробило вражіння на Жидів ні на поган, бо й не знаємо жадного письменника грецького ні римського, що жив би сучасно з Христом; а письменники, яких не було — зовсім природно, що не можуть говорити про Христа. За те перший письменник, що після Христа виступає на ниві літературній, а є ним Тацит¹⁾, говорить зовсім певно і ясно о Христі, подаючи між иншим, що Христос за намісника Понтія Пилата, за пановання цїсаря Тиверія поніс смерть хрестну²⁾. Коли ж тепер порівнаємо те донесенє про Христа, з тим першим донесенєм західного письменника про Магомета, то покаже ся воно не лиш дуже вчасним, але також дуже точним.

¹⁾ Tacitus Publius Cornelius, найбільший римський історик, уродив ся около р. 54 по Хр. і жив ще за часів цїсаря Адріана, що панував від р. 98—117. Його головні діла є: *Historiae* і т. зв. *Annales* (властивий титул: „*Ab excessu divi Augusti*“), перше в 14-и книгах обіймає історію його часів від 69—96 по Хр.; друге, пізнійше написане, в 16-и книгах історію від смерті Августа відси його титул) від 14—69. В той спосіб оба діла разом обіймають цілу історію цїсарів від Тиберія аж до смерті Доміціяна. З обох тих діл зберегли ся лиш части, з *Historiae* перші 4 книжки і часть 5-ої, з *Annales* перших 6 (з люкою між 5-ою а 6-ою), часи Тиберія (14—37) і послїдних 6 книжок, історія пановання Клавдія і Нерона (47—68). Праці Тацита, оперті на джерельній роботі, оброблені дуже критично, є з кожного згляду перворядної вартости.

²⁾ Tacitus Cornelius, *Annales commentario illustr. opera Ritleri, Saubrigiae* 1848. I. XV, с. 44, цитовано після кодексу Медицейського): *Abolendo rumorі Nero subdidit reos, et quaesitissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Chrestianos (Chrestianos, Christianos — гл. Linck K., Veterum de Jesu testimonia, стр. 78...) appellabat. Auctor nominis eius Christus, qui Tiberio imperante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat.*

В р. 64, отже майже в 30 літ по смерті Христа, казав Нерон підпалити Рим, щоби приглядаючи ся з високої вежі морю полуміяти образ спаленя Трої; а щоби не допустити до погашеня огню, казав випустити дикі bestії з цирків на улиці міста. Відтак, щоби відвернути від себе гнів народу заа того злочину (*abolendo rumorі* — щоби усунути висше згадану поголоску), піддав винних (звалив вину на християн) і як найбільше вишуканими муками карав тих, що загально були називані християнами і за нечесні діла зненавиджені. Імя те вело свій початок від Христа, котрий за пановання Тиберія через намісника Понтія Пилата був покараний смертю. Тертуліян (*Apolog.* с. 3 і *Ad nat.*

Другі письменники, як Светоній¹⁾, Пліній молодший²⁾, що живуть менше більше в 30 літ по Христі, говорять о християнах, як злочинцях, чарівниках, ворожбитах, ворогах люд-

1, 3) доносить, що погани називали християн *Chrestianos* — також у Климентія Александ., Strom. 2, 4 читаємо: *Οι εις τον Χριστον πεπιστωκότες Χρησται τε εισι και λεγονται*, ті, що вірують в Христа, християнами є і називають ся.

¹⁾ Suetonius Gaius S. Tranquillus, римський історик і учений, жив між 70 а 140 по Хр., отже майже сучасник Тацита; через довгий час був приватним секретарем цесаря Адріяна. Збирав нотатки про різні предмети і опрацював їх в численних письмах. Від него дійшло нас около 120 біографій 12-ох цезарів від Юлія Цезаря аж до Доміціяна „*De vita Caesarum*“ в 8-ох книгах відтак з діла „*De viris illustribus*“, часть „*De gramaticis et rhetoribus*“ і з уступу „*De poetis*“ виляги; особливо дуже добрий є трактат про Терентія (Terentius Publius Africanus, славий римський гумористичний письменник, 190—159 пер. Хр.), Вергілія і Горация.

Suetonius Tranquillus, Caius. Vitae Caesarum, cum annotationibus Equatii, Antverpiae 1517. Caes. c. 39. Dio 55, 8; 61, 9. Claud., c. 21, пор. Tacit., Annal. 12, 56.

²⁾ Plinius P. Caecilius Secundus (Minor) ур. 62 по Хр.; за Траяна був з р. 100 консулом а в літах 112—113 цісарським намісником провінції Битинії. Пліній був чоловіком лагідного успособлення, гарного характеру, протектор усього, що знесле, високо образований, знаменитий безвідник і уходив побіч свого приятеля Тацита за письменника першої класи свого часу. З його письм заховали ся „*Panegyricus*“ (подяка сенатові за консулат), що служив за взір пізнішим панегирикам; відтак збірниє виданє його листів з р. 97—109 в 9-и книгах та урядова кмітина листів з Траяном, головни з часів його намісництва в Битинії — між тим славний його лист в справі Християн, котрий тут для характеристичної вєги його й красоти стилю в цілості наводжу враз з хочичкою відповідно Траяна.

C. Plinii Epistularum X 96. 97: C. Plinius Traiano Imperatori.

Solemne est mihi, domine, omnia de quibus dubito ad te referre. quis enim potest melius vel cunctationem meam regere vel ignorantiam instruere? cognitionibus de Christianis interfuī numquam: Ideo nescio, quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri, nec mediocriter haesitavi, siue aliquid discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant, detur poenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit, nomen ipsum, si flagitiis careat, an flagitia cum haerenti nomine puniantur, inferri si qui ad me tamquam Christiani deferbantur, hunc sum secutus modum, interrogavi ipsos, an essent Christiani, confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci inssi. neque enim dubitabam, qualecumque esset quod faterentur, pertinaciam certe et inflexibilem obstinationem debere puniri. fuerunt alii simili amentiae, quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures species inciderunt, propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens, qui negabant esse Christianos aut fuisse, cum praesente me deos appellarent et imaginī tuae, quam propter hoc lusseram cum simulacris numinum afferri, iure ac viro supplicarent, praeletera male dicerent Christo, quorum nihil posse cogi dicuntur qui sunt revera Christiani, dimittendos esse putavi. alii ab iudice nominali esse ac Christianos disceperunt et mox negaverunt; fuisse quidem, sed desisse, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. hi quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo male dixerunt. affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti statim die ante lucem convenire carmenque Christo quasi deo dicere secum invicem seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furti, ne latrocinii, ne adulterii committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati

ського роду¹⁾. Светоній, пр., говорить о несупокоях, що око-
ло р. 80. повстали поміж римськими Жидами з причини яко-
гось бунтівника Христа, по причині котрих Жиди едиктом
ісаря Клявдія зістали видалені з Риму²⁾. Тацит каже, що

abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque redisse
ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium; quod ipsum facere de-
sisse est edictum meum, quo secundum mandata sua hetaeriarum esse vetue-
ram, quo magis necessarium credidi ex duabus ancillis, quae ministrae dice-
bantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere. nihil aliud inveni
quam superstitionem pravam immodicam. Ideo dilata cogni-
tione ad consulendum te decucurri. visa est enim mihi res digna
consultatione maxime propter periclitantium nume-
rum. multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utrinque sexus etiam, vocan-
tur in periculum et vocabuntur, neque civitates tantum, sed vicos etiam atque
agros superstitionis istius contagio pervagata est; quae videtur sisti et
corrigi posse. certe satis constat prope iam desolata templa coepisse cele-
brari et sacra solemnia diu intermissa repeti pastumque venire victimarum,
cuius adhuc rarissimus emptor inveniebatur, ex quo facile est opinari, quae
turba hominum emendari possit, si sit paenitentiae locus.

Tralanus Plinio S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui
Christiani ad te delati fuerant, secutus es. neque enim in universum aliquid,
quod quasi certam formam habeat, constitui potest. conquirendi non sunt;
si deferantur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen ut qui negaverit se Chri-
stianum esse idque re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando dis nostris,
quamvis suspectus in praeteritum, veniam ex paenitentia impetret, sine au-
tore vero propositi libelli in nullo crimine locum habere debent; nam et
pessimi exempli nec nostri saeculi est. Tacitus. Historische Schriften in Aus-
wahl für den Schulgebrauch hsg. v. A. Weidner. 2 Aufl. Wien 1905. An-
hang, стр. 226—228.

1) Suet. Vit. Ner. c. 16: Christiani, genus hominum superstitionis novae
et maleficae — християни, рід людей суевіря нового і злочинного.

Plin., Sec., Epp. lib. X. 97... Sed nihil aliud inveni, quam superstitione-
nem pravam, immodicam — та ніщо иншого не найшов я, як лиш суеві-
ре злочинне, безмірне.

2) Suet., Vit. Claud. c. 25: Iudeos impulsore Chresto (т. зв. itacismus,
або з грецького — Χρηστός, Χρηστιαύς гл. Linck. K. Veterum de Jesu-
testimonia стр. 78...) assidue tumultuantis (що до форми tumultuantis то
Sueton-ій уживає дієприкметників на is і на es, sedentis, sedentes, пор.-
Claud. 25. 4 і Claud. 38) Romae expulit — Жидів за понукою Хреста ві-
мо заворушення викликаючих з Риму вигнав

Linck K., в ділі своїм: De antiquissimis veterum quae ad Jesum Na-
zarenum spectant testimoniis (також гл. Allgemeines Literaturblatt 1914 N.
13/14 стр. 332, 333) старає ся вказати, що повисші слова відносять ся
до якогось бунтівника, котрому на імя було Chrestus, бо ані Sueton-ій
не міг писати, ані ніхто в його тексті дописати, що Христос за Clau-
ді-я, котрий панував від р. 41—54 по Хр., був в Римі і бунтував там
Жидів. Відтак йому не подобає ся слово assidue (раз враз) tumultu-
antis, та се, що коля св. Павло в 10 літ опісля прибув до Риму, прий-
шли до него Жиди, чути що він думає, бо про сю ересь відоме ім
лиш то, що всюди її противлять ся" (Діян 28. 17) Також і Helgl, в ді-
лі своїм: Die vier Evangelien стр. 41 каже: Die Stelle bei Sueton (Vita
Claudii 25) ist allerdings nicht völlig eindeutig — місце це у Sueton-ія (я. в.)
є в кожнім разі не зовсім ясне.

Ніхто однак не перечить, що слова Sueton-ія, Nero 16, 2: „afflic-
ti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novae et malefi-

той проклятий забобон здавлений вже в часі смерті Христа, відтак розширив ся в коротці на ново не лиш в Юдеї, але навіть в самім Римі¹⁾. Коли отже так загально і невірно пишуть сї люди про Християн, котрі, як самі кажуть, були розширені в римській державі, то нічого дивного, що горді Римляни того часу, котрі Християн ледво відрізняли від Жидів, так мало записали нам з того, що якісь там Жиди, темні і необразовані варвари плели про основателя якоїсь секти, котрий так само після них погорди а найменше уваги міг бу-

сая" — смертю карані Християни, рід людий суевіря нового і злочинного — відносять ся до Християн, і тим самим, хотьби й се вже місце є вистарчаючим, тут для нас свідомством що до Христа Господа!

¹⁾ Tacit. Annal. XV. 44: Repressa in praesens exitiabilis superstitio, rursus erumpebat, non modo per Judeam, originem huius mali, sed per Urbem etiam, quo cuncta undique atrocitas aut pudenda confluent celebranturque — се на хвалю стлумлене суевіре вибухло на ново, не лиш в Юдеї, звідки те лихо вийшло, але також в місті (Римі), де зі всіх сторін спливає ся все дике або огидне і буває славлене. Igitur primo correpti, qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens haud profunde (у виданю Orell Baister: perinde) in crimine incendi, quam odio humani generis convicti sunt. — Отже зразу вказано тих, що признавали ся, відтак велике множество їх вже не так за злочин підпалу, як за ненависть роду людського засуджено.

Hochart (in Bordo), Etudes au sujet de la persecution des Chretiens sous Neron, Paris 1885, уважає місце се — правдивий зорець тацитівського стилю й вимови — за християнську інтерполяцію з V-о віку. Той сам автор посунув ся відтак до того, що діле діло Тацита називає він сфалшованим в часах гуманізму. За ним пішли дурні і на тім будували, як Franklin Arnold „Studien über die neronische Christenverfolgung“ 1888, Drews і і. Се збиває рішучо між иньшими: J. Weiss в ділі своїм „Jesus von Nazareth — Mythos oder Geschichte?“ 86—94. В кождім разі воно знаменне для характеристики як сєї париської раціоналістичної школи, з котрої се вийшло, так і тої, т. зв. моністичної, берлінської, що такими гіпотезами, як згадана в горі Hochart-а одушевляють ся та на них будують!

З другої сторони, автентичного сего свідомства Тацита що до Христа боронить дуже гарно і науково між иньшими також Linck, K. Vetterlin de Iesu testimonia. Cap. III. а пр. Heigl, E. Die vier Evangelien, стр. 41, говорить в тій матерії так: Was die nichtchristlichen Zeugnisse für die historische Existenz anbelangt, so sind dieselben wenigstens zum Teil beweisend. Das gilt vor allem von dem des Tacitus und Plinius — що дотищить нехристиянських свідомств, то тіє що найменше, в часті довідними. Відносити ся воно передусім до свідомства Тацита (Annal. XV. 44) і Плінія (Epist. X. 96).

Та опираючись на джерелах про жите і науку Ісуса, липський професор, член петербурської Академії наук, D. Chwolson „Über die Frage ob Iesus gelebt hat“, як старець в 91 ім році свого жита, говорить що до того питання так: man kann wohl darüber streiten, wer und was Iesus war, was er gelehrt hat, wie seine Lehre sich zum damaligen Judentum verhält, was von den Berichten über ihn wahr oder nur Legende ist; aber dass er existiert hat, ist doch ebensowenig zweifelhaft, wie es zweifellos ist, dass z. B. Buddha und Mahommed existiert haben, obgleich sich an ihr Leben viele Legenden und Mythen knüpfen. стр. 3. А на стр. 6. тамже являємо: Iesus Christus ist somit kein Schattenbild, sondern ein lebendes, historisches Wesen, wie Cäsar, Carl der Grosse, Napoleon I.

ти гідний¹⁾. А ще тим більше, що той основатель таку гянебну смерть поніс на хресті. Ся одна обставина говорила римському історикови усе! Хрестна смерть виключала тоді з гори в очах гордого Римлянина якунебудь можливість чо-

¹⁾ Myszkowski T. Chronologico — Historica Introductio in Novum Testamentum. стр. 107.: Mirum quidem videri potest, illos multos et classicos historicos Latinos et Graecos, qui illo tempore floruerint, de Christo, qui tam celebris factus sit, vel omnino silere, vel tantum paucissima, valde manca vel plane falsa, commemorare. Sed re accuratius considerata non est, cur miremur. Дивним вправді може видаватися ся, що ті многі і класичні історики латинські та грецькі, що жили в тім часі, що до Христа, котрий так вславив ся, будь зовсім мовчать, будь дуже лиш мало та недоладно або й фальшиво згадують. Але річ близше розваживши, зобачимо, що нема ту чого так дуже дивувати ся.

Mundus ethnicus Romanus laudibus efferebat viros, qui laudes huius mundi merebantur, qui re vel militari vel politica, qui artibus liberalibus excellebant: orbis Romanus celebrabat nomina suorum Caesarum, Ciceronum, Vergiliorum; alia gloria, maior hac, superabat sensum hominum. Et quid Christus? Neque belli dux erat celebris, nec in regenda republica excellebat, nec alio modo laudi huius mundi studuit. Erat doctor veritatis supremae, sed: „Quid veritas?“ ait Pilatus. Mundus tenebris involutus, rebus huius mundi deditus et in studia politica immersus, veritatem altiore neque querere, neque comprehendere potuit: „tenebrae eum non comprehenderunt“. Erat quidem Christus pers na historica sensu eminentissimo, — nam nihil dico de eius natura et indole divina, et de supernaturali ordine gratiae ab eo instituto — erat centrum totius historiae praeteritae et futurae, sed a historia mundana demum serius reformator morum et vitae socialis cognitus est, postquam aedificium, cuius fundamentum iecerat, tantum excrevit, ut etiam ab eis videri non posset, qui in internos aditus eius non penetrabant. Miracula vero, quibus Dominus divinam suam potentiam manifestabat, animos testium percellabant, et fama etiam extra Iudeam ferebatur, attamen ulterius facile mentem hominum fugiebant, qui illis temporibus miris artibus variorum praestigiatorum, quas praeterea fama crescens exaggerabat, sat erant assuefacti, nimirum praestigiatorum, hominum villum et contemptibulum, qui attentionem et reverentiam animorum mellorum excitare non poterant..

Itaque mundus etiam tunc non cognovit eum, sicut etiam prius, ante eius incarnationem, cum non cognoverat, quamquam in mundo erat, et a creatione mundi per ea quae facta erant.

Римський світ поганський розпливав ся в похвалях над людьми, котрі на похвали того світа заслуговували ся, котрі визначили ся в ремеслі вояцькім, чи то в політиці або штівками красними: світ римський славив імена своїх Цезарів, Ціцеронів, Вергіліїв; иньша слава, більша від тої, пераходила понятие людей. А що ж Христос? Ні то славний вожд на полі битви, ні урядник високий, ні в жаден иньший спосіб не заслуговував ся він на похвали того світа. Свідкував правді найвищий, та: „Що таке правда?“ каже Йому Пилат (Ів. XVIII, 38). Світ оповитий темнотою, відданий справам своїм виключно, зайнятий політикою, правди високої ні глядати, ні поняти не був в силі: „темрява Його не обняла“ (Ів. 1, 9). Був вправді Христос особою, історичною в найкрасшійм того слова значіню, — не говорячи тут про Його Божу природу та про надприродний ним заведений лад ласки — був осередком цілої історії минушої і будучої; та історія світська пізнала в нім реформатора обичаїв і цілого життя соціального аж пізнійше, що йно тоді, коли будинок, котрого фундаменти він заложив, так великий зріс, що ні ті не могли Його вже не видіти, котрі в внутрішні Його обставини не входили.

Та і чуда, котрими Господь заявляв свою Божу силу зворушували увагу свідків і слава Його лунала також і поза границями Юдеї, однак то для світа тогочасного виглядало з пам'яті людей, що в тих часах призви-

гось висшого або наприродного у Христа¹⁾. Найкраще об'яснюють ті слова сказані св. ап. Павлом: Проповідуєм Христа розпязого: Жидам тому соблазнъ, Грекам же луроші (І. Кор. 1. 23). Опроче то були часи, коли вже в римській державі релігією мало хто інтересувався. Подібно, як річ мала ся й пізнійше, скоро ще Ляктанцій, церковний письменник латинський, колись учитель вимови в Нікомедії в Бітнії, відтак — коли став християнином, учитель Кріспа, сина Константина В., в ділі своїм „*Divinarum institutionum libri VIII*“, в котрім з великим захватом розвиває християнську етику, говорить між иньшим про несвідомість тих, котрі про Христа зі зміненою буквою звикли говорити²⁾.

Та коли тепер, що християнство вже майже 2.000 літ триває і не так тяжко є з нашою релігією ближше познакомити ся та її знання собі присвоїти, однак мимо того, стільки про неї пишуть крайно неправдоподібного та між людьми навіть інтелігентними часто подибати можна не лиш поверховність і неточність, але навіть комплетну ігноранцію та грубі блуди і недостатки в справах, що відносять ся до зна-

чаєні були до дивних штук ріжних комедиянтів, котрі ще розголос побільшував, зосібна комедиянтів, людей низької вартости та погорди гідних, котрі уваги і поважання людей ліпших не могли зайняти...

І так стало ся, що ні тоді світ не пізнав його, подібно як перше, нім вполтив ся, не пізнав його, хоть на світі був, і все ним стало ся і без нього не стало ся ніщо, що стало ся (Ів. 1. 10).

¹⁾ Bäckér, Das Spottcrucifix zu Rom (Breslau 1866). Те саме стверджує Тертуліян (Apolog. с. 16).

²⁾ L. Coelii Lactantii Firmiani *Divinarum Institutionum libri VII*, studio M. Thomasi enodata. Antverpiae MDLXX. Lib. III. Cap. 7: Sed quamvis nomen eius, quod ei a principio pater summus imposuit, nullus alius praeter ipsum sciat; habet tamen ac inter angelos aliud vocabulum, ac inter homines aliud. Jesus quippe inter homines nominatur, nam Christus non proprium nomen est, sed nuncupatio potestatis et regni. Sic enim Iudaei reges suos appellabant. Sed exponenda huius nominis ratio est propter ignorantium errorem; qui eum immutata littera Chrestum dicere solent. Erat Iudaeis ante praeceptum, ut sacrum conficerent unguentum; quo perungi possent illi, qui vocabantur ad sacerdotium, vel ad regnum. Et sicut nunc Romanis indumentum purpurae, sed exponenda huius nominis ratio est regiae dignitatis assumptae; sic illis unctio sacri unguentii, nomen ac potestatem regiam conferebat... ob hanc rationem nos eum Christum nuncupamus, id est unctum, qui hebraice Messias dicitur. Та хоть імені його, котре йому від початку отечь надвисший надав, ніхто иньший крім него не знає, то однак инакше називає ся він між ангелами, а инакше між людьми. Ісусом отже називає ся він між людьми, бо Христос не є властиве його імя, лиш назвище власті і царства, бо так Жида називали своїх королів. Треба однак вяснити, чому він так називає ся задля помилки несвідомих, котрі його зі зміненою буквою Хрестом звикли називати. У Жидів був перше припис, що вони ладили мир, котрим мали бути помазані ті, що були покидані до священства або до правління. І так як він у Римлян приbrane пурпури є знаком прийняття царського достоїнства, так у них помазане святим миром надавало титул і власть царську... з тої причини ми його Христом називаємо, то є, помазаним, що по єврейськи каже ся Мессія. Також гл. Lib. IV. Cap. VI—XXX. i Lib. V. Cap. I—XIII.

ня релігії і її науки — чого опроче ніхто не закривав, лиш противно нераз ще тим чванить ся, перед людьми тим по-висуючи ся, то щож дивного, що один одинокий поганський і невіруючий письменник, який нам з тих часів остав ся — пересудами свого віку зведений, також лиш поверховно і мало що про Христа знає?

Між тим подає нам Тацит обставину, яка много дає до думаня. Ми довідуємо ся від него, що Христос в Римі дуже рано вже багато має приклонників¹⁾, котрі звернули на себе увагу правительства, та що вже за Христа а найпієнійше в 30 літ по Його смерті дуже многі з Християн були видані на муки, на хресті прибивані, на огни пражені, в горіючі факлі перемінювані²⁾, і т. и. Светоній доносить те саме — як ми виділи висше, подібно і Плїній про Християн в Бїтїнії. Як же тепер можливе було, щоби наука Христа так скоро розширила ся і позискала собі серед найлютїйших переслідувань вже в 30 літ по Його смерті численних приклонників в Римі — колиб Його жите дійсно нічого особливого не представляло — колиб Христос був лиш звичайним собі чоловіком?

Та ще в тім часі жили многі сучасники і краєни Христа в Римі, отже Християни мали усяку можливість засягнення про Нього інформацій. Коли ж би ті інформації, які вони без сумніву мусіли мати про Христа, не були справді виняткові і не величали Його як щось незвичайного, то звідки ж взяв ся у них такий захват для Нього та Його науки?

При тім треба памятати, що тими першими мучениками були переважно Римляни. І се є дуже характеристичне, що ось то римські горожани за якогось не Римлянина, котрий ще до того хрестну смерть потерпів — і собі на смерть пішли!

Так само, чи не надто по дитинному воно сказане, що ученики Христа цілий майже світ для Христа перебігають, до Риму вдірають ся і всюди навіть в самій палаті цісарській шукають приклонників, долю свою і жите жертвують для Христа, хоч нічо надприродного ні чудесного ані висшого або бодай уваги гідного в Христі не виділи?

(Далі буде).

¹⁾ non modo per Judaeam... sed per Urbem etiam, я. в.: visa est mihi res digna consultatione propter periclitantium numerum... Плїній, я. в.: св. Павло в I листі своїм до Римлян (1, 8) з початком р. 59., отже в двайцять кілька літ по смерті Христа пише: „Перш усього дякую Богові моему через Ісуса Христа за всіх вас, що віра ваша проповідуєть ся по всьому світу“, і в тім же листі (10, 18) знов: „по всій землі бо розійшов ся гомін їх і до кінців вселенної глаголи їх“.

²⁾ et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis confecti laniatuum interirent aut crucibus affixi allita flammanti pice, ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Tacit. Ann. XV. 44, 21.

Свщ. Др. Андрій Ішак.

Бойкот і його допускармість.

В підручниках моральної теології, іменню в новітніх виданнях, знаходимо вже оцінку страйку практикованого робітниками як середник до осягнення висшої платні і ліпших умовин праці. Звичайно з кожним страйком іде в парі бойкот, бо крім застановлення праці стараються з'організовані робітники недопустити других до роботи і називають охочих вступити в ті самі умови праці „страйколомами“. Однак моралісти не мають звичаю заанимати ся бойкотом з окрема; звичайно подають що найвисше дефініцію слова без близшого розбору бойкоту, як акту морально доброго або злого, а дуже рідко трафить ся почути ширшу дебат над ним від фахових моралістів з катедри.

Тому ітересно буде приглянути ся близше сему питанню і освітлити бойкот з точки моральних засад.

1. Під бойкотом розуміємо змову в цілі зірвання з кимсь на будучність всяких або принайменше торговельних зносин. Сама назва є англійського походження і після своєї етимології не є нічим иньшим, як назвиском богатого Ірландця (Charles Boycott), проти котрого ужито в р. 1879 перший раз згаданої процедури. Сама процедура бойкоту є стара як світ, лиш не була примінювана в таких формах, як нині в часах розвитку капіталізму. Досить згадати, що церковна екскомуніка примінювана так часто в середних віках проти коронованих голов, не є нічим иньшим, як бойкотом в стилі того слова значіною.

Нині бойкот розуміє ся передовсім в економічній значіню, а розповсюднений є він переважно в торговлі. Однак після сего, яку ціль хоче ся бойкотом осягнути, зглядно, якого добра релігійного, політичного, чи економічного хоче ся через бойкот когось позбавити, ділить ся бойкот на релігійний, політичний і економічний. Серед наших обставин звисний є в послідних часах бойкот німецьких виробів (Bojkot toward pruskich), яким відповіла польська суспільність в Галичині на закон пруського правительства о вивласненню польської землі.*) В р. 1913 урядила польська суспільність Варшави бойкот всіх жидівських склепів, в наслідок чого много

*) Закон сей зніс пруський сойм 19. мая 1917 р. Die Paragraphen 13 bis 22 des Artikels 1, Nr. 10 des Gesetzes über die Maßnahmen zur Stärkung des Deutschtums in den Provinzen Westpreußen und Posen vom 20. März 1908 werden aufgehoben.

жидівських родин, не маючи середників до життя, виємігрувало до Америки і Галичини. Се приміри бойкоту економічного, зверненого проти левних виробів і проти певних осіб. В наших польсько-українських спорах знайдемо много примірів політичного бойкоту, іменно в часі виборів, яко средство проти корупційної системи політичного противника.

Для моральної оцінки бойкоту найважніша є різниця між бойкотом безпосереднім а посередним і між бойкотом безуслівним а услівним. Коли змова не купувати товару звертає ся проти певної купецької фірми або проти одного купця, є се бойкот безпосередній. Коли купуючий зобов'язує ся виключно лиш у певної фірми або купця брати все товар, позбавляє через се інших купців еventуального зиску з продажу товару, отже бойкотує інших купців посередно. Бойкот безуслівний є такий, проти котрого збойкотований є безсильний. Бойкот услівний є такий, проти котрого збойкотований має середники оборони.

2. Щоби осудити, чи бойкот є морально допускаємий або ні, мусимо застановити ся, котрим моральним принципом противить ся бойкот або ні. Після своєї натури і дефініції є бойкот спільною умовою не входити з кимось на будуче в жадні торговельні зносини. А що ніхто не є обов'язаний жадним правом до удержування торговельних зносин виключно з даною особою або фірмою, звідси ясно, що бойкот сам в собі не противить ся справедливості, яка накладає обов'язок віддати кождому, що йому належить ся. Може бути, що бойкот є для даної особи чи фірми дуже навіть неприємний, може бути, що позбавляє він в той спосіб дану особу або фірму значної частини доходів, однак не противить ся він чесноті справедливості, тому що справедливість не обов'язує нікого дбати про якунебудь користь другої одиниці. Наколиби хтось контрактово зобов'язав ся купувати певні артикули в даного купця і сей контракт через приступлене до спільного бойкоту зірвав, сей поступизби проти справедливості (іменно проти легальної справедливості). Однак звичайно в купні і продажі нема таких контрактових зобов'язань, тому подібний випадок виключає ся з під нашого розважання. Дальше се належить до натури бойкоту, що він виключає зносини торговельні з даною особою або фірмою на будуче. В тім власне лежить глибока різниця в оцінюванню моральної допускаемости між бойкотом а страйком. Страйк зриває існуючий вже контракт між хлібодавцем і робітником і тому противить ся легальній справедливості. Бойкот виключає лиш зносини торговельні на будуче і має на цілі позбавити когось на будуче доходів, яких ніхто з бойкотуючих не є обов'язаний давати бойкотованому. Тому власне, що не можна ніяк доказати обов'язку приспорування комусь доходів, не противить ся бойкот справедливості.

Однак може противити ся бойкот любови ближнього і через се може бути морально недопускаємий. Тому придивім ся, коли і в котрих випадках противить ся бойкот любови ближнього. Розважане зведемо до загального позитивного питання: коли є хтось обов'язаний приспорити своєму ближньому доходу, який хоче йому дорогою бойкоту відібрати? На се загальне питання є загальна відповідь: з любови ближнього ми обов'язані запомочи другого, коли він знаходить ся в скрайній нужді. Чим більша нужда ближнього, тим більший тяжить обов'язок любови запомочи його. В невеликій нужді ми обов'язані під легким гріхом запомочи ближнього в великій і скрайній нужді під гріхом тяжким. Ся загальна засада, яку моральна теологія примінює до обов'язку милостині, буде і тут незмінною, хоть існує велика різниця між обов'язком милостині, а обов'язком приспорення комусь доходу через торговельні зносини. Іменно даючи милостиню, мусимо зречи ся власної користи. Підчас коли через закупню товару приспоруємо вправді купцеві доходу, якого через бойкот моглиби його позбавити, однак не зрікаємо ся власної користи, яку приносить нам закуплений товар. Рівнож установлена є границя в тім, як далеко має йти наша жертволюбивість, іменно: любов не обов'язує до жертви получені з зглядно великою користію. Значить, мусить заходити певна пропорція між стратою даючого милостиню, а користію беручого милостиню. Коли користь беручого милостиню є незначна, а страта даючого милостиню є велика, тоді любов ближнього не накладає тяжкого обов'язку милостині. Сей принцип моральної дасть ся приновити до бойкоту: Коли користь з бойкоту є мала, а страта збойкотованого непропорційально велика, тоді бойкот є морально недопускаємий; однак бойкотуючі не обов'язані закинути бойкот, коли їх користь є значна, хоть страта збойкотованого також значна або може значніша, бо заходить між стратою одної а користію другої сторони майже рівна пропорція. Коли врешті страта збойкотованого є мала, за се користь з бойкоту велика, тоді є бойкот морально допускаємий, бо не лиш не противить ся законови любови ближнього сам в собі, але що більше, є вказаний законом справедливости. Отже бойкот т. зв. услівний, котрий може бути полагоджений зі сторони збойкотованого з малою для него стратою є морально допускаємий. Колиж через свою уступчивість супроти бойкотуючих не поносить збойкотований або загрожений бойкотом жадної страти, то звідси найкрасший доказ, що любов ближнього не заборонює в тім випадку бойкоту. В практиці є звичайно користь бойкотуючих далеко більша, чім страта збойкотованого, бо через бойкот осягає сю користь значне число людей, підчас коли страту поносить звідси звичайно лиш один.

3. Так отже розважаючи бойкот в світлі моральних засад, поставили ми дорогою редукції тезу про моральну допускаємість бойкоту т. зв. зглядного і безпосереднього самого в собі. Ті послідні слова „самого в собі бойкоту“ треба спеціально підчеркнути тому, що в нашім розважанню бойкоту виключили ми намір бойкотів і ціль, до якої вони через бойкот стремлять. Іншими словами, не розважали ми бойкоту як акту людського, лиш сам в собі. Тому для цілоти моральної оцінки бойкоту потрібно ще взяти під увагу, чи ціль, яку бойкотанти хочуть через бойкот досягнути є добра і чи намір бойкотантів є чистий.

Коли бойкот сам в собі не противить ся засадам християнської моралі і є через те допускаємий, то можемо його уважати як чинність морально індиферентну, яка стремлячи до досягнення доброї цілі стає ся морально доброю. Коли ж ціль бойкоту є добра? Ціль бойкоту є морально добра: а) коли не грозить знищенням порядку суспільного і не нарушує суспільного спокою, б) коли не противить ся вірі і добрим обичаям, в) коли не стремить до досягнення несправедливої надгороди або до зниження ціни товару понизше їх справедливої вартости. Для того бойкот в цілях протирелігійних і протисуспільних є чинністю морально злою. Такий сам закид відносить ся до бойкоту, який піднесла Англія проти воюючих центральних держав, накладаючий на своїх підданих заборону входити в які небудь торговельні зносини з підданими осередних держав. Є се початок політики виголодження противника, якого годі побороти мілітарно, є се практиковане засад наскрізь нехристиянських і варварських. Бо війна будучи зі становища морального конечним злом, є після згідного поняття всіх змаганем сил узброєних проти узброєних, отже є зі своєї природи мілітарною. З хвилиною, коли воюють не лиш узброєні сили зі собою, але і невинні і неузброєні жінки і діти воювати мусять з голодовою смертю, війна перестає бути війною, то є змаганем сил мілітарних, а стає ся варварством. Тому бойкот англійський, який надає війні такий напрям, противить ся всім моральним засадам. Рівнож коли цілю бойкоту є підвисшити надгороду праці понад справедливу міру¹⁾, або знижити ціну товару понизше справедливої ціни, тоді бойкот є морально недопускаємий, бо противить ся засадам справедливости і грозить переворотом суспільного порядку.

Щоби бойкот як людський акт був добрий, вимагає ся, щоби намір бойкотантів був чистий. Засади моральні не за-

¹⁾ Справедлива надгорода праці після моральних засад є та, котра вистарчає достаточо на удержане працюючого і його родини відповідно його станови.

бороняють нікому стреміти до осягнення часових і матеріальних дібр, однак мотиви, якими руководимося в осягненню тих дібр, мусять бути чисті від закиду ненависти, зависти, підсти і інших блудів проти християнської любови ближнього. Бойкот уряджений з жадоби підсти і охоти знищення противника, з ненависти або зависти є морально недопускаємий; як кожда инша чинність добра стає ся через злий намір злою, так і бойкот. Намір чистий стремить до осягнення своєї користи без шкоди для другого.

Так отже розважаючи бойкот як людський акт в світлі засад християнської моралі, можемо поставити слідуочу тезу: Бойкот (безпосередний, услівний) є допускаємий, коли ціль його є морально добра, а інтенції бойкотантів чисті. — Лев XIII. осудив в енцикліці *Regum novarum* всі суспільні прояви, які стремлять до усунення з життя і практики моральних засад. Що до таких проявів належить також бойкот, уживаний ним до цілий злих і в намірах найобскурнійших, не треба доказувати. Згаданий примір бойкоту Англії проти осередних держав нехай служить за найкрасший доказ. Тому звичайно бойкот осуджує ся як прояв суспільний, що провадить до перечення моральних засад в життя і практиці і грозить переворотом суспільного ладу. Як середник до осягнення морально доброї ціли, ужитий в добрих і чистих намірах поправи долі многих кинених на поталу капіталізму, є бойкот допускаємий. Сі, що аранжують бойкот, повинні добре розважити, чи не принесе він занадто великої небезпеки для здорових моральних засад, а чим більша є можливість такої небезпеки, тим важнійша мусить заходити причина до переведення бойкоту, коли він має бути морально допускаємий.

4. Наконець ще кілька слів про бойкот безуслівний або абсолютний. Під ним розуміє ся такий бойкот, що ставить збойкотованого перед альтернативою: прийняти поставлені жадання і тим самим уникнути бойкоту, або прийняти бойкот, лиш змушує впрост терпіти бойкот так довго, як довго подобає ся се бойкотуючому. Таким абсолютним бойкотом є в практиці виключення від праці страйкуючих і бойкотуючих хлібодавця робітників на протяг часу, який стоїть до вподоби хлібодавця. Про моральну допускаємість такого виключення від праці робітників треба те саме сказати, що ми сказали перше про бойкот взагалі. Таке виключення від праці, коли само в собі не противить ся zasadі любови ближнього, може бути допускаєме під умовами, що виключені є низькі мотиви підсти, ненависти і т. д. Ціль такого протибойкоту не може бути инша, як покарання страйкуючих за зломане договору. Кара є сама в собі середником добрим і загально признаним в ціли поправки укараного, відстрашення инших

від подібного кроку, направи нарушеного морального порядку або особистої сатисфакції. Отже наложене кари саме в собі не противить ся засадам моральності. Однак заходить тут ще друге важне питання, чи кожда кара досягає своєю цілю поправи під кожним взглядом. Щоби досягнула своєю високу цілю, не сміє бути вона пересадною, жорсткою, несправедливою, але мусить відповідати провині. За малу провину наложена строга кара може вправді відстрашити других від подібного проступку, однак приносить огірчене і зменшує иншу моральну користь кари іменню поправу. Дальше підкопує строга кара всяке поважанє для особи караючого і ширить до него ненависть.

Отже бойкот абсолютний чи радше виключенє від праці є морально допускаємий, коли має на цілю лагідну кару і вільний є від низьких мотивів противних законови християнської любови.

Як було згадано на початку екскомуніка так часто практикувана церквою в середних віках, не була нічим иншим, як релігійним бойкотом в чистім того слова значінню. Цілю такого релігійного бойкоту було покарати упірних в послусі. Хоть в наших часах релігійне житє не володіє так могутчо на всіх суспільних областях, як в середних віках, віках релігійного запалу і релігійних спорів, то прецінь були ми недавно свідками завязятих релігійних спорів і боротьби в нашій церкві в часі російської інвазії 1914/15 року. Поминувши незначну часть з духовенства і вірних, що легкодушно відступили від католицької віри, тримала ся наша церков здеорганізована і позбавлена пастирів на загал хоробро і вийшла побідно в дефензиві проти царського православя. Переважна часть духовенства і вірних заняла непримириму і гідну подиву поставу супроти воюючого православя, инші з духовенства для уникнення більшого зла заховували ся о стільки примиримо, що допускали православних батюшок до бічних престолів в наших церквах правити Службу божу. Відомі факти, що на такі православні богослуженя збігала ся подекуди цікава товпа з польської і української суспільности. Невідомі натомість позістали факти масового бойкоту таких православних богослужень зі сторони вірних. А прецінь такий масовий бойкот предвиджений католицькою церквою в забороні браги участь в богослуженю некатолицьким (*communicatio in fide activa*) є найсильнішим доказом високо виробленої католицької свідомости у народу. Тому такі факти, де нарід в неділю заскочений підступним і несподіванєм занятєм своєї церкви через православного батюшку, зараз по перших словах: „Благославленно царство“ відповів масовим опушенєм церкви, належить піднести в особливий спосіб. Що більше, трафляло ся декуди, що з

ласки російського ряду обсаджена була наша парохія католицьким священиком, який однак не вважав противорічним зі своїми католицькими переконаннями опускати зараз в першій ектені імя Митрополита, не поминати при великим Вході папи римського, а за се ревно „проізносити“ імя цара Николая II., врешті усувати з символу віри додаток „и Сима“. Нарід видачи такі інновації чув ся обиджений в своїх католицьких почуваннях і хоть масово не відважив ся опустити в тій хвили церкви, то ревно плакав в часі богослуження, банував за своїм священиком і на другу або третю неділю не приходив до церкви, бо не хотів брати участі в православнім богослуженню. Однак фактів таких чогось до тепер не підносять безпосередні їх свідки. А власне ці факти треба реєструвати, як докази великої католицької свідомости у нашого народу і як об'яви легального бойкоту православ'я. Се, що до тепер опубліковано, є причинком до історії мартирології українського католицького духовенства, але не історією мартирології цілої українсько-католицької церкви, де бороли ся і терпіли також вірні.

З літературних новин.

Укр. Видавничча Спілка таке вже видно має щастє, що чим з області позитивної науки, чи красного письменства видасть иноді щось без ніякої вартости або й схибленого змістом. Ог недавно збогатила вона нашу літературу видавцем доволі обємистої повісти пок. Леся Мартовича п. з. „Забобон“, котра і критиків знайшла собі для реклями. „Читаєть ся її не відкладаючи з рук“; таке поручаюче реченє стрічалисьмо в „Ділі“. Хотілоб ся мовчки збути той дар нашої Видавниччої Спілки, та щоби не вийшло, що „silence gives consent“, з мовчання виходить згода, містимо тих кілька стрічок, щоби підкреслити той намул літературний, від котрого так трудно отрястись нашому красному письменству.

Повість малює жите інтелігенції на провінції, головню в домівстві священичим. Подамо дословну характеристику важнійших осіб, щоби і зміст і передовсім вартість книжки пізнати. Вже само з'ображенє і виведенє постатий введе нас в глибину повісти.

О. Матчук вже 40 літ є парохом невеликого села Воронич; крім малого пастуха Василька, він найменший в ці-

лім домі. Людина се підзорлива; кождий вчинок домашніх поясняв собі на зде і вишукував нагоди, щоби нарікати і сварити. Раз прийшов до кухні і переводив ціле слідство, хто збив шибку в стайні. Іноді слабість якусь удавав, щоби лише поставити на своїм. Хоч нічого иншого не обходило його, то й на господарці не розумів ся і своїми радами, чи приказами часто осмішував ся. Пан отець пестій долі, прихильник пожиткованя а ворог старуику. Пожиткувати любить, та не хоче старати ся. Наймити крадуть і незалежнюють ся, а о. Матчук вже вдоволенний, коли служба бодай вдає, що уважає панотця господарем. Леду коло себе не держав, канцелярію свою заболочував, на книжках в камеллярії порошу на палець, а не позволяв нікому спрятувати, щоби не поватрачувати важних паперів. Крісла з бруду аж темні. Національну роботу і пробуване між мужиками аважав о. Матчук за невигоду. За весь довгий час свого пастирства в Вороничах, набрав лише переконання, що між вороницькими людьми нема ані одного порядного чоловіка. Ідіотично комічний в розмові з війтом і в таксованю шкоди, котру йому зробила його власна корова (не пізнав її), або і в своїх допитах до комісара зі староства за ранги і золоті ковніри. Розмова його і сварка чужої гувернантки Шарльоти за те, що його кілька рож зірзала, на скрізь дитинно тумановата, а вже як справдішний божевільний виглядає, як сварить в церкві війта, паламара і св. О. Николая за те, що св. О. Николай не добавчує на одно око.

Славко, син о. Матчука, герой повісти, залізний правник, 8 літ по матурі. Книжки і записки тільки нюхав, возіхав над ними, томив ся і мучив ся, зачинав одну читати, відтак кидав її і брав ся за иншу, а перед матірю з досади нарікав, яке те все дуже скучне. Не здав ні одного іспиту; не пробував навіть здавати, дурив лише родичів, що має всі іспити а свідoctва підробив сам. Батько все ще мрів про золоті ковніри, які ждуть його сина. Записав ся на правничий факультет, щоби лише міг в дома сидіти. Славко дуже забобонний. Житєвий досвід вивчив його, коли чого дуже тішить ся, то потім стріне його допевне якась немила пригода. Коли надієть ся, що щось допевне сповнить ся, то воно як раз станеть ся на супір. Ніяка праця його не чіпляла ся. У Славка єсть звичка що дня сідати на ослоні під сливкою в саді тай довбати перед собою патином у землі ямку. Працював так вже три роки, все одного і того самого часу, а саме від часу, коли встав аж до того часу, коли подадуть другий сніданок. Тоді сідав він на ослін і передовсім намагав ся вдержати рівновагу, бо безногий ослін холітав ся. Колиж удало ся Славкови схопити рівновагу, тоді нахилив ся, брав патинок, що тут же стояв під руками, тай довбав. Довбав цілісенькі дві години. А властиво годину довбав, а годину загортав. Вистарав ся до того

о пригожий патик, бо з одного кінця гудзоватий а з другого острій. Що острій кінець прошпортав, то гудзоватий вигорнув. Після засунення ямки треба було ще затоптати її і сеї штуки dokonував Славко ногами. Славкові було 23 літ. Колиж хто перешкодив його роботі, Славко зажурився і подумав: Отепер булаб уже ямка загорнена, а так не знати, що йому завтра робити, чи кінчити сьогоднішню ямку, чи зачинати нову. По другім сніданню йшов до обіду до ліса на прохід. Обідом так наїдав ся, що робилося йому гидко; не міг на сгразу подивитись. По обіді спав немов зачорочений доти, доки їмость не збудила його до підвечірку. До підвечірку ледви йшов, так зломаний, злосливий. Брав ся по підвечірку газету читати, отже і се йому не йшло. Бо одно, що майже дрімав над нею, а друге не находив там для себе нічого цікавого. Безнастанно сплячий. Журив ся (іспитами а радше циганством і укриванєм) такою журбою, що трохи не сховався з розуму. Вірив в якісь лютерії, що гроший багато виграє. Сам про себе дуже низьке мав розуміне. „А я є йолоп і туман. Де мені брати ся до науки“, казав. Від таких думок мав себе за послідного дурня. Славко бажав навіть якої венеричної недуги або сухіт, щоби лише мати причину не вчити ся; приходили йому думки навіть самовбійчі. У жінці нічого більше не бачив, крім самиці і так жив. А знав ближше жінок лишень із розпустного дому. Іноді не почував себе достойним аїякої жінки, опріч Варвари піячки — повійниці і на неї схожих.

Краньцовський, завідатель дібр Воронич; неслюбний син барової, властительки Воронич. Налоговий п'яниця. Іноді пропадав з дому на два три тижні. Славко у Краньцовських бував частим гостем. Ходив тут на карти, або на грішні любові. Тягнули його любові Краньцовської, котра любила ся в Славку. Стара панна, тітка Краньцовської, про яку ходили вістки, що й доси має свого старого коханка, раяла Краньцовській, щоби і вона винайшла собі яку потіху, коли її подруг бавить ся без неї.

Імость Матчукова теж мала свого приятеля, місцевого учителя Дибякова, бо її дім нічого їй не давав. Робітниця і страдальниця. Панотець Тріщин, що приїхав на храмове свято до Ткачуків із Підшівів, молодий і здоровий. Досить незручно удавав єзуїта і клерикала (каже автор), бо мав надію на пелерину і деканство. „Знали його з іншої сторони, а саме, що мав себе за великого проповідника, та що замучував жінку, бо сплотив з нею за п'ять літ шестеро дітей. Жінка його вічно знемагала, а він чим рік тим робив ся червоніший. Ось і тепер приїхав Тріщин лиш на те, щоби врізати проповідь. Попри те все був дуже престакуватий та за кождим третім словом говорив „пане добродію“, „не-наче де служив у якогось пана за льокая, та привик велича-

ти безнастанно свого добродія" (248). Про Тріщина ходили гу- і вісти, до донощик. Тріщин ще у гімназії жебрав ріж- ними способами доброї ноти, бо був туман, тож і на те- ології держалась його жебрацька натура. Характеризує його даліше автор: „Отець Тріщина має широкий рот і сильно розвинені щоки; так описавби його професор зоології. Рот і щоки — отсе характеристичні ціхи, вони надають от- цевому обличчю виразу й життя. А якби той же професор показав отця аудиторії й запитав ся: чим сей добродій за- нимаєть ся? Відповілаб аудиторія в один голос „їсть“. Отже се ще не булаб відповідь докладна. Бо треба знати, що отець Тріщина та сплотив за п'ять літ шестеро дітей. І по- між ними не було близнят, сохрانی Боже! Навіть перед- вчасних не було. Кожде приходило на світ однимцем у при- писану пору. Саме було вже в дорозі“.

О. Микола Радочич, зять Матчуків, високий, ху- дощавий, иноді дуже шиковний, але балакун (про одно і те саме) і привик все говорити „а в кінці“ хочби навіть на початку речення. А зі Славком інакшої розмови не знав, як тільки про свої подвиги в нетверезім стані.

Полька, учителька Броня Смажак, наречена Славка, панна 1½ року від него старша, мала давніше з інспектором дитину таї задушила її. Про сеж знає ціле мі- сто, цілий повіт. Брехун скінчений, перед Славновою матір'ю складаєть ся як найневинніша, хоч і зі Славком вже згрі- шила.

Інші поменші личности вже більше стоять в тіни, а і між ними по більшій часті самі ти в відемні і темні. На зміст повісти, який з повисшої характеристики осіб майже сам укладаєть ся, складає ся звичайна провінціальна буден- щина. Хоч як мало можна з тих кількох речень судити, всеж таки вже з того осуд сам приходить і можна навіть на тім скінчити. Вартість твору вже і тим змірить ся. Але для докладности ще кілька слів. Спитаймо, яка задача кра- сного письменства? Як сама назва вже говорить, воно має витворювати і плекати красу почувань, ідей і поглядів у людини, коли беремо на згляд і практичну користь, а пере- нести читача на якийсь час в країну красних, висших по- чувань, коли ходить виключно, щоби так висловитись, о- заповнене часу якоюсь лектурою. В однім і другім случаю береть ся красу в найширшім розуміню, в яким знаходить місце і реалізм життя, на скільки він в рами красного пи- сьменства містить ся.

В нашім случаю повість Леся Мартовича виходить ціл- ковито поза згадані межі, являєть ся зовсім безцільною і її датиб радше в сю групу літературних письм, котрих оди- нока назва „письменство погане“. Бо само болото і бруд ніколи не дасть якоїсь бодай тіни краси, а безцільна по- вість хочби і з того згляду, що грязюю і болотом ще ніхто

ніколи не вибілив ся. Подама характеристика важитійших осіб виказує їх, як типи до краю відємні і відражаючі, а навіть і між тими, що в тім стоять, більшість така сама. Се формально карикатури навіть пересічних людей. Колиж до того додати місця повісти наскрізь неморальні і з шлястикою переведені, хочби прим. те, де мати Іваниха намовляє дочку до гріха нечистоти, тоді ясне аж надто, що о ніякій красі і в ніякім її розумінню нема бесіди. Твір того рода пригадає хиба в дечім французького Октавіяна Мірбо з його повістю: „Отець Юдїї“, і його хиба з відразою киється або скажеться собі по прочитанню: добре, що я вже вийшов з тої поганої атмосфери. Що таким представленням річи, виведеними типами і осміщенням їх хиб, хоче автор поправити їм подібних, так ніякий се аргумент ні оправдане, бо таких одиниць нема багато (книжка же є для цілої суспільности), а по друге не направить тих одиниць, до котрих моглаби ся книжка відноситись якраз через оуцнене і здегенероване тих осіб. Бо дуже справедливо замічають Італійці: *È un gran medico chi conosce il suo male*. Великим лікарем є той, хто помічує свої похибки. Гарно вправді малює автор психіку села і має взагалі дар доброго схоплення дійсности, та не вільно нам забувати, що се лише потрібний спосіб до творення літературного письма, а ніколи ціль і вартість твору. Як бажав автор своїм таланом суспільности послужити, так безперечно міг, бо були і є ще світлі сторони і світлі одиниці в українській суспільности, які можна було вивести перед очи читача. Колиж автор конечно рвав ся до ідеалу краси та народного добра, так бувби без порівняня більше прислужив ся, коли би труд, який вложив в писанє своєї повісти, віддав ог хочби навіть в переклад знаного англійського твору Смайльса (Smiles) — *Self Help* — самопоміч —, за котрий кождий мусівби його спімнути вдячним словом.

Вина пок. Мартовича і видавців „Забобону“ ще і по иншій стороні. Mala fides автора українське наше духовенство понизити майже наглядна. Вже само виведенє Матчука, Тріщина, Радовича, навіть Василича і Вишневича і їх родин, всьо за себе говорить. Автор про діти Тріщина в драстичний спосіб аж два рази повторяє ся і видно його се бавить, як може поклитись над священиком. Коли автор про священика говорить, то сам послугує ся словом „під“, а лише в чужім наведеню і в оповіданю словом „пан отець“. І те слово в згіднім значіню не раз приходить. Справді, під зглядом представлення нашого духовенства, так хиба моганий пашквіліст Смолька припав авторови до вподоби.

Свщ. А. Ст.

Св. Павло Штокалко.

На струнах гуслий.

(Псальми Давидові I — XXXV.)

Псалом I.

Щасливий муж, жо не ішов ніколи
За радою безбожних й не ступав
На грішників дорогу й не сідав
На лаві душегубів, що в неволи
Гріха живють та ширять в круг заразу;
Щасливий, хто минав гріха проказу,
А в Божім законї як день так ніч
Знайшов вподобане — святую річ.
Такий мов дерево, що процвітає
Насаджене поблизько многих вод,
В своїм часі уродить добрий плід,
А лист його зівялий не спадає;
Що будь він зробить — все в щасливий час.
Не так безбожники, не так щасливі;
Вони мов порошок, що його бурливі
Вітри зметуть з лиця землі нараз.
Для того й не воскреснуть ті нечесні
На суд по славу і вінці небесні,
І не звитає їх побожних збір,
І неба не огляне грішний зір,
Бо Господь праведних дорогу знає,
А путь безбожних згубою карає.

Псалом II.

Чому загомонїли так погами,
Чому задумав бунт жидівський люд?
Пусті зусилля та даремний труд,
Бо правда витязем на все зістане.
Царі найперше можні світа того
З князями в ряд злучивши ся в одно
Піднялись проти Господа святого
І проти Помазаника Його,
Сказавши: Станьмо силою всі враз,
Та розірвїм, розбиймо геть кайдани,
Здіймїм тяжке ярмо, що тисне нас;
Най воля й свобода воскресне — встане.
Однак дарма, бо Той, що в небесах
Іх висьміє, зішле на них наругу,
В гайві зішле їм Господь смуток — тугу,

А в строгости Своїй зішле їм страх.
Се я — промовить Він — Сіона цар
Гори святої, я небесний дар
Між вас несу, святе Господне слово;
До мене Господь так прорік наново:
Ти Син мій любий, я зродив Тя нині;
Проби а всі Тобі народи дам,
І власть Твоя най буде всім краям;
Ряди залізним жезлом; мов судині
Гончарській дай їм форму відповідну,
У слухний час їх виравно крушачи;
Царі узнайте хвилю ту догідну
І всі пізнайте се, що судячи
Людий, ви станете також колись
На суд Господний. Богови святому
Служить з страхом і щоб в серцях знялись
Всі радости у вас у ділі тому
Із дрожанем. І ту мою науку
Охотно ви прийміть, щоб Божий гнів
Минув вас всіх; караючи щоб руку
На вас підняти Господь не хотів,
А то-б пропала праведна дорога;
Бо як гнівом заблїсне око Бога,
Тоді ах, горе грішникам усім; —
Щасливі, що надію мають в Нїм.

Псалом III.

Напасників у мене, Боже, тьма,
Вони бажали би мені заглади,
Тож кажуть так: Ратунку вже нема
Для нього в Господа і він пропаде.
Ти ж Господи еси заступник мій,
Ти слава вся; у хвилі скорбній тій
Взнесеш мою Ти голову похилу,
І в смутку подаси цілющу силу.
Нераз я Бога голосом взивав,
І Він з гори святої послух дав.
Заснув я; встав я потім знов в спокою,
Бо Господь сильний сторожив над мною.
Не страшусь десять тисячної тьми
Людий, що зловбу напасть вкруг вчинили,
Я раду дам з ворожими людьми,
Лиш Боже, встань; Кріпи мої лиш сили
І дай спасене; Ти ж нераз побив
Тих всіх, що без причини напосілись,
І зуби грішників усіх скрушились,
Мене-ж Ти, Господи, охоронив.
Від Господа з небес усім спасене
І на людий Твоїх благословене.

Псалом IV.

Коли я Господа взивав в потребі
 Мене услухав Бог, що є на небі,
 Зашитник правди; в смутку, що давив
 Мене в простір Ти, Боже, свободив;
 Подай же ласку і тепер мені
 І вислухай мольбу. Сини туземні,
 Що жите у грішному багні,
 Чому про труди дбаєте даремні,
 Як довго серця будете тяжкого?
 Чому ви любите лиш марноту,
 Шукаючи неправду світа того?
 Ви розумом пізнайте правду ту,
 Що дивно Бог про праведника дбає.
 Напевно вислухає Бог мене,
 Коли мій голос помочи взиває;
 А гнів ваш най на вас самих сплине,
 І не грішить; пізнавши же провини
 У ваших серцях кайте ся що днини
 На ложах ваших; жертву принесіть
 Із справедливости і хороніть
 В серцях велике ушованє в Бога.
 Говорять многі: Хто ж покаже нам
 Добра, як права наша є дорога?
 О, Боже, чи-ж не вірити знакам,
 Якими проявилась світлість ясна!
 І доброта лиця у Тебе красна!
 Ти всю веселість в серце дав моє;
 А впрочім земним людям Бог дає
 Пшениці і вина й оливи много;
 І все посеред труду світового
 Спочивши я посполу в мирі сплю.
 Бо Ти вселив надію в мене всю.

Псалом V.

Слова мої прийми від мене, Боже,
 І зміст молебна мого зрозумій;
 Зверни увагу всю на голос мій
 Молитви тої; благодать споможе
 Мене, бо Ти для мене цар еси;
 Молось до Тебе, Боже всемогучий,
 Що дня як ранок надійде блискучий;
 Мій голос вислухай Ти в небеси;
 Я перед Тебе з досвідком стаю;
 Мене Ти бачиш; доброту Твою
 Я пильно все розважую, мій Боже;
 Не ялюбих тих, що йдуть на бездорожжє,

Не приймеш тих, що люблять грішні справи,
Не приймеш в двори того, хто лукавий;
Не стануть перед Твоїми очами
Проступники, бо не злюбив Ти всіх;
Що злобно творять проти Тебе гріх;
Погубиш тих, що ширять між братами
Неправду і вносять всюди лож;
Мерзять ся чоловіком Бог також
Таким, що людської бажає крови
І тим, що лестної вживає мови;
За mnogим милосердієм Твоїм
Ввійду — хоч недостойний — у Твій дім;
І в храмі місцю вклоню ся святому
З страхом; прийшовши же до Твого дому
Я прошу: Господи ізволь вести
Мене по правді Твоїй до мети;
А щоб не кпили вороги над мною
Простуй завсе дорогу, Боже, мою;
Уста не скажуть правди в них до смерти,
Бо пустка в них і серце в них марне;
Їх горло мовби гріб страшний, отвертий,
Язиком ошукали вже мене.
Суди їх Боже! Мисли най покинуть.
А ні, карай їх, марно най загинуть,
Бо многі їх нечеснії діла,
І нечесть їх до гніву привела
Тебе мій Боже, тії, що вповають
На Тебе, най утішать ся усі,
Най мають радість вічно у душі,
Бо ти вселив ся в них; Тебе зчитують
І похвалять ся тії всі Тобою,
Що люблять Тя любовию палкою;
І поблагословиш їх Боже наш,
Та щитом вкриєш і вінець подаш.

(Далі буде).

Від Адміністрації.

Просить ся надсилати залеглу послі-
плату за рік 1917.

ВСЯЧИНА.

Загальні збори кружка львівських катехитів. Дня 2. лютого с. р. відбулись в школі Педагогічного Товариства (ул. Мохнацького) загальні збори всіх львівських катехитів, на котрих відновлено катехитичний кружок, що через війну був зовсім нечинний. До кружка належать катехити всіх шкіл, народних виділових і гімназіяльних. Кружок розпадаєсь на дві секції: народних шкіл і гімназіяльних. До виділу належать по половині катехити народні і гімназіяльні. Головою кружка вибрано о. прсф. Громницького. До виділу увійшли: оо. Алексевиц, Дзерович, Лужницький, Монібрович, Бобикевич, Біленький і Лиско. Збори поручили виділови скликати в короткім часі всіх катехитів, також з провінції, і відновити краєве товариство українських катехитів. Рішено подбати про льокаль для кружка, де моглаб міститись бібліотека і де сходили би ся катехити на відчити, засідання, тощо. Ухвалено рівнож попірати матеріально й морально місячник „Ниву“.

Календар померших священників. *Gazeta kościelna* порушила одну справу, яка повинна би бути і у нас введена. Розходить ся о календар померших священників, за котрих їх наслідники і парохіяни повинні молити ся. Зладжене такого календаря просте: один аркуш паперу, густо поліньований і поділений на 12 колоном (місяців) вистарчить на 600 до 800 назвищ. По правій стороні виписуєсь дати біжучих днів: 1 до 5, 6 до 10, 11 до 20 і т. д. і виписуєсь назвища в відповідні перегороди. Календар повинен наводити священників небіжчиків цілої дієцезії, а не тільки одної парохії. Неодин священник працював в кількох парохіях, справедливо отже, щоби й вони за нього молили ся. Календар надаєсь дуже до відчитуваня його при богослуженях за померших, при похоронах священників і т. д.

З Холмщини. Дивні є стежки Божого провидіння. Колись то наші священники уніяти мусіли задля гнету і переслідувань утікати з Холмщини до Галичини. Нині та — сама Холмщина, полишена своїми православними пастирями, позбавлена всякого духовного проводу, немов кличе до наших священників: Ходіть до нас з помочию духовною. І дійсно ми обов'язані услухати того зазиву. Деякі священники, що сповняють душпастирські обов'язки на пограничю давної Росії, мають нагоду стикати ся з народом з Холмщини. Часто приїзджаяють люди з просьбою о поміч духовну і годі їм відмовити, особливо *in articulo mortis*.

Треба признати, що нарід в Холмщині дуже релігійний і глибоко відчуває недостачу духовного проводу. Коли я

говорив з людьми села П. і Д., то першою річю, яку я від них учув, було се, що жалувались на своє тяжке положенє під релігійним зглядом. „Щож коли біда то біда, мусимо бідувати, коли Бог дав війну, але найгірше нам, що не маємо богослуження. Так нам через се тяжко, що годі описати. Люди умирають без сповіди, хоронять ся без священика і діти ростуть нехрещені“. Церков в селі Д. заховалася в цілости, лиш парохіяльні будинки цілком знищені. Внутрішня прикраса церкви, треба признати, подобаєсь кождому, образи в іконостасі і по стінах правдиво артистичні. Нарід без священика якось собі радить. Що неділі і свята сходять ся до церкви на молитви і спільні епіви. А співають дуже гарно. Тому що дзвони всі зареквіровано, отже заступлено їх в досить оригінальний спосіб. Уміщено на дві нищі бляху з пуга і тою бляхою скликають ся на спільні молитви. Супроти уніятського священика відносять ся з великою пошаною, тим більше, що ще недавно були вони уніятами і живють ще люди, що самі в молодих літах були уніятами. В церкві показували мені фелон з уніятських часів.

Взагалі люди готові статись в кожній хвилі католиками. Хоч деякі отягають ся з хрещенем дітей, очікуючи, коли війна скінчить ся.

свщ. П. Ш.

В справі основань братських бібліотек. Нераз дають ся чути голоси нарікань, що релігійні книжки за мало ширять ся між народом; а навіть і наше тов. св. ап. Павла має мабуть багато книжок, що лежать на складі, а котрі моглиби стати лектурою для ширших верств суспільности, коли би їх поширювано в відповідний спосіб. Нарід домагає ся релігійних книжок, треба лишень допомочи йому. — Думаю, що найліпшим середником до успішного ширеня християнської літератури між народом, були би бібліотеки при церковних братствах. Заложене такої бібліотеки дуже легке, а хосен дуже великий. Найперше належить пояснити народови значіне бібліотеки, зарядити в церкві складку на ціль, записати відповідні книжки, відтак книжки понумерувати, заосмотрити печаткою і примістити в зауристії. Нарід по кождім богослуженю охотно позичає ті книжки і читає з великою користю для душі.

Свщ. П. Ш.

Поступи унії на Україні. З листу генерального вікарія на Україні о. дек. Михайла Цегелського з Камінки до Преосвященного Митрополита, датованого днем св. Михайла 21. ст. падолиста, вибираємо за дозволом Преосвященного Адресата отсі інтересні вістки про поступи унії на Україні.

„Вже давно повинен я був в справах Ваше Преосвященство обходячих обширнійше написати. Однак занятя, про які дальше розкажу, забрали багато часу, а з другої

сторони бажав я подати конкретні дані, які кидалиб світло на нашу роботу в справі св. віви.

„Передовсім дякуємо Господу Богу, що свобода, яка настанала в цілій великій „руській“ державі, і для нас греко-католиків принесла свободу ісповідання своєї віри. Ми сей-час скористали з неї, та з початку відправляли ми богослуження в каплиці костела св. Александра. Колиж небаром показалося, то каплиця ся за мала і ми нашим богослуженням перешкаджаємо латинському богослуженню, ми для наших вірних побудували церкву. Городська дума Київ відступила нам площу під будову церкви. З конечної потреби побудували ми тимчасово барак і вже 2. липня я його поблагословив і від тепер почали ся там постійно відправляти богослуження. Тепер почались дійсні жнива у винограді Христовім. Народ наш цілою масою горнути ся почав і жадібно слухав Божого слова, якого там давно не чув, і зі слезами в очах казав ся та приступав до св. Тайн, наворачтаючи ся в блудної дороги. Перед Успеннем Матери Божої відправили ми тридневу місію, а плоди з неї були дуже багаті. Сотки приступили до сповіди і від того часу кожної днини приступають наші вірні до св. Тайн. Головний за престольний образ є Серце Ісусове. Ми оснували також братство Серця Христового, яке дуже гарно розвивається. Також і в гімназіях викладаємо науку релігії для наших учеників. В І. укр. гімназії викладаю я, в другій о. Щепанюк. Наших священиків є тут 14, які служать то в нашій каплиці то в обох костелах. Головним проповідником є о. Щепанюк, але й другі священики, як о. дек. Дякон, о. В. Плашовецький і я голосимо науки. На інші місцевости, куди наші Галичини нас звизають їздять наші священики. До Одеси виїхав о. Ілія Клизак, де з дуже великою користю працює і зискав загальне поважанє. До Катеринослава віделегував я о. Т. Чубатого. Я їздив до Полтави і Житомира. О. Щепанюк їздив до Острополя і Положного. О. Постригач їздив в духових потребах до Мотиволівки, Смили і Уманя. У Винниці є о. В. Левицький і другі. На німецьких колоніях працює о. Стисло. О. Тр. Сімяцький все зістає в тверській губ., хоч я його звизав, щоби тут приїхав. Найновіша наша робота, то повишукувати наші діти по приютах і уділяти їм науки релігії.

„А тепер вертаю до нашої постанови побудувати для наших вірних церков. Від тої постанови ми не відступали. Огородили ми церковну площу. Проф. Левинський виготовив плян, а інж. Стефан Гринюк обняв доставу матеріялу. За Божою помочю дня 8. жовтня с. р. в день віддання празника Покрова Матери Божої торжественно при великім здвизі народа поблагословив я основи церкви. Церков на цементівім фундаменті. Дня 4 падолиста зруб, а до двох

меділь стане під дахом. Від цілої церкви то галицька деревляна церква. Дасть Бог, а до місяця наліємо ся у своїй церкві відправляти богослуження на славу Божу і душ спасення. Тепер лише заходить питання, якими фондами розпоряджаємо, бо в теперішнім часі і матерія і робітники дуже, дуже дорогі.

„Над наше сподіване жертви впливають обильно такою від наших людей — виселенців і від воєннополонених, а також від тутешніх людей. Но все те оказало ся за мало і ми примушені є зятягати позички і то на конто тих складок, які в Галичині на ту ціль узибрають ся. О ласкаве заряджене таких складок усердно просимо. Гроший будемо потребовати 15 — 20 тисяч рублів. Гроші узибрані прошу льокувати в нашій Земельнім Банку у Львові, бо всі позички зятягаємо тут у Галичан з тим, що маємо в три до шість місяців по повороті до дому звернути без відсотків.

Найбільше помочи в грошах і позичках уділяє інж. Стефан Гринюк. Він з женою своєю жертвували більше як 2.000 рублів, а крім того отворив нам у себе кредит на 10.000 рублів, які в шість місяців по повороті, маємо по курсі звернути. На разі просимо ще раз усильно, зарядити на нашу церков складку. Рівнож і проф. Левинський дуже ревню пильнує будови церкви і управляє її будовою. Та видно, що ласка Божа спочиває на цілїм тім ділі, бо Господь милостивий благословить нам погодою а люди жертвами.

„Сидимо і вижидаємо, що з нами Провидіє Боже зарядить. Я постарів ся, бо зачав 70 рік життя. Наші священики вибирають, ся, а щож буде з нашими вірними і хто дальше буде для них сповняти душпастирство? Та гадка мене непокоїть. Но все в руках Божих, а я маю кріпку надію, що Господь Бог і Матінка Божа не опустить нашого діла. Миж під Ії Покров, під Ії невсипучу поміч і віддали нашу церков.

„Щож більше на тепер маю писати? Знаю, що не верну скоро, коби лише Господь Бог здоровя уділяв. Тож прошу о молитву і ще раз о молитву“.

Митрополичий Ординаріят узглядняючи наших київських уніятів просьбу, урядив в найближшу неділю складку в церквах підчас богослуження, а призбирані гроші ульокуєть ся після бажання просителів в „Земельнім Банку“.

Невинно повішені. В осени 1914 р. воєнний суд засудив на кару смерти через повішене за мнимий злочин шпіонажі о. Романа Березовського, Льва Коблянського і Семена Жабика. Заходами п. д-ра Загайкевича

переведено в тій самій справі перед військовим судом в Стрию дня 17 с. м. зновлену розправу, при якій після знаменитої оборони д-ра Загайкевича суд осудом признав усіх трьох повішених невинними. („Діло“).

ПРОСИМО ПОШИРЮВАТИ „НИВУ”.

ОГОЛОШЕННЯ.

Фірма

A. FREEMUTHS SÖHNE,

WIEN, VI. Webgasse Nr. 43

механічна ткальня шовку і матерій на церковні ризи

поручає Всечесному Українському Духовенству гр. кат. обряду свій також тепер ще багато заосмотрений склад церковних матерій з особливим узглядненем українських а спеціально літургічних взірців в багатім виборі, як також готових риз для гр. кат. обряду від найбільш поєдинчих до найбагатших.

На жадане висидаєсь прібки матерій і цінник безплатно. Замовлення, також всякі наприви риз, виконуєсь якнай-скорше.

Видає і за редакцію відповідає свщ. Др. Ярослав Левицький.
З друкарні „Діла“ Львів, Ринок ч. 10.

№ 2037 5049

В книгарни Мехитаристів у Відні

(Wien, VII, 2, Mechitharistengasse 4)

можна дістати отсі книжки :

Dr. J. Pelesch — Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom, von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart, 2 томи брошуровані, без порта К 14.

Др. Юл. Пелеш — Пастирське Богослуже, брошуроване, без порта — К. 9.

— Апостоли й евангелія на кождий день в році, брошуроване без порта К 10.

ГОЛОВНІ УМОВИ УСПІШНОСТІ ПРОПОВІДІ

написав

свщ. Д-р. ЯРОСЛАВ ЛЕВИЦЬКИЙ

ст. 73, ціна 1.40 К. без поштової пересилки.

Замовляти можна або в Книгарни Товариства ім. Т. Шевченка, Ринок 10, або в редакції „Н И В И“.

Церковна Торговля
:-: „ДОСТАВА“ :-:

СКЛАДИ:

У ЛЬВОВІ УЛ. РУСЬКА 20. — — — — —

В ПЕРЕМИШЛІ РИНОК 26.

в Станиславові на разї замкнений.

Канцелярія Дирекції: Львів ул. Домініканська 11. І поверх.

Поручає Всч: Духовенству всяку утвар церков-
ну по можливо найдешевших цінах.

Приймає до золоченя чаші і инші річи церковні.

== „СВІТ“ ==

ілюстрований місячник
літератури і мистецтва

виходить у Львові, в половині кожного місяця
під редакцією М. ГОЛУБЦЯ.

— Передплата: —

— На цілий 1918 рік виносить 14 кор, —

— На пів року 8 корон. —

Цілорічні Передплатники дістануть

— **дві книжкові премії.** —

Комплети „Світа“ з 1917 р. тільки для нових Передплатників
по 10 кор. від брошур. примірника.

Зразкові числа шлемо відворотно.

Редакція і Адміністрація: Львів Куркова ч. 11.

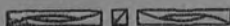
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

За холмську землю	65
свиц. Др. Гавриїл ^м Костельник: Християнство а демократизм	68
свиц. Олександр Коренець: Христос в евангеліях — особа історична	72
свиц. Лев Куницький: Над Босною	76
свиц. Др. Г. Костельник: Пережитки в нашій літургії	85
свиц. Др. Андрій Іщак: Новий кодекс церковного права	89
свиц. Павло Штокалко: На струнах гуслий	94
Відозва Тов. св. Ап. Петра до Всч. Духовенства і вірних	99
Від Адміністрації	101
Всячина	101
Оголошення.	

ЛЬВІВ 1918.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в обемі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

Приймаєть ся передплата
на
„Всесвітню Бібліотеку“

а саме на такі випуски:

Арістофана: Хмари, грецька комедія в перекладі Тараса Франка, кін-
чить ся друкувати.

В. Королюнка: Без язина, оповідання в авторизованому пер. Петра
Дятлова, друкуєть ся.

Д-ра Д. Донцова: Українська державна думка і Європа, політична
розвідка, друкуєть ся.

Ю. Кміта: Два цинлі, новелі з бойківського життя, зі вступом про
автора, приготвляєть ся.

Марк Твейна: Веселі оповідання, в перекладі Петра Франка, приго-
товляєть ся.

Предплата виносить на отсіх п'ять випусків 12 К (в подрібній продажи
ціна їх буде більшою! тому просимо надсилати передплату і замо-
вляти на адресу

Івана Калиновича в Бориславі.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 3.

Львів, за март 1918.

Рік XIV.

За Холмську землю.

№ 2087

Берестейським договором, заключеним між осередними державами а Українською Народною Републікою, приділене часті Холмщини й Підляша до України. Докладнійше означене границь полишено мішаній комісії, що йдучи за бажанем населеня і узглядняючи етнографічний характер поодиноких місцевостей, має усталити постійну границю між Україною а Польщею. Отсе рішене Берестейської мирової конференції викликало живий протест з боку Поляків. Приділене часті Холмщини й Підляша до України назвали вони четвертим розбором Польщі і великою своєю кривдою. З другого знов боку Українці називають згаданий акт ділом справедливости, через яке українська земля вертає назад до матірнього пня. Не узглядняючи двох-трех відокремлених голосів, що з різних зглядів, головно задля польованя на оригінальність, заняли у тій справі відмінне становище, холмське питане поділило всецїло оба народи, український і польський, на два противні собі табори. Вершком сього подїлу були голоси в палаті вельмож нашого Впреосв. Митрополита і Преосв. єпископа Пельчара.

Поляки аргументують так: 1) Холмщина й Підляше належали до польського королівства майже аж до теперішньої війни. Столипінівського акту Польща ніколи не признала. 2) Після статистики Холмщину й Підляше замешкує польська більшість. 3) Холмські мученики проливали свою кров за католицьку віру, а тепер їх діти і внуки віддаєть ся тим самим(?) козакам, що мучили їх батьків і дідів (аргумент Преосв. еп. Пельчара).

На се Україні відповідають: ad 1) Ціла Холмщина і Підляше належали вперед до Київської, а відтак до Галицької держави. До люблинської унії (1569) були вони частию українсько-литовської держави. Коли опісля прилучено її землі насильно (1569) до польського королівства, то вони й тоді не перестали творити окремої провінції. На звісім Праськім зїзді Поляки заключили з Росіянами формальну угоду, силою котрої згодились на вилученє Холмщини із складу польського королівства. Зрештою Холмську губернію і Підляше відбили від Росії осередні держави і їм як побідникам прислугує право визначувати нові границі, а не кому іншому. Ad 2) Дотично статистики Поляки допускають ся подвійної ошибки. Раз — не беруть статистики передвоєнної, а воєнну; а звідси річ, що перед своїм відходом Росіяни евакуували Холмське населенє. По воєнних діланях воно знов поверне на свої місця. По друге — Поляки мішають віроісповіданє з народністю і кажуть: в тім а тім повіті є стільки а стільки римо-католиків, а стільки православних. Така статистика нестійна, бо римо-католик може говорити українською мовою і почуватись Українцем, а противно православний може говорити по польськи і бути Поляком. І фактично майже всі Холмщани, які останніми літами перейшли на римо-католицизм (переходити на унію було зборонено), уживають української мови і почувують ся Українцями. Ad 3). Холмські мученики проляли свою кров не за римо-католицизм, а за унію. Їх діти і внуки не мають чого боятись Української Республіи, бо в ній є і буде цілковита свобода віроісповідання. Мішати знов царських козаків з теперішніми українськими козаками хиба годі.

Як бачимо, українські аргументи вповні переконуючі. Коли вони помимо того Полякам не вистарчають, то ясно, що причина їх протесту мусить лежати деінде. В сїм упевненє кожного ще й те, що Поляків не вдовольє так справедливий спосіб рішення спірного питання, як плебісцит пограничного населення.

О шож іде Полякам?

Хто знає психіку польського народу (тут бесїда розумієть ся, передовсім про галицьких Поляків), йому не трудно відгадати причини польських протестів. Супроти України уважаєть ся кождий Поляк чимсь висшим, ліпшим. Все, що українське, се низьке, хлопське, некультурне. Поляки, хоч би і як малий був їх процент серед українського моря, повинні бути завдяки своїй „висшій“ культурі пануючою державою. Для того і Волинь і Поділе і східну Галичину треба прилучити до Польщі. Те саме треба зробити також Литвою і Білорусію, бо й там пануючою є польська культура. А тут в Берестю взяв верх демократичний принцип: який край належєть до того, хто становить більшість у ньому.

Поляків, тих представників „висшої“ культури, підчиняється якійсь там хлопській Українській Республіці. Рівночасно родиться „небезпека“, що й в східній Галичині польська меншість попаде під владу української більшості. Те саме, очевидно, станеться з меншістю на Литві і Білорусі. „Хамство“ має приказувати вродженій і традиційній аристократії. Проти цього обурюється „синя кров“ — і протестує.

Звісний загальнопольський „гін на схід“ внаслідок утворення української держави знайшов негайно непобориму перепону. І се друга причина польського протесту.

Третою причиною се — знівечене раз на все ягайлонської ідеї. Могуца Польща від моря до моря — ся мрія кожного Поляка — розвіялась немилосердно. І dlatego не тільки відлучене від польського королівства Холмщини і Підляшя зовуть Поляки розбором Польщі. Так само великою своєю „кривдою“ уважають вони навіть поділ Галичини, а дальше не прилучене до Польщі Литви і Білоруси...

А головною основою отсих причин польського протесту се нерозуміння духа часу. Ми вже гадували в горі, що Поляка цілує фальшивий „аристократизм“. Dlatego так мало між ними правдивих демократів, dlatego навіть польські соціалісти так майже нічим не різнять ся в практиці від польських консервативів. А тепер до влади в цілм світі приходять демократичні ідеї. І одиноким майже вислідом теперішньої світової війни буде повне здемократизоване цілого публичного життя в Європі. Се бачить, се розуміє кождий. Одні Поляки, як „аристократи“, хоч може й розуміють, до чого воно йде, але інстинктивно опираються сій могутній демократичній ідеї. Звичайно — *beati possidentes*. Нова ідея вимагає від них, ми се добре розуміємо, болючих для них, як „аристократів“, жертв, нова ідея вимагає від них зміни „мозку“, зміни їх ідеології, понехання мрій, з якими вони жили ся, „спущення з тону“, каже їм з хмар осісти на землі... А се справляє прикрість, се болить, дратує. Та дарма. Супроти неугнутої конечности, супроти всевладної світової ідеї, що реалізується, нічого не порадиш. Не тільки не великий польський народець, а й весь могутний світ мусить перед тою ідеєю покорити ся.

Dlatego замість вишукувати причини у кого иншого, замість покликуватись на перестарілі і смішні просто сьогодні якісь „історичні“ рації, замість висувати фальшовану статистику, замість оправдуватись аргументами про інтереси католицизму ліпше зроблять Поляки, коли тверезими очима вглянуть в сучасність, коли поважнійше пригадують ся і пізнають духа часу та стануть загоді приноровлюватись до нових форм грядучої хвилі, бо необдуманна гра серед поважних і обильних в наслідки змагань Європи може на Поляках чорно пімститись в найближшій будучности.

Якжеж оцінювати Холмську справу з точки інтересів католицької Церкви? Ми вже згадали, що аргумент про небезпеку для католицької віри холмського населення в Українській Республіці зовсім безпідставний. Такої свободи, яку заведено в Українській Республіці, немає мабуть ніяка інша держава. Про переслідуване на Україні якоїнебудь віри, а тимбільше віри католицької, не може бути й бесіди. Католицизм отже на Україні не є зовсім zagrożений. Противно, через прилученє Холмщини до України може католицизм тільки зискати і то дуже багато.

Через полишенє Холмщини при Польщі Холмська губернія остала би напевно при латинським обряді. Через те корінне українське населенє спольщило би ся цілковито. Се було би для решти України відстрашаючим приміром. Католицизм, зглядно унію уважало би ся там, зовсім справедливо, тільки містком до польщення. Пропаганда католицизму була би тим самим на Україні раз на все унеможливлена. Зовсім инакше представляєть ся діло тепер, коли Холмщину злучено в Україною. Унія на Холмщині мусить віджити. В національним інтересі українського правительства буде лежати, щоби спомогати на Холмщині унію. Через те скріпить ся тільки ідея унії в Українській Республіці. Вплив Холмщини і Галичини мусить зробити своє, тим більше, що всякі дані промовляють серед українського народу більше в користь унії, як в користь православя.

Тим чином прилученє Холмщини до України треба з католицького становища тільки повитати як найрадійше і тішитись сим, а не страшити несвідомі круги маревом царського (!) козацтва.

Свщ. Др. Гавриїл Костельник.

Христіанство а демократизм.

IV.

Поганська ідеологія а демократизм.

Релігійний світогляд все був і буде тою найвисшою точкою, котра — наче сонце з неба — кидає своє світло на ціле людське жите, та формує його вже після власної своєї фізіогномії. Теологічні ідеали — се найвисші ідеали,

які чоловік знає, тож вони становлять ту найвисшу міру, котрою чоловік мірить жите і події в нім.

Поганська політеїстична теологія — властиво: мітологія — не тільки що не могла довести людей до правдивого демократизму, але прямо відводила від нього, і доводила до необмеженого абсолютизму. Хиба найвиразніше свідчить про се — „обожене“ римських цесарів. Християни задля свого релігійного світогляду осуджували таке „обожене“ чоловіка, а погани задля свого релігійного світогляду допустили до такого „обоженя“ — воно виросло з поганського духа. А діяло ся се в часах найбільшої культури старинного світа.

З того мож переконати ся, що сама освіта без відповідної релігійної підстави не в силі витворити „соціологічного гуманізму“. Поганська мітологія отворала вільне поле для людської емоції. В поганськім „небі“ всьо діяло ся не після моральної заслуги, не після „святости“, але після емоційної переваги. Товариство богів — се товариство звичайних людей, між котрими панує фізична сила, хитрість, гнів, зависть, жажда необмеженої влади ітд. Богів є много. Є висші і низші боги, старші і молодші. Низші силоміць скидають висших, і займають їх місце. Звичайно один бог є найвисший, але помимо сього він так залежний від низших богів, як абсолютний володар чоловік від своїх підданих. Поганське „небо“ — се вдійсности земля зі всіми її проявами. Нема тут такого непромостимого розділу між богом а чоловіком, як се є в християнстві. Навіть декотрі вибрані люди (народні герої) ставали ся богами, або бодай полубогами.

Якжеж мали поводити ся володарі в народі, в котрім панувала така теологічна ідеологія? Вони на слідували богів, а то для них було тим лекше, що таке наслідуване не накладало на них повздержности, але якраз сприяло звичайним людським емоційним поривам. Стати ся можливо як найбільше славним, поважаним, могучим — се хиба наймогучійше людське стремління. А поганська теологічна ідеологія не ставляла тому стремлінню ніяких обмежень. Колиж зазирнімо, що „другий світ“ для поганина був „світом тінний“, що поганин бачив можливість для здійсненя своїх природних стремлінь тільки тут на сім світі, то зрозуміємо, що поганська ідеологія лишала чоловікови вільну дорогу по лнії людських стремлінь аж до можливої граничної точки — до „обоженя“. Лиш в той спосіб можемо зрозуміти, чому в давних часах була така страшна жажда за властю: що люди не жахали ся спрятати з сього світа хочаб своїх найближших: родичів, дітий, жінки ітд., щоби тільки добити ся влади. Верховна власть давала чоловікови „обо-

жене. Володарі окружували ся божеським маєстатом, божеськими титулами („син божий“, „пан життя і смерті“ ітд.), перед ними падали на коліна, приношено їм жертви як богам ітд. Хто посідав владу, сей старав ся всіми способами, щоб ту владу довести до найвищого степеня.

Се виходило зі зглядів особистих, егоїстичних. Та один чоловік може мати тим більші права лиш в той спосіб, що иншим людям буде право відобране. Коли отже володар ставав ся „богом“, то піддані з природи річи мусіли стати „безправною чередою“. Рабства тут годі було уникнути. Володарі обожували ся, — як сказано, часто виводили своє покоління від якогось бога, тож природно і їх діти були „божеськими“ дітьми — вони рили ся лиш на те, щоби бути „панам життя і смерті“. „Ціна крові“ тут мусіла мати першорядне значіння. Вона прецінь означала иншу природу. Вона була підставою кастовости. Як було між богами, так і між людьми! Боги не володіли в імені святости, справедливости, але тільки в імені своєї божеської природи. Подібно володарі панували тільки в імені своєї „божественної“ природи, або бодай в імені „божеського привилею“.

Якжеж при такій ідеології міг би повстати правдивий демократизм — соціологічний гуманізм? Прецінь підставою тої ідеології була думка, що чоловік (властиво: що каста), то инша кров, инша природа. А підставою новітнього демократизму є засада, що всі люди, яко люди, є рівні. Треба піднести, що суспільні ідеї, коли стануть ся фактом і панують через сотки літ, посідають тиранічну, заслуплюючу силу. Легше приходить ся людям відкрити заслону з неба, чим з буденного свого життя! Навіть найбільші грецькі філософи не спромоглись на таку теорію, щоби обійтись без рабів, не знайшов ся ані один одиницький філософ, котрий виступив би в ім'я „прав чоловіка взагалі“, котрий вияснив би ту річ, як належить ся, — хоч знайшли ся такі, котрі місяць, сонце і звізди проголосили „тілами“, а не богами; котрі навіть існування богів оспорювали; котрі учили, що Бог може бути тільки один ітд. Не дивниця! Адже ще до не давна у многих кругах уходило се за „самозрозуміле“, що доперва „бароном зачинаєть ся чоловік“. А ще і нині знайдець ся не одна пані, що хвалить ся своєю „синьою“ кров'ю в жилах! І се треба піднести, що такі ідеї о „вартості крові“, о праві панування на підставі „вартости крові“ ітд. хіба ніколи і ніде не були ясно скристалізовані, догматично кодифіковані (в тім случаю мусіли би бути раціонально узasadнені), — вони все лишали ся на пів думкою, на пів чутем. Алеж для практичного життя вистануть такі ідеї. Їх практичні наслідки таки є дійсним ділом.

Брутальний егоїзм в поганстві був обожнений. Поганство не знало загальности, не жило нею і не прямувало до неї. Як один чоловік відносив ся до другого, так один нарід відносив ся до другого. Всьо зі становища егоїзму. Кожний нарід, що посідав силу, уважав себе „вибраним“, „божим“. Тільки він мав панувати, всі інші народи повинні були статись його рабами. Всі інші народи були прокляті, варвари, негідні не то панованя, але навіть житя. З нині живучих народів в Европі Турки найдовше задержали таку ідеологію. Назва „джаур“ (каур) — означає „пес“ —, котру вони надавали християнам, не була тільки згідним словом, але була символом того дикого світогляду, після котрого не-Турок негідний житя. „Ni je vrijedan, da ga sunce grije!“ *) каже Cengić aga на християнина в прекраснім хорватським епосі „Smrt Smail age Cengijića“. Думаю, що в св. письмі є найбільше даних, котрі нам розкривають психу народів неублагороднених християнством. Як Жиди відносились до чужих народів, подібно відносились інші народи до себе. Жид „опоганював ся“, коли зійшов ся з не-Жидом, коли ступив на його подвір'я. Бідний жидівський нарід недовго тішив ся панованем, а довго терпів тяжку неволю, та помимо сього все жив в тій вірі і надії, що тільки він сотворений для панованя, що йому повинні служити всі народи, він забере їх пайку — і що се колись сповнить ся і буде тривати на віки! Якраз та жидівська психа була причиною того, що Христос „во своя прийде, и свои его не прийша“. Христос якраз зламав те егоїстичне усposобленє народів і оснував людське жите на загальности.

Поганська теологічна ідеологія була причиною також того нездорового відношеня народів між собою. Кожний нарід мав своїх богів, котрих він признавав наймогучішими між богами. Ті боги мали побідити богів інших народів. І коли один нарід відніс побіду над другим, то се означало, що боги побідника віднесли побіду над богами побитого народу. Кожний нарід признавав, що його сотворили його боги. Одного сотворив Ваал, другого Зевс, третого Ягве ітд. Отже що нація, то інша „кров“, інша природа. Також під тим зглядом панувала „ціна крови“. Релігія а національність в поганським світі були нерозлучні, як се до нині збереглося у Жидів. Якраз тому національна ненависть була можливо як найглибше вкорінена в народах. Релігія дає чоловікові найглибше опрєдленє. Колиж релігійну ріжницю доповнює ще і національна, то між людьми вже не може бути більшого противенства. А коли цін тім кожний буде стояти на егоїстичнім стано-

*) Не гідний, щоб його сонце гріло!

вищи, то вони не будуть могли жити як братя, але один другого схоче зробити своїм рабом, або навіть змести з лиця землі.

Як в таких обставинах могла би повстати ідея о рівнім праві всіх народів — о „самозначеню народів“? Ані Платони, ані Аристотелеви о тім навіть не снілось. Їх світ був зовсім інший, чим наш — зовсім інша ідеологія, зовсім інші вартости. Основою нашого світа, жерелом нашої ідеології є Христос.

(Далі буде).

Свщ. Олександр Коренюк.

Христос в евангеліях. — особа історична.

Свідчення жидівських письменників.

„Почасту і всяково промовляючи з давня до батьків через пророків, в останні сі дні глаголав до нас через Сина“. (Євр. 1, 2).

Ще більше собі ворожуть наші „приятелі“ по тім, що мовляв — навіть у жидівських письменників не находимо замітних слідів Христа, бо і жидівські письменники того часу про Христа мовчать. Такий Фільон — повідають, сучасник Христа і в 7 літ по смерті Христа, жидівській посол в Римі, не згадує про Нього ні слова! В письмах історика Йосифа Флявія, що народив ся в 4 літ по смерті Христа, находить ся лиш одно місце про Христа і то наглядно — вставлене опісля, так як як слова дотичні вказують на письменника християнського і находять ся в книжці „Про жидівську Старину“¹⁾, де вони найменше підхожі. Подібно і иньші пи-

¹⁾ Antiquit. Jud. XVIII, 3, 3. Γίνεται δε κατά τούτων τὸν χρόνον Ἡσυχὸς, σοφὸς ἀνὴρ, εἴ γε ἀνδρα αὐτὸν λέγειν χρὴ. Ἦν γάρ παραδοξάων ἔργον ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδυνή τάλανθῃ, δεχομένων καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. Καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῶ ἐπιεικτιμῆκετος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τὸ πρώτον αὐτὸν (у Nies-oro αὐτὸν εἰσπущене) ἀγαπήσαντες. „В тім часі“, оповідає він, „жив Ісус, чоловік мудрий, коли годить ся називати чоловіком, εἴ γε ἀνδρα αὐτὸν λέγειν χρὴ бо він творив незвичайні діла, учитель людей, що залюбки слухають правди. Мав він многу учеників, що за ним слідували так між Жидами, як також між Єлинами. Був ним Христос. Коли його Пилат, у наслідок скарги Старших народа нашого казав прибити

одинокі його історичні діла а разом одинокі, яке він написав після прилюдного виступу Христа. Однак з того діла — що як довідуємося від Евсевія⁷⁾, складалося з 5 книжок — пропало аж три. В двох суцільних, що правда Фільон і словом не згадує ні про Христа, ні про Християн. Але бо й не належало це до його предмету, так як говорить ту про кривди, які терпіли александрійські Жиди. Про ті три книжки, що пропали, годі щонебудь сказати. Не може тому ніхто справедливо говорити, мовби Фільон про Христа, чи там Християн нічого не знав, бо взагалі не можна знати, чи він щось про Христа і Християн писав!

Припустивши однак, що Фільон дійсно і в трьох тих пропавших книжках зовсім не згадував про Христа, то доказувало би воно найвище, що він зокрема про Христа може не хотів говорити, бо в нього не вірив, або тому, — що се не відповідало задуму й цілі його праці, але ніколи, що він о Христі нічого не знав; бо інакше мусів би кождий автор в кождім своїм письмі, чи се належить до речі, чи ні, скрізь зазначувати, що він знає.

Покликуване на Йосифа Флавія⁸⁾, як на негативного свідка що до особи Христа, ще менше має доказової сили!

in Flaccum inscriptus, alter de legatione ad Caium, adeo ut necesse sit Eusebium falli memoria, aut eos libros alter olim divisos fuisse in quinque volumina. Nec est quod quis suspicetur, reliquos huius argumenti libros hodie desiderari. Nam in his duobus, qui nunc supersunt, quocumque Iudaeis regnante Caio configerunt, scripta habentur. З тих 5 книг Фільона, лишилися лиш дві (збережені нам через Евсевія): одна затитулована до Фласса, друга, Про посольство до Кая; та в тій матерії, о котру ходить, вони зовсім вистарчають нам, бо в них записане є все, що діялося з Жидами за пановання Кая.

Гл. також Nicephori Callisti Ecclesiasticae, Lib. II. (Νεκρφόρος, Καλλίστος τοῦ Εὐανγελοῦ Εὐκλῆριστικῆς Ἱστορίας Βιβλία II) Migne. Patr. gr. 145. Cap. IX, стор. 777.: Τοῦτο τοῦ οὗν καὶ τὰ κατὰ Γαῖον Ἰουδαίου συμβάντα ἐν πάντε βιβλίοις ἱετέρηται. — Він жидівські справи за Кая зібрав в 5-ти книгах. Той Nicephorus Callisti (т. зн. син Καλλίστα) є властиво одиноким істориком византійської доби. Про його жите знаємо дуже мало. В 36-тім році свого жита зладив 18 книжок своєї церковної історії, котру присвятив цисареві Андронікови II (1282—1328), як се показує ся з його довгої Dedicatio-ї (Προτροβήτρια), уміщеної на переді. Історію свою написав він на підставі Евсевія, Сохратеса (церковний історик грецький, що жив за часів Теодозія I, гл. Kirchenlexicon Hergengöthra. II Bd. стр. 474), Созамена, Теодореша і як каже, мав також ὑπομνήματα, що були переховані в бібліотечі церкви св. Софії.

7) Ego Chronicon „Χρονικὸν καθολικὸν πατριαρχικῆς ἱστορίας доси заховали ся грецькі фрагменти; латинський переклад св. Ероніма, т. зв. Chronicon Libb. II, доведений до р. 378., і армейський, що є оглядом всевітної історії до р. 325. по Хр. з хронологічними таблицями, котрі відтак продовжав св. Еронім, видав A. Schöne в Берліні 1866 р. Уроджений правдоподібно в Палестині, окол. р. 270. по Хр., є Евзевій батьком християнської церковної історії; був єпископом в Цезареї, де вмер окол. 340 р.

8) Josephus Flavius, жидівський історик в Ім християнським віці, як з одної сторони незвичайно важний — бо одинокі жерело відомо-

Бо передусім Флявій не був сучасником Христа, але народився⁹⁾ доперва в 4 літ по смерті Христа¹⁰⁾, а дотичне діло про жидівську Старину¹¹⁾ що було властиво жидівською історією від початку світа аж до збурення Єрусалима писав аж в р. 98.¹²⁾ Отже майже в 70 літ по смерті Христа. Відтак можна зовсім певно сказати, що Йосиф Флявій про Христа і Християн говорить!¹³⁾

А саме: згадану в горі „інтерпеляцію“ у Йосифа Флявія¹⁴⁾, успішно збиває доволі значне число авторів; значить — дотичне місце не конче таки мусить бути вставлене чужою рукою. Противно! Місце се цитує вже Евсевій (Н. Е. I. 11, Дет. Ег. III. 5); Созомен (Н. Е. I, 1), Ізидор з Пелюзії (IV epist. 225), Руфин (Н. Е. III. 11), покликують ся на се місце. Зрештою Йосиф мусів таки конечно писати також про Христа, так як він пише о своїх сектах жидівських та їх провідниках від Августа аж до збурення Міста. Та не доказано рі одним рукописом його діла, де би того місця не було; а годі припустити, щоби всі вони були лиш в християнських нуках, та ні одного не було в руках Жидів, ні поган. Се-ж, що Йосиф так добре говорить про Христа, хоч в Нього не вірив, дасть ся витолкувати тим, що був він певного рода еклектиком, котрого те все не багато обходило. Як такий, педає він зовсім поєдинчо се, що про Христа чув від Його учеників і що вони про Нього думали, гл. *Langen, Quartalschrift* 1865, I. H. i Müller, *Christus bei Josephus Flavius*. Сам Harnack в новіших вже часах (гл. *Internat. Monatschrift*, VII. 1037—1068) боронить того місця, як правдивого (пор. *Bibl. Zeitschrift*, Freiburg, XI. Jahrg., 4 Hefr. S. 418). Також A. Berends в Harnack-a i Gebhardt-a „*Texten und Untersuchungen*“, Neue Folge, XIV, 3, 1906 — уважає се місце як автентичне!

стий про деякі справи — так з другої сторони, як чоловік, по причині самолюбства і безхарактерности, в найбільшій ступні погорди гідний. (Hergenröther, *Kirchenlexicon*, 2 Aufl. 6. Bd. стр. 1879.; його в кождім разі цікава біографія тамже).

⁹⁾ З мінцем 37 р. або з початком 38. в Єрусалимі — отже в тім часі, коли св. Стефан поніс мученичу смерт (Hergenröther, я. в.).

¹⁰⁾ Nyszkowski T., *Chronologic-Historica Introductio in Novum Testamentum*, Leopoli 1892. С. XV. De morte Domini, стр. 100.

¹¹⁾ *Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία*, звичайно „*Die jüdische Alterthümer*“ (Schürer E. *Geschichte d. jüdischen Volkes*, ч. I стр. 79..)

¹²⁾ Junker über die Chronologie des Fl. Josephus, Conitz. 1848. *Destinon*, *Die Chronologie des Josephus*, Kiel 1880.

¹³⁾ C. F. Boehmet, *Über des Jos. Flav. Zeugniß von Christo*, Leipzig, 1823; Jos. Langen in *Theol. Quartalschrift* 1865, 50 sqq.; C. A. Kneller, *Flav. Jos. lib. Jes. Christ. in Stimmen aus Maria Laach* 53, 1897, 1—9, 161—174 i і. Гл. однак також: B. Niese, *De testimonio Christiano, quod est apud Iosephum*, ant. iud. XVIII. 63 sq. *disputatio* Marburgi, *Index lectionum hiberna*, 1883—94.

¹⁴⁾ Дуже багату літературу, що відносить ся до того свідoctва Флявія найти можна у E. Schürer-a, *Geschichte des jüd. Volkes* I. 544 sq. Також гл. Chwolson D., *Über die Frage, ob Iesus gelebt hat*. Leipzig 1910; Feilen I., *Neutestamente Zeitgeschichte*, Regensburg 1910.

А провти острих нападів Бремського пастора Ф. Stendel, Im Kampfe um die Christusmythe. Eine Auseinandersetzung insbesondere mit J. Weiss, P. W. Schmiedel, A. Harnack, Chwolson. Jena 1910., котрий ціле свідощтво Флявія називає „ein späteres Einschleissel von Christlicher Handel, боронять автентичности його також другі богослови протестантські такої міри, як von Soden, J. Weiss, Chwolson, і и.¹⁵⁾

(Далі буде).

Свщ. Лев Куницький.

Над Босною.

О. Мітрат Др. Йосиф Жук.

У мойй подорожі по Боснії і по наших кольоніях побачив я много для мене нового і интересного, про що я до тепер не знав! Думаючи, що й у нас в Галичині много з наших людей незнає про жите бутє наших переселенців у сій чужині — я постановив поділити ся моїми поміченнями з тими, що цікавлять ся долею нашого народу і почав робити записки. Тих записок на підставі актів і документів самих же парохій тай оповідань людей-очевидців, зібрала ся спора пайка — так, щд я постановив, продовжуючи працю Пр. Йосифа Гродського Ч.С.В.В., дати скромну літопис-історію нашої Церкви і нашого народу у Боснії за час від 1908 р. Тому хочу подати також житепись і огляд діяльности першого ген. вікарія для гр. католиків у Боснії о. Мітрата Дра Йосифа Жука.

О. Ж. родив ся 1872 р. в Підкамінію коло Бродів і у Бродах покінчив народні школи, гімназію і там же здав матуру в 1892 р. Студії богословські покінчив о. Ж. у Львові до 1899 р., а докторизував ся в Інсбруці від 1900—1905 р. Від 1. X. 1903 до 31. XII. 1905 був о. Ж. префектом студій у львівськїм дух. Семінарі. По зложеню послідного стро-гого іспиту був о. Ж. промований на Дра св. Богословія в грудни 1905. 1. I. 1906 зістав о. Ж. іменований Ректором дух. Семінара у Львові, і вів той Семинар до мая 1906 р.

¹⁵⁾ На становищі впрост противним стоїть W. Bousset в Theol. Rundschau, 1907 ст. 298. В кождім разі зазначити треба, що по сторонї католицькій зачинають появляти ся чим раз численнійші голоси, що дають упасти сьому місцю, а за те боронять: Ant. XX, 200; XX, 9. I., як правдивого; гл.: Allgemeines Literaturblatt, XXIII Jahrg. (1914) N. 13/14 Lehner, Wien; Link K. S. 332.333., Bardenhewer „Geschichte der altchristlichen Literatur“, II, S. 658. Вкінці, Tillmann in „Religion, Christentum, und Kirche“ von Esser und Mausbach, II, S. 10 f. Kneib, „Handbuch der Apologetik“, 1913, S. 547 f. Specht, „Lerbuch der Apologetik“, 1912, S. 163.

сам, маючи до помочи лиш одного префекта. Доперва від мая 1906 почав Семинар наповняти ся настоятелями, з якими працював о. Ж. повних 5 літ.

Буде се завданем фахового історіографа Семинаря дати колись по літах повну характеристику праці і проводу о. Ж. яко ректора. Тепер зазначую лиш коротко, що се був час реформи Семинаря, початої і веденої Його Ексц. Митрополитом гр. А. Шептицьким. Треба було лічити глибокі і тяжкі рани, невбиваючи хорого організму. До сього діла потребував Ексц. Митрополит умілих помічників, якіб мали знане і серце. Сі дві прикмети получені з високими богословськими студіями і з великим тактом культурної людини, знайшов Ексц. Митрополит в особі о. Ж. Тому й вибрав Ексц. Митрополит о. Ж. на ректора Семинаря помимо Його молодого віку. Підем науковий богословів, підем дисципліни Семинаря і ідейність думок — отже вислід Його п'ятилітньої праці. Не без кріз се прийшло. О. Ж. застав нещасний вкоріненний звичай у питомців ставити свої домагання у острій формі, а ще в острійшій їх переводити. Та по кождім таким конфлікті питомці відчували великий несмак свого поведення і воно уступало чим раз скорше і що раз певнійше. Питомці почули довіре і честь для свого настоятеля, а причиною сього було дуже тактовне і культурне поведене о. Ж. з питомцями. Сі питомці, що у своїй палкості і нерозвазі прогрішались проти приписів як домашнього так і богословського виховання, були о. Ж. вдячні, коли Його рука милувала незрячих та доброї волі і караючи лічила сі великі рани. Сю епоху я схарактеризував би часом „надавання добрих форм життю Семинаря“ а взором і учителем їх був о. Ж.

Час ректорату о. Ж. був часом великих забурень. Смерть Потоцького, смерть Коцка і бій за університет, то були хвилі, які сильною бурею летіли по душах богословів і перевалювали ся бурунами по життю Семинаря. Знайти в тій бурі ясний шлях, охоронити Семинар від розбиття, стаючи при тім ясно на становищу справедливих домагань нашого культурного життя, се була переважка річ, яку міг одначе і умів о. Ж. сповнити.

Через те, що о. Ж. мав повне довіре питомців, йому удало ся вогонь молодих сердець взяти у свої долоні і дати сему вогневи то огнище, в яким він буде горів, яснів, і грів, а власної хати не запалить і димом її не сповнить, як тая ватра, що горить „бита усіми віграми наук“. А се була друга ціха часів ректорату о. Ж., ся ідейність і порив до поважної праці. За часів ректорату о. Ж. почав виходити чвертьрічник „Католицький Схід“, в яким питомці поміщували свої праці, вислід хоч ще молодих, але поважних зусиль! Осібний кружок заняв ся переводом гомілій св. Золотоустого, читальня заняла ся щиро просвітною працею для народу, тоді відбув ся перший раз концерт в честь

М. Шашкевича і т. д. Ся поважна праця підпирана сильно о. Ж. зділала се, що коли ще і пізнійше зривали ся бурі в Семінари, і то нераз тяжкі, то вони зривали ся уже не на тлі особистих жадань, в справі харчу, дисципліни, чи чого там, лиш на тлі ідейнім, на тлі рагованя, уліпшуваня форм істнованя і ровною Церкви і народу, як се їм молодим з їх точки видження і у їх обставинах видавало ся добрим і доцільним. Ся ідейність і добрі форми поведеня, се була заслуга ректора о. Ж.

Сї ціхи утвердити і поглибити, дати їм повний зміст і трівкі форми, се вже стало завданєм Преосв. о. Дра Йосифа Боцяна, який став по о. Ж. ректором Семінаря, бо о. Ж. зістав ген. вікарієм для гр. католиків у Босні і Герцоговині. Першу відомість о сїм дістав о. Ж. від Ексц. Митрополита, який справу боснійських Українців взяв у свої могучі руки і довів до щасливого кінця, як се свідчить лист від Високої Влади Босни і Герцоговини, що: „das gemeinsame Finanzministerium hat dem Antrage S. E. des Erzbischofs von Sarajevo und der Bischöfe von Banja-Luka und Mostar, dass der von Eu. Exz. empfohlene Rektor Dr Josef Žuk zum General-Vikar des gr. kath. Ritus in Bosnien und Herzogowina bestellt werde, zugestimmt, und die Landesregierung ermächtigt seine Nomination als gr. kath. Pfarrer in Sarajevo und Generalvikar zu bestätigen. Die Bezüge des H. Dr Žuk wurden mit 5.000 Kr. und für Kanzlei und Reisepauschale mit 2.000 Kr. jährlich festgesetzt“. Подаючи сю відомість о. Ж. під датою 11. VII. 1910. додав Ексц. Митрополит свої желаня: „Дай Боже, щоби ви могли зорганізувати парохію і епархію і причинили ся до піднесеня і матеріяльного і духового стану наших бідних емігрантів. Най Бог благословить“.

О. Ж. почав вибирати ся в дорогу на нову посаду. А сю дорогу стелили йому желаня і Владики і української громади, яка з великою вдячністю приняла відомість про новий великий успіх Ексц. Митрополита і врадувала ся також іменованєм о. Ж. на сю посаду. „Руслан“ з дня 6. IX. 1910 так пише: „Пращане о. Мітрата Жука. Настала хвиля розстаня з чоловіком, що своєю пастирською працею, національною свідомістю та високою культурністю здобув признане не лише львівської руської громади, але й руської суспільности. Замітне, що всі настоятелі перервали ферії, щоби перебути кілька годин зі своїм печаливим провідником і сердечним приятелем... А в остатню суботу зійшла ся львівська громада на спільну вечеру у французькім готелі. Прибуло около 40 осіб. Крилошани оо. Чапельський і Войнаровський, о. сов. Стефанович і ин., аз світських Др Кость Левицький, Др Федак, Вол. Шухевич, Др Студинський, р. Ревакович і ин.“ Сей коротенький витяг з новин вказує на те поважане, яке здобув собі о. Ж. яко ректор. А з Сараєва депешував

ще 29. VIII. 1910. Експ. Штадлер до о. Ж.: „quando arriva Sarajevo, prego essere mio ospite — Stadler +

До Босні приїхав о. Ж. 1. X. 1910 і замешкав перших два місяці у Експ. Штадлера у Сараєві.

В тім часі звидів о. Ж. усі майже наші кольонії. З священників застав о. Ж. о. Фелікса Щурка у Прияворі і оо. Студитів в Камениці. Окрім спільної каплиці у Деветині і монастирської церкви в Камениці не мала жадна кольонія хотьби найскромнішої каплички. А нарід? Нарід вже не варив собі на їду букового листя, як се було у перших літах його нужди у Босні, але був ще дуже бідний. Під зглядом релігійним ширила ся там сербсько православна агітація, яка вже в деяких кольоніях мала успіх, а прочі готові були стати римо-католиками і Хорватами, коли недістануть своїх священників. У сю послідну хвилю ратунку приїхав о. Ж.

Підчас своєї інформаційної подорожі побачив о. Ж., що мешкати йому в Сараєві є дуже непрактично, бо Сараєво лежить далеко поза його кольоніями. Та працю робити треба було і в тих обставинах. Вернувши з своєї першої подорожі печав о. Ж. приготувати розділ кольоній на парохії і думав про спроваджене священників.

В грудні 1910. зістав о. Ж. іменованій протонотарем Апостольським, про що повідомив о. Ж. Експ. Митрополит листом з дня 20. XII. 1910. додаючи: „Перед всім желаю Вам як найбільших успіхів і як найкрасшої праці“. Так ясним промінем блистить ся тепла сердечна оліка Експ. Митрополита і над сею місією.

Підчас своєї подорожі довідав ся о. Ж., що п'ятнайцять дрібних кольоній, положених в околицях на північ і полудне від шляху Баня-Люка-Добрилін, від кільканайцятьох літ, навіть не бачили свого священника і не сповідали ся. Лиш деякі з тих бідних людей йшли 80 клм. піхотою до Кеменіши, щоби висповідати ся. Тому при кінці листопада 1910. виїхав о. Ж. до Баня Люки, щоби замешкавши там відбувати місійні подорожі по тих кольоніях. А. Еп. Штадлер згодив ся на се і там просидів о. Ж. до марта 1911 р. В кожду неділю чи свято їздив о. Ж. то до Козарця, то до Опсечка, чи Іванської чи Яблання та Марічки а там вже сходили ся люди з ще менших осель. То була велика праця та за те се був для о. Ж. наймиліший час з цілого його побуту у Босні, увінчаний тим, що о. Ж. уратував Марічку кольонію від православя, яке їй грозило.

Дубровою і Деветіною завідували в сей час на просьбу о. Ж. і за згодою Експ. Митрополита, яку дав листом з дня 21. II. 1911. оо. Студити. В марті 1911 р. вернув о. Ж. до Сараєва, а вернув тому, бо влада, на просьбу о. Ж., щоби йому вже виплатила признану платню, бо о. Ж. не маючи в виду того, що нарід сам убогий — на доробку, інших жерел удержання — мусів жити прямо позиченим грошем, відпо-

віла, що виплатить о. Ж. платню, коли той поверне до Сараєва. І о. Ж. вернув, а що на його загальний відклик ніхто не приїхав до Босни на місію, так о. Ж. звернувся листовно до своїх бувших питомців оо. Колод'я, Кіндія і Біляка, з просьбою, щоби вони допомогли йому у місійній праці, на що сі отці радо згодилися, йдучи за кличем свс його бывшего ректора, а тепер владики.

Та заки прийшли сі отці, стали о. Ж. вірно до помочи оо. Студити, хотяй се була велика жертва з їх сторони і з сторони їх ігумена владики, бо як писав Експ. Митрополит в листі до о. Ж. з 20. XII. 1910: „але се гадаю услівє, від якого не можна відступити, що (Студити) можуть мати парохію лиш там, де єсть монастир, а жадного з монахів не можна наражати на се, щоб сам мешкав далеко від монастиря. Дуже буду Вам вдячний, коли приготуєте нові дальші фундації, але лиш в міру зросту монастиря. Можна би заохотити людей до віддавання дітей, а радше молодих до вступлення, до посвячення ся Богу і тим причинити ся до зросту монастиря“.

Та монахи радили собі в сей спосіб, що вони ходили і на Дуброву, віддалену 8 клм. і на Деветіну віддалену 17 клм. від Камениці — ходили сі скромні люди та апостольского духа, щоби лиш помочи людям у їх великій душевній потребі. За се їх люди благословили і о. Ж. віднісся, оцінюючи їх жертву — до них дуже прихильно, як се зазначає Експ. Митрополит у листі з 8. X. 1911: „Дуже Вам дякую за зичливість для Студитів“.

Попри усі ті душпастирські тяжкі клопоти мав о. Ж. ще й клопіт з прожитком, бо місяці минали від приїзду о. Ж. до Босни, а справа пенсії ще не була рішена, як се свідчить лист бл. п. Григорія Цеглинського до Експ. Митрополита з Делегацій, з дня 26. II. 1911: „Причину тої проволоки пояснив міністер Буріян так: платня генерального вікарія стала предметом спору між двома властями: собор (сойм) порішив ту платню взяти до етату католицької віроісповіди, завідателем котрого є архієпископ Стадлер, послідний знов спротивив ся тому новому обтяженню його етату з причини, що він і так малий, та на його власні потреби невістає. Спір триває дальше, та як сойм не рішить ся створити на се осібний фонд, правительство буде приневолене платню генерального вікарія покрити поки що аж до унормованя справи зі свого диспозиційного фонду. Архієп. Стадлер незробив сього з якої неприязни до нас, лишень стаючи в обороні свого фонду хотів, щоб сойм отворив на се рубрику осібну і постійну“.

І сойм отворив сю рубрику — та о. Ж. мусів вернути до свого осідку в Сараєві.

Час минав, перші труднощі зістали поборені, приїхали

і священники і о. Ж. міг взяти ся до внутрішньої організації свого стада.

Кожда з отворених парохій мала свій т. зв. церковний і шкільний нумер, значить мала для церкви і школи призначану владою царовину — ліс і поле. Та на сих даровизнах сиділи уже рим. кат. священики, що обслуговували й наших людей, які проти певнісного пляну влади, сконсолідувати окремо Українців і Поляків, стали Поляком інженером розміщені в суміш. Розділити сю царовину і тим добути матеріальну основу для наших священників і будучих наших шкіл, було великим його завданням.

Та небула се легка річ, бо і влада стояла зразу на становищу: „*prior tempore, potior iure*“, і священники „*beati possidentes*“ боронили ся проти поділу ґрунтів. Три роки тривали сі просьби, процеси, рекурси письмом і особисто і аж по сій тяганині удало ся о. Ж. осягнути поділ ґрунтів в Деветині, Дубраві, Детляку і Расавац.

Другим дуже важним завданням була будова власних церков і парохіальних будинків. Тут треба було прямо з нічого щось створити. Та коли стала мурована церква в Приязорі, для якої будови виробив о. Ж. рядову безпроцентову позичку в висоті 6 000 к., коли в многих кольоніях побудовано церкви та каплички, як се я при історії кожної парохії наводжу, то се попри велику і жертвенну працю самих парохів і народу, велика заслуга і о. Ж., який яко владика се діло чинно і горячо підпирав, стаючи у всім до помочи своїм парохам. Так жертвував о. Ж. на сю ціль інтеркаляре парохій опорожнених, які в тім часі він сам обслуговував. Коли організаційна духовна праця по парохіях йшла живо — то й се заслуга о. Ж., що умів добрати собі із своїх бувших питомців на правду добрих і ревних священників, яких він на чужині у незвичайних місійних обставинах морально піддержував і їх волю ставив в тяжких хвилях, даючи їм при тім повну свободу ділання.

Заслугою о. Ж. єсть і се, що він виробив для парохіальних урядів складниці поштові, які попри се, що приносили парохам малий дохід-платню, були для громад і кольоній дуже великим добродійством, особливо у военний час, в який люди мали пошту в місци. Крім обов'язків ген. вікарія і пароха Сараєва мав о. Ж. через три роки ще Заводовіч, парохію розкинену по лісах, на полудне від Босни, аж до сербської границі. Там було усе з 2.000 лісових робітників. Крім сього обслуговував о. Ж. ще поменші кольонії, в яких було нераз лиш кілька чи кільканайцять наших кольоністів, як Дервент і його околиця.

Ген. вікарієм був о. Ж. до 1. V. 1914. Причиною його уступлення і перенесення на парохію при церкві св. Варвари у Відні було се, що о. Ж. почав западати на здоров'я. А другою головною причиною були обставини нашої цер-

кви у Боснії. О. Ж. був ген. вікарієм трех єпископів, в Сараєві, Мостарі і Баня-Люці і спершу не можна було осягнути повної незалежності нашої церкви. Вже само установе наше ген. вікарія для нашої церкви у Боснії було величезним добутком трудів і впливу Ексц. Митрополита.

Нарід був і за сей дарунок своєму владиці дуже вдячний, та Українці інтелігенти не хотіли признати сього стану і вислали протест до Риму, о чім повідомили О. Ж. листом з дня 19. X. 1910 — ось якого змісту:

Ваше Високопреподобіє!

Маю честь повідомити Ваше Високопреподобіє, що всі Русини інтелігенти (недуховні) Сараєва, підписали і дня 14 с. м. вислали до св. Отця Пія X. папи римського, протест проти стану, що з Вашим іменованем на Ген. Вікарія в Боснії підчинені Ви з духовенством і вірними гр. католиками під юрисдикцію латинських єпископів в Боснії.

В протесті заявляють, що ніяк не признають і неможуть признати над собою церковної юрисдикції латинських, чужих їм єпископів.

Рівночасно заявляють: „Як довго буде наше гр. кат. духовенство в Боснії як небудь зависиме від латинських єпископів, так довго будемо, признаючи в юрисдикції *status quo ante*, рівнодушно відносити ся до гр. кат. духовенства в Боснії, бо не можемо його признати „своїм“.

Прошу се прийняти до ласкавої відомости. З глибоким поважанем за підписаних Д-р. Михайло Зобків, унів. доцент, секр. б. г. правительства.

Непривизнанем того стану була уже й сама адреса: „До Високопреподобного Отця Д-ра Йосифа Жука, совітника гр. кат. Митр. Конс. у Львові і т. д. тепер — іменований ген. Вікарій під юрисдикцією лат. єпископів в Боснії — в Сараєві“.

Сей протест наробив був великого ропоту і дуже немило вразив був Аел. Стадлера; який і без тої квестії мав много хрестів до несеня, як се свідчить стаття часописи „Das Vaterland, Zeitung für die österreichische Monarchie“ з дня 12. II. 1910. під заголовком: „Die katholische Kirche in Bosnien vogelfrei“? Її короткий зміст такий: Калляй протегував Турків і то так дуже, що він прямо трівожно уникав всего того, що могло би подразнити їх релігійні чувства. В тій цілі існував у Боснії „Konversionsgesetz, welches den Übertritt vom Islam zur katholischen Religion im Lande selbst einfach unmöglich macht, welches jedem natürlichen und positiven kirchlichen Rechte Hohn spricht, welches Leo XIII. mit scharfen Worten als „ungerechtes Gesetz“ verurteilt und es dem Erzbischof von Sarajevo nur insofern zu ertragen gestattete, um der Gewalt zu entgehen“.

Вправді зістав той закон алагоджений в 1894 р., але в сути річі остав він такий самий, так що Апостольська Сто

лиця і о с'м законї виразила ся, що він лиш „toleriert werden kann“. Колиж Аеп. Стадлер допомагає тим, що хотіли в вільної волі перейти на католицьку віру, до утечі в чужий край, бо у Босні був такий перехід просто неможливий, тоді мусів „Proselytenmacher Stadler“ переживати цілу страшну бурю „турецького обурення“. Ба, навіть на жите аеп. Стадлера наставляли вони так, що його проходжуючого-ся по місті мусіли стерегти поліцаї, щоби недопустити до атентату на його жите. Не лиш конвертити були переслідувані, але й сам аепископ мусів перебувати в тих случаях утяжливих слідства. Колиж пр. одна католичка у Бая-Люці перейшла на турецьку віру, щоби вийти заміж за багатого бега, то се поминено мовчки.

Колиж настав губернатором Босни бр. Буріян, курс о стільки змінив ся, що він почав протегувати Сербів „як найкультурнійший елемент Босни“. Тоді знов хіба ще погіршило ся положенє аеп. Стадлера, того „Оберезуїта“, як його звали сербські часописи, що враз з турецькими часописями ляяли не лиш самого аепископа, але й саму католицьку церкву, її догми і урядження. Яке було гірке положенє аепископа, видно з кінцевих стрічок статі з домагання: „Gleiche Behandlung mit den Türken und Serben, vorallem in religiösen Angelegenheiten“.

Недивно, що новий спір і то в лоні самої католицької церкви мусів, ще особливо в тих обставинах, дуже болючо вразити аеп. Стадлера, о чім знав О. Ж. та здаєсь не знали ініціатори протесту, які певно руководили ся чистими і найгарнійшими мотивами, але лиш національними. Щоби запобічи всякому спорови появилася вже 24. X. 1916 в „Bosnische Post“ в Сараєві з „компетентного місця“ статя п. заг.: „Die Graeco-Katholiken in Bosnien“, якої точний зміст ось такий: „Відношенє Ап. Столиці до гр. кат. у Босні єсть таке саме, як у цілїм католицькім світі. Що до гр. католиків — то се підчинене під Ап. Столицю зовсім не нарушує їх прав, особливо їх славянської літургії, як також є запевнена особна управа духовенства.

Є закон католицької церкви, що там, де нема гр. кат. єпископа, уняти підлягають юрисдикції рим. кат. єпископа. В тімже конкретнім случаю, в яким внесено від Українців меморандум до Ап. Столиці, факт, що гр. католики підлягають власті аепископа в Сараєві, не дає ні найменших підстав до сего, щоби Українці могли побоювати ся латинізації себе або насильної денационалізації. Церковні круги Сараєва далекі від сеї думки. Бож для Українців кольоністів спрощувано священників вперед з Крижевацької дієцезії. Колиж ті неуміючи по українськи не могли задосить учинити своїм душпастирським обов'язкам, спрощувано Українців священників з Галичини. Для п'ятох в Босні існуючих укра-

їнських гр. кат. парохій іменовано власне особного ген. вікарія з осідком в Сараєві.

Ген. вікарій є вправді підчинений аєпископському престолови в Сараєві, але він є поставлений на рівні з єпископами. Він має повну юрисдикцію над усіми гр. католиками у Босні, є в своїм урядованю незалежний від аєпископського престолу, а його відношене до влади є безпосередне. Окрім свячення в презвітери є ген. вікарій повновласним єпископом¹⁾.

З наведеного слідує, що в замірі латиншени гр. католиків у Босні й мови нема. На доказ сього нехай послужить ще й ся обставина, що аєпископ Др. Стадлер заступав думку утворення гр. кат. єпископського престолу з осідком в Сараєві і то в сей спосіб, щоби той єпископ яко апостольський вікарій був залежний впрост від Риму. Аєпископ Др. Стадлер є ще й нині тої самої думки, а Апост. Столиця відносить ся до неї дуже прихильно. Крава влада у Сараєві не піднесла проти сього пляну жадного заміту.

Хоч. у Сараєві є дуже мало осілих гр. католиків, то однак є в пляні будова гр. кат. церкви — і римо-кат. дух. відносить ся до сеї думки дуже симпатично¹⁾.

Тут стрічаю першу урядову статистику гр. кат. Українців у Босні і Герцоговині. І так найсильнішу групу становлять Українці в Прияворі і околиці, в якій в 24 місцевостях мешкає 274 родин — а 1487 душ. Дальше іде Дервент з околицею — в силі 1126 душ гр. кат. Третю групу становлять стара і нова Дубрава, Каменіца в 1272 душ. Четверту групу становить Баня Люка й околиця, Прієдор, Б. Градішка, Б. Дубіца, Віндгорст, Целінац з около 145 родинами. Пяту групу становить Завдовіч і околиця з кількома тисячами гр. кат. лісових робітників.

Шесту групу становить парохія Сараєво, до якої належить Зеніца, Вареш і усі гр. католики Герцоговини. Очевидно той спис і чи ло душ не є зовсім точний. Та й се вже служить доказом, що зробив аєп. Стадлер для тої малої групки гр. католиків, коли згодив ся на ген. вікарія для них і то з правами єпископа.

Мимо сеї заяви спір не уставав і переніс ся на шпальти галицьких українських дневників. Впала мені у руки вирізка здаєсь з „Руслана“, в якій стоїть таке написане: „Від часу до часу піднимають ся по часописах голоси, що боснійські Русини нарікають на те, що їх підчинено під власть латинського єпископа Стадлера і бажаять конче належати до власти галицького Митрополита у Львові.

Від часу за менованя о. Дра Жука, ревного священника і Русина — патріота генеральним вікарієм в Босні для ру-

¹⁾ На сю ціль дарував аєп. Стадлер площу у Сараєві, яка й є заінтабульована на річ гр. кат. церкви.

ських осадників жалі ті не мають ніякої основи і про них Русини в Боснії певно нічого не знають, бо ж він їх найвищою властю церковною в Боснії, незалежною від архієпископа Стадлера і других єпископів латинських, хіба в тім ріжниця, що він генеральний вікарій, а вони єпископи".

Щож у виду сеї дразливої квестії зробив о. Ж.? О. Ж. лишив рішене сеї квестії покликаним до сього чинникам, а сам рішився і в тих обставинах що змога працювати для покладеня основ під розвій нашої церкви і нашого народу у Боснії. При своїй праці зазнав о. Ж. великої прихильности із сторони єпископа Стадлера і тому працював він в повнім порозумінню і згоді з тим великим владикою, як і з прочими єпископами. Щобиж приготувати дорогу новому вже апостольському адміністраторови і то без кріз і непорозумінь, постановив о. Ж. зречи ся свого високого достоїнства. Не було то легке рішене, бо воно могло зробити вражінє „фіяска“, справи зачатої а недокінченої, через що могло то рішене вийти на шкоду самої ж боснійської місії. В тім тяжкім положеню бився о. Ж. довго з думками і Бог милував, що особиста жертва о. Ж. вийшла на добро нашої місії.

Згідлива праця о. Ж. з єпископами автохтонами певно причинила ся до того, що коли по уступленю о. Ж. з становиска ген. вікарія стало актуальним питанє становиска його наслідника, єпископат Боснії, а передусім аєп. Стадлер не спротивив ся тому, щоби наслідник о. Ж. прийшов до Боснії як рівний до рівних і так прийшов за старанєм і волею Ексц. Митрополита до Боснії, іменований Ап Столицею, як апостольський адміністратор для гр. кат. Українців у Боснії і Герцеговині о. Алексій Базюк, який осів в Баня-Люці.

(Далі буде).

Свщ. др. Г. Костельник.

Пережитки в нашій літургії.

Церков Христова по словам Христовим має існувати до кінця світа. Церков Христова голосить вічні правди, котрі не можуть улячи зміни.

Ось з тих то причин панує в Церкві дух консерватизму. Ідеї асимлюють ся взаємно, концентрують ся. Ми се найкраще можемо запримітити у людий духово менше самостійних — у селян. З тої причини, що Христос заснував свою Церков на віки, та що наука, яку Церков голосить, є вічна, незмінна, ненарушима — селянам здається, що

в Церкві всьо святе в тім значіню, начеб годі було щонебудь змінити в Церкві. Досить буде згадати тут, яка се тяжка річ вияснити нашим селянам, що старий календар треба би заступити новим; або що треба би зменшити число свят в нашій Церкві.

Тавдійности не тільки люди менше просвічені, але всі вірні загалом консервативного успособлення у відношеню до устрою Церкви, до церковних форм, річий ітд. Привикаємо до всіх церковних річий, і всьо тут уважаємо за таке, яке якраз „повинно бути“. А вдійности не одна річ тут така, кограна не є нічим иным, як пережитком — пережитком, котрий вже не відповідає нашому світові, нашому положеню, духови та пониманю.

Церков без сумніву повинна бути консервативною — однак не на сліпо! Бо наколиб Церков так все змінялася, як нерозважні поступовці — крикуни хотіли би, то вона хіба вже 100 разів відпала би від Христа, або принайменше: стратила би повагу перед вірними. Однак Церков таки повинна мудро і розважно приміюватись до людий, котрих проводить в житю, і до світа, в котрім находить ся. По діагоналі пливе жате! Кіньми в його возі є центрипетальна і центрифугальна сила!

* * *

Ми, католики з грецьким обрядом, доси були звязані не тільки звичайним духом церковного консерватизму, але ще до того політичними та іншими зовніцерковними зглядами. Так мусіли ми уважати на схід, на незлучених, щоби по можливости під зглядом церковних форм не віддалювати ся від них, щоби вони не набрали упередження до нас, начеб ми відпали від східного обряду, — щоби незлученим не утруднювати приступу до катол. Церкви. Нині вже не ті часи! Росія — „царство незлучених“ — відроджуєть ся! Розпалась і відроджуєть ся! А відродити ся можна тільки після „духа часу“. Тож напевно і там зачнуть ся переводити реформи в Церкві і в церковних річах. То і нам улекшить зреформувати в Церкві то, що потрібно. А того є досить!

По війні на певно збереть ся вселенський собор, зберуть ся різні провінціальні, єпархіяльні собори. Треба отже збирати та підготовлювати матеріал! В тій то цілі хочу я вказати на деякі пережитки в нашій літургії — на такі пережитки, котрі доконче повинні бути зреформовані.

* * *

Послідні редакції нашої літургії падуть на IV. вік (Василій В. + 379.; Іван Золот. + 407). Се зовсім природне і зрозуміле, що в тих редакціях тут і там му-

сів зазначити ся тодішний світ, відношення та погляди. Від тоді світ і люди змінилися, але ті речі в літургії, котрі є плодом IV. віку, лишили ся до нині недіткнені — яко „святощі“. А вдійности вони повинні би бути змінені! І так:

Передовсім входить тут справа оглашених. Се справа більше разів підношена; вона звідна й ширшому загалови яко пережиток. Колись оглашені — с. є. ті, котрі з поганства або з жидівства хотіли приступити до християнства, тай підготовлювали ся в христ. науці — творили особну категорію зі згляду на участь в богослуженю. Іх було досить, тож — розумієть ся — треба було урегулювати їх відношене до церковних богослужень, особливож до св. літургії. А се урегульоване могло наступити тільки після тодішніх церковних звичаїв. Як найважнійший звичай треба тут навести, що в перших віках всі присутні християни на св. службі божій причащали ся. Розумієть ся, що оглашені, котрі прецінь ще не були хрещені, не могли бути допущені до св. причастія.

Вірні звичайно приносили з собою „дари“ (хліб, вино) на св. службу божу — на „жертву“ (до нині лишило ся в проскомидії „Боже... помяни принесших“); оглашені, яко не хрещені, не могли бути допущені ані до жертвоприношення. Отже оглашені мусіли віддалити ся з церкви перед жертвоприношенем (перед принесенем дарів на жертовник с. є. перед великим входом, який відбуваєть підчас „Иже Херувімы“). Оглашені могли лишитись на так званій „літургії оглашених“. Се переважно поучаюча часть св. літургії: тут читає ся „апостола“ (посланія апост.) та євангеліє, голосить ся наука (проповідь). Перед відпустом оглашених з церкви звертав ся священик (зглядно: діякон) до оглашених, щоби „помолили ся Господери“, тай до вірних, „щоби помолили ся за оглашених“, вкінці взивав священик оглашених, щоби опустили церков: „елици оглашеніи изыдѣте!“. Се діяло ь в „ектенії о оглашених“. Колись отже в тій ектенії кожде слово мало річеве значіне. Та нині — коли звичаї змінили ся — декотрі зазиви в тій ектенії зовсім стратили річеве значіне, і голосять ся тільки з тої причини, що так через тисячі літ голосилось. Якеж нині значіне має сей потрібний зазив „елици оглашеніи изыдѣте!“, коли ніхто в церкві не відносить тих слів до себе, ніхто з церкви не виходить, ба звичайно нема ніяких оглашених в церкві?! Отже се лишаєть ся тільки пустим формалізмом, почитанєм букви, задля чого Христос ганив фарисеїв!

Ише було положене церкви *in statu nascendi*, инше нині *in statu possidentis*. Нині „оглашені“ се білі ворони. Не видко їх, не впадають в очи в церкві, отже не існують як спеціальна категорія зі згляду на участь в богослуженю. Се

тим більше, що нині (а се так вже з давна!) не приступають всі присутні на літургії вірні до св. причастія, та що вступу до церкви нікому не забороняється навіть підчас жертвоприношення. Які де є які оглашені, то вони нині не мають обов'язку виходити з церкви перед жертвоприношенням.

Щож отже зробити з ектезією о оглашених? Чи усунути її з літургії? Ні! Не усунути цілу, але тільки дещо. Вдійсності оглашених буде до кінця світа: буде таких, що не родилися в католи. Церкві, або що відпали від Неї, тай між ними все будуть такі одиниці, що схотять навертати ся до католи. Церкви. А про тих треба також прилюдно молити ся. Опустити треба би тільки ті зазиви, котрі по імені звертають ся до оглашених, як до присутних на літургії. І так, думаю, треба би опустити слідуєчі стихи:

1) „Помолитесь оглашенні Господеви!“ (Ектезія тоді дуже красно зачинала би ся: „Вірній, о оглашенихъ, помолимся їд.“). 2) „Оглашенніи главы ваша Господеви приклоните!“ (Тиха молитва, яку при тім читає священник, лишається ся). 3) „Елици оглашенніи изыдѣте! (3) да никто отъ оглашенныхъ!“ — По опущенню тих слів лишить ся вповні поправний сенс „Елици вірніи паки и паки їд.“ Згадуючи поперед оглашених, тут буде зовсім поправно, коли заакцентується ся вірних — тим більше, що нині в Церкві нераз є також інші люди окрім вірних.

Взагалі треба при реформуванню наших богослужбових текстів поставити правило: щоби по змові ніщо нового не вводили, але обмежити ся на опусканню. У нас і так всего є за багато! Нова річ буде ризиком, а опущення деяких слів чи речень буде здаватись меншою інновацією.

Другим пережитком в нашій літургії є зазив „Двери! двери! (премудростію воньмимъ!“). І се треба по prostu опустити, бо се нині лиш пусті слова, а до того не посідають ніякого релігійного змісту. Колись замикано церковні двері на той заклик, або бодай уважали вірні, щоби ніхто з чужих в той час до церкви не прийшов. Нині того звичаю (зже здавна) нема, отже також зазив став злишнім. Думаю, що на тім місці могли би остати ся слова (зазив) „Премудростію воньмимъ!“ Або може краще було би повторити тут звичайний зазив: „Премудрость! воньмимъ!“ На зазив: „Возлюбимъ другъ друга їд.“ відповідають вірні: „Отца і Сина і св. Духа їд.“, а се є сумаричний символ віри. Потім зовсім послідовно слідує зазив: щоби з увагою ісповідати повний символ віри („Вірую“).

(Конець буде).

свщ. д-р Андрій Ішак.

Новий кодекс церковного права.

Недавно появилось ся друком епохальне діло, на яке чекали каноністи вже від послідного ватиканського собору (1869/70), де висказано бажанє про потребу нового і поправленого видавництва церковного права. Бажанє се здійснив доперва папа Пій X, покликуючи в 1904 р. понад 40 фахових каноністів всіх націй, між ними також кількох світських правників до спвробітництва і устанавляючи комісію 8. кардиналів, яка по в'сьмох літах праці (1912 р.) викінчила в загальнім нарисі новий кодекс. Задача остаточного викінчення, публікації і промульт.ції нового кодексу припала в уділі Бенедиктови XV.

Новий кодекс під заг. Codex iuris canonici Pii X, Pontificis Maximi jussu digestus, Benedicti Papae XV. auctoritate promulgatus (обіймає понад 500 сторін великої в'сімки, 2414 канонів) буде мати на підставі п'стмул гауїйної булі з дня 27. мая 1917 р. Providentissima Mater Ecclesia обовязуючу силу від 19. мая 1918 р. Канони будуть обовязувати пердовсім церков римську. Зєдинені церкви східні підлягають новим канонам о стільки, о скільки впливає се з природи річи, отже підлягають майже всім канонам з виїмком канонів лтургічних і обрядових або дисциплінарних, що до котрих у нас є довголітна противна практика. Нові канони впроваджують много нового відповідно до часу і потреб а поминають, що перестаріле і не має нині приміненя.

Відкладаючи докладний перегляд нового церковного кодексу на відповіднійший час, подаю осьтут коротко ті зміни, які впроваджує в церковне право і жите новий кодекс. Не без інтересу будуть вони також для правників світських іменно в справах супружих, де канонічні перепони важного і дозволеного супружа улягли великим змінам.

В загальній части (Normae) впроваджує новий церковний кодекс иньший термін, від котрого починає ся право-сильність промульт.гованого закону. Дотепер починала ся обовязуюча сила нового закону церковного з днем його оголошення в Acta Apostolicae Sedis. Новий кодекс нормує в кан. 9., що правосильність нового закону буде на будуче обовязувати доперва за 3. місяці від дня промульт.гації в Acta Ap. Sedis. Через се зближає ся дещо церковне право до права австрійського, після котрого обовязуюча сила закону розпочинає ся 45. днів по висланю Днев. авст. держ. зак. (Ges. 10 Juni 1869) Після кан. 14 чужинець тратить привілеї своєї дієцезії. Дотепер міг чужинець користати з привілеїв дієцезії, в котрій перебуває, а крім сього з привілеїв своєї

дієцезії після засади, що до підданства вимагає ся терігорії і нагоятеля. Консеквентно нормує cap. 14. що волокити (vagi) є піддані партикулярним правам місця тимчасового побуту, через що зближає ся до австр. закону. (Перше: vagi non sunt ligati) Cap. 27—28 признає звичаям силу права по 40 літах (одно покоління, один вік людського життя).

В другій частині: О особах (Personae) замічаємо слідуєчі зміни: Кождий священник підлягає в перших трьох роках по висвяченю щорічному іспитови з матерії, означеної єпископом (cap. 130). Не є се іспит конкурсний, який після собору тридентського обов'язує парохів і є в новім кодексі вповні задержаним з сею одинокою полєкцією, що єпископови прислугує право згідно з волею синодальних екзамінаторів увільнити від першого конкурсного іспиту кандидата, котрого знане не улягає жадному сумнівови пр. докторів теології і пр. Доси мали єпископи право звільняти парохів від повторення іспиту конкурсного. Рівнож правосильними позістають всі приписи австр. права що до формальностей іспиту (подане, іспитователі, ноти) впроваджені Йосифом II. з титулу непамятної практики церковної, якої новий кодекс не зносить, хіба би практика така була виразно звернена проти церковного права. Після канону 137 може священник ручити (підписати вексель) лиш за дозволенєм єпископа. Також до обняття посольського мандату потрібний є дозвіл єпископа (cap. 139). Тут може заходити слідуєча колізія з правом цивільним австрійським. Закон з 7. мая 1874 р. §. 18. забороняє церковній власті робити підданим перепону в свободнім виконуваню горожанських прав. Що посольський мандат належить до виконування горожанських прав, се виходить ясно з основ. держ. зак. з 21. грудня 1867, арт. 3. Проти церковної власті забороняючої послувати можливий є відклик до держ. адміністраційної власті після §. 28. з р. 1874. — однак такий підлягав би церковній екскомуніції запавшого засуду (Impedientes exercitium iurisdictionis ecclesiasticae et ad hoc recurrentes ad forum saeculare: exc. latae sent.). Від кандидатів висших свячень вимагає cap. 976. крім 24 року життя ще $3\frac{1}{2}$ року богословських студій. Собор тридентський вимагав від кандидата висших свячень крім 24. року життя, лиш відомостий конечних в цілі уділювання науки народови і св. Тайн. Звідси звісна у нас поява т. зв. „луцаків“ в 18 віці, священників о мінімальнім образованю, свячених в Луцку, котрі переважно не мали навіть образованя семінаріального, як пр. нинішнє російське низше духовенство. Виклопотати дієцезальний Семинар було за часів Польщі для унійських єпископів надзвичайно трудною річю, що приносило Унії велику шкоду, бо крім Василіян був загал духовенства ледви письменний. Відносили такі супроти постанов згаданого ка-

нону є на будуче не можливі навіть при найбільше ворожім відношенню держави до духовних справ.

Від кандидата на єпископа вимагає cap. 329 уродин правого ложа і виразно застерігає ся проти легітимованя через пізнійше супруже. Понадто вимагає новий кодекс від кандидатів на єпископів що найменше 5 літ священства. Кожде висше свячене, як також кожде супруже має бути після cap. 1011 втягнене до метрики хрещеня (крім иньших книг). Висвячений кандидат духовного стану має бути крім юрисдикції сповіданя наділений ше грамотою (осібно або разом з юрисдикцією) проповіданя і в тій цілі піддати ся мусить осібному іспитови з проповідництва (cap. 1340). Собор провінціяльний має відбувати ся що 20 літ (cap. 283), дієцезальний що 10 літ (cap. 359), конференції єпископів церковної провінції мають бути скликувані що найменше раз на 5 літ.

В третій части нового кодексу говорить ся: О річах (De rebus). Тут належать канони, що відносять ся до св. Тайн, церковних богослужень, постів і церковних посіlostей та цвинтарів.

На загал позістає кожний в тім обряді, в яким приняв хрещене, з виїмком, що хрещеня dokonав священник иньшого обряду в наглій потребі або неправним способом. Жінка може перед вінчанєм прийняти обряд мужа, має однак свободу повороту до свого обряду зі смертю мужа. Св. Причастіє прийняте в иньшій обряді не дає правної підстави до зміни обряду (cap. 98). Греко-католицьким священникам забороняє cap. 780. миропомазувати дітий латинського обряду зараз по хрещеню.

Важними для ширшого загалу є зміни в справах супружих. Декрет *Ne temere* (1907 р.) признає важними лиш письменні заручини заключені в присутности 2 свідків. Через се однак не було рішене спірне питанє, чи заручини заключені устно обовязують в совісти. Питанє се передовсім важне було для сповідника, який на випадок зірваня устних заручин міг наложити церковні кари в совісти і зобовязати виновату сторону до звороту коштів, які повстали з причини незаклученя обіцяного супружа. Cap. 1017. признає на випадок зірваня устних заручин лиш право процесу о відшкодованє покривдженій стороні, що звичайно з причини браку екзекутиви у властей церковних переходить на дорогу цивільного права. Через се рішено, що устні заручини необовязують навіть в совісти. Зрештою право цивільне узнає важність устних заручин, тому під взглядом правничих наслідків що до зірваня заручин існує між правом цивільним а церковним цілковита згода.

Після цивільного права першим услівєм важности супружа є оповіди, голошені в часі якого небудь церковного богослуженя. Приписи церковні вимагали дотепер голошеня

оповідий в часі Сл. Божої. Can. 1024 годить ся ціковито з правом цивільним, позволяючи голосити оповіди на кождім прилюднім богослуженню. Can. 1025. позволяє єпископам вводити також спосіб оповідий через наліплене оголошеня на парохіяльній церкві, однак ся практика не ввійде у нас вжитє через се, що цивільний закон вимагає „голошеня“ оповідий, як услівя потрібного до важности супружа. Can. 1030. установляє термін 3 днів між послідною оповідию а вінчанєм, однак парох може допустити з важної причини виїмок. Can. 1045. признає всім священникам право диспензи від тайних супружих перешкод з виїмком перешкоди духовного стану і споріднення в першій степені простої лінії. Can. 1076. пересуває супружий вік з 12 на 14 літ у дівчат і з 14 на 16 літ у хлопців.

Що до канонічних перешкод супружа уляг старий поділ на перешкоди зриваючі і уневажняючі супруже цілковитій зміні. Can. 1035 sqq. ділить перешкоди супружі на перешкоди висшої і низшої степені. До перешкод низшої степені належать: спорідненє 3 степені бічної лінії, посвояченє 2 степені бічної лінії, публична приличність в другій степені, духове спорідненє і проступок чужолоства з обітницею або заміром супружа. Інші перешкоди є висшої степені. До них треба крім перешкод зриваючих супруже ще зачислити 4 перешкоди уневажняючі супруже: публичний проступок, висші св ченя, монаший обіг і недоконанє супруже. Засада нового поділу лежить в тім, що від перешкод менших є все важною диспенза, хотьби навіть мотиви поданя і головна причина диспензи були неправдиві.

Перешкода споріднення (*consanguinitas*) ограничає ся до 3. степені бічної лінії (can. 1076). Перешкода духового споріднення заходить лиш між дитиною хрестною а кумами з одної сторони і дитиною хрестною а уділяючим Тайни з другої сторони (can. 1079). Отже перешкода між кумами а родичами дитини і між родичами а уділяючим Тайни не існує більше. Спорідненє правне, яке повстає з адопції є лиш там перешкодою супружа, де право цивільне узнає його за перешкодою (can. 1080). Перешкода посвоячення (*affinitas*) повстає лише з важного супружа доконаного або недоконаного і розтягаєсь до 2 степені бічної лінії включно (can. 1077). Перешкода публичної приличности повстає з неважного супружа доконаного або недоконаного і з ноторичного конкубінату або тав. цивільного супружа, яке в очах церкви є неважне (can. 1078).

З сього видно, що найбільшим змінам улягла перешкода посвоячення і публичної приличности, бо в першій усунено перешкоду з недозволених тілесних зносин, а другу цілком зреформовано. Піднести треба, що посвояченє

з недозволених тілесних зносин, не становить після нового кодексу жадної перешкоди супружа, хіба що зносини тамі є ноторичним конкубінатом. Також відпадає перешкода публичної приличности з заручин.

Сap. 1108. редукує освячений час шумних вінчань в сей спосіб, що розтягає його лиш на час від першої неділі різдвяного посту до Різдва і від першої неділі великого посту до Неділі Воскресеня включно. Однак тихі весілля не мають після нового кодексу перешкоди освяченого часу. Отже в засаді перешкода ся майже цілковито є усунена, хіба що провінціяльний синод зарядить інакше, що однак є більше як сумнівне супроти поясненя канону 1041: *Consuetudo novum impedimentum inducens aut impedimentis existentibus contraria reprobatur.*

Власть диспензовання від супружих перешкод мають в випадку смерті єпископи з виїмком перешкод стану духовного і споріднення простої лінії, коли супруже в сею перешкоюю зістало доконане. Коли до єпископа годі віднести ся з браку часу, має кожний парох, а в справах совісті кожний сповідник право диспензи в наглій потребі від перешкод єпископови зарезервованих (сap. 1043. sq.). Подібно мають парохів крім єпископів власть уділюваня диспензи від заховуваня свят (отже від праці і участи в Сл. Б.) і посту і від одного і другого разом (сap. 1245). Розуміє ся диспенза може бути уділена, коли заходить поважна причина і лиш поодиноким особам.

Сap. 1162. зачисляє виразно до інтересантів в справі будованя нової церкви (пр. в селі де не було жадної церкви) також сусідних парохів. До тепер вимагало ся в тій цілі: позволеня єпископа, запевнення потрібних доходів на удержане церкви і переслухання інтересантів, до яких однак не причислювано сусідних парохів. Після австр. права потрібно в цілі будови церкви позволеня староства, від котрого існує до намісництва і міністерства відклик. Коли на будову церкви треба підмоги з релігійного фонду, конечно є порозуміне з намісництвом. Через причислене сусідних парохів до інтересантів в будові церкви не має на цілі новий церковний кодекс утруднювати розмножуваня церков. Противно сap. 1427 заряджує поділ великих парохій навіть проти волі пароха і вірних. Отже в справі, котра стрічала дотепер великі перепони зі сторони дотичних парохів, має єпископ вільну руку.

Сap. 1184 висуває значно наперед особу пароха що до заряду церковного добра. Іменно вчисляє ся тут цілий ряд предметів, які належать виключно до заряду пароха: богослужене, порядок в церкві і на цвинтари, дзвонене, збірки, украшене церкви і престола, ризи, церковний спів, метрики, архів. Після австр. права в многих предметах мусить парох уділити слова зарядови церковного добра. Сap. 1185 при-

знає парохови виключне право обсаджування церковної служби. З другої сторони заострює новий кодекс в дечім дотеперішню дисципліну вглядом парохів, впроваджуючи засаду перенесення пароха за тяжші провини, як пр. опущення парохії, конкубінат або занедбуване обов'язків (cap. 1933—59, 2142—94). На підставі різниці між парохіями усуваєними і неусуваєними (cap. 454) трудніше є перенесене або звільнене пароха з парохії другого рода. Перенесене пароха з неусуваємої парохії вимагає апостольського індульту. Cap. 1479 забороняє брати задаток за винайм парохіяльного ґрунту більше, як пів року наперед.

Наконець зазначити треба, що новий кодекс усуває много, що дотепер похутувало в церковнім праві, як перестаріле пр. *effusio seminis* в знеславленню церкви (cap. 1172), привілей протягом 2 місяців по вінчанню вибрати монаший стан, цензура на монахів за уділене напуття без позволення дотичного пароха, участь священника в війні (розуміє ся: без зброї). Дальше не є заборонені молитвослови без апробати, наколи їх зміст без закиду (cap. 1385—99). Вільно уділювати акаатоликам церковних благословень (cap. 1149), вільно уживати смальцю в часі посту (cap. 1150), вільно їсти в піст мясо і рибу рівночасно (*promiscuitas ciborum*). Присяга антимодернізму є опущена з поміж иньших присяг (cap. 1406—8). Кари церковні необняті новим кодексом є знесені.

Свщ. Павло Штокалко.

На струнах гуслий.

(Псальми Давидові I — XXXV.)

Псалом VI.

Не строго, Господи, мене картай,
І не наказуй, Боже, в лютім гніві;
Для мене милосерде й ласку май,
Бо всі сустави стали боязливі.
Душа дрожить у мене в неспокою,
Непевна, доки Господи святий,
Ти милість заховаш наді мною;
Зверни ся Боже, й ласки дощ ізлий,
Звільни душу мою з гріха оков
І задля милости помилуй знов;
Нема такого, щоб в гріхах померши
На Тебе, Боже, згадував найперше,
А в пекло вічне хто дістав ся раз,

Чи-ж похвалить Тебе в щасливий час?
Я воздыханєм моїм вже втомив ся;
Нераз я ложе в темну ніч обмив,
Нераз слезами гірко я zalив ся,
Постелю часто ними я зросив;
А від гніву моє померкло око,
Постарівсь я від лютих ворогів,
Що у душі замешкали глибоко,
І запалили в мене лютий гнів,
Ідїть від мене налоги уперті
І ви, що беззаконність несете,
Бо тайни Богови усі отверті,
Риданне Господь вислухав святе;
Вже Господь вислухав мою молитву,
Почув вже певно й вислухав її;
Нехай противники залишуть битву,
Най вороги стидають ся мої.

Псалом VII.

Я все вповав на Тебе кріпко, Боже;
Від переслїдників мене ізбав;
Нехай спасеня щит мене споможе,
Щоби на мене ворог не напав,
І не уніс душі моєї вмить,
Мов лютий лев, якби не був Збавитель,
Всевишній Бог, душі моїй Спаситель.
Но Боже! Око Твоє все стежить
Дїла мої; чи ж я коли творив
Яку неправду скверними руками,
Чи тим, що зло творили, відомстив;
Як так, нехай журю ся ворогами,
Нехай від них я відійду з нічим;
Нехай знущаєсь ворог наді мною;
Нехай спїймає і житєм моїм
Нехай толочить з силою цілою;
Нехай оберне в порошок добру славу;
Но Господи, веди мою Ти справу;
У гнїві встань і зглянь ся докруги
По всіх окраїнах, де вороги
Сягають; і по приказу Твоєму,
Як Ти се предсказав, у дїлі тому
Суди їх! Окружить Тебе громада
Судий з похвалою, для Тебе рада;
Для слави Ти вернись на висоту
Судища й справу ту суди святу;
Людий бо Господь справедливо судить;
Нехай мені Твій суд, о Боже, буде
По правді і невинности моїй;

Най злюба люта грішників мерщій
 Скінчить ся; праведник най сміло стане,
 Бо око Твоє, Господи, загляне
 І до душі і серця глибини;
 Від Бога поміч певна все для правих,
 Ласкаве око лиш на них зверни;
 Бог судить рівно добрих і лукавих;
 Він сильний, довготерпеливий все!
 Не кожда днина гнів Його несе;
 Но як не кинете ви бездороже,
 То виострити меч на вас Бог може,
 Не зможете втечи із Його рук,
 Як напружив в гніві на вас Свій лук;
 А смертоносні прилади в нїм є:
 В огні гніву запалені стріли;
 О горе грішникови! Заболіли
 Сустави всі, неправда в нїм жиє,
 Він біль зачав, беззаконність зродив;
 Він яму другим в злобі став копати,
 Но впав сам в яму, що її зробив;
 На голову його ме біль спадати,
 І вся неправда впаде понад ним;
 Подяку Господеви му складати,
 Імя Господнє в піснях вихваляти
 Благодарення голосом святим.

Псалом VIII.

© Господи, наш Володїтель Ти;
 Імя Твоє уся земля вселила;
 Твоя величність і могуча сила
 Сягає висше неба висоти;
 Ти злагодив собі хвали вінець
 Із уст, що ссуть, щоб вороги стидались
 — На ворога і местника кінець.
 Як я дивлюсь на небеса, що знялись
 Кругом мов ті палат склепіння сині,
 Як бачу пальців те діло Твоїх,
 Сей місяць, ясні звізди, що Ти їх
 З нічого сотворив — питаю нині:
 І чим напроти Тебе чоловік,
 Що Ти на него пильно пам'ятаєш,
 Та чим дитя, що Ти його весь вік
 Навідуєш і ласки посилаєш;
 Ти меншим мало що від ангелів
 Його зділав; до того ще й уплїв
 І дав йому вінець із чести й слави;
 Ти володїтелем його поставив
 Понад всіма ділами рук Твоїх;

І покоров Ти все до його ніг;
Йому віддав Ти всяку звірину
І вівці і воли та скотину
Домашню й всякі дикі польні звіри
І піднебесні птиці та без міри
Чисельні риби морські, що їх филі
Стежками носять в морських глибинах.
О, Господи, в могутій Ти є силі
І дивний іменем по всіх краях.

Псалом ІХ.

Я голосити буду піснь похвали
Про тебе Господи святий з глибин
Мойого серця, всі щоби пізнали
Твої предивні чуда; й співом тим
Я буду веселитись о Тобі
І радуватись широко в серці мому:
Устами же я імени Твоєму
Хвалу віддам, як ворог у борбі
Назад подасть ся, як впадуть без сили
Противники й в одній як згинуть хвили
На вид лиця Твого. Ти зділав
Що правді суд для моїх спірних справ,
Ти сів і всім поганам зборонив,
Щоб віри не несли ярма неволі;
Погиб безбожник; Ти бо погубив
І стер його імя у вік віків.
Оружя ворогови вже не стало,
І много городів його упало
І пачять з шумом згинули ворогів.
А Господь сильний в віки пробуває
І Свій престол на суд приготував;
Судити ме. Він кулю земну всю
І справедливість людям дасть свою.
І став ся Господь вбогему приют,
І став ся Він помічник в смутку хвили;
Тому то уповане най знайзуть
Всі, що імя Твоє вже зрозуміли.
Бо Ти не опустив єще ніколи
Шукаючих потіхи у недоли.
І настроївши серце ви своє
Співайте Господеви, що жие
В Сіоні, та ширіть про Божі плєни
Усім народам вість. Бо Той, що все
Кроваву кривду гноблених догляне
Про бідних пам'ятає і несе
Ім поміч, не забувши їх молебни.
Помилуй Господи мене ласкаво

І на понижене моє гляди,
Яке наносять вороги лукаво.
Мене ж Ти можеш, Боже, мов би цвіт,
Що впав, від смерти піднести воріт;
Подай о Господи, щоб коло брами
Дочки Сіонської я міг устами
Звістити людям всім хвалу Твою;
І Твоїм спасенєм радуватись му;
Загрязли у погибели погани,
Яку вчинили; і нога їх стане
Замотана у сіти тій самій,
Яку наставили у ціли злій
Для других; Господь знаний в судах правих,
Нераз бо грішник замотавсь в лукавих
Учинках рук своїх; най вся громада
Грішників поверне ся до ада,
У пекло най підуть невірні всі,
Забувши Бога, що жили в грісі.
Бо не усе забутий бідний буде,
І вбогих не пропаде біль і труд
На все; Ти-ж Боже встань; най сила в груди
У чоловіка не росте; най суд
Твій правий для поган настане;
Законодавця Господи постав
Над ними, щоб пізнали і погани,
Що Ти людьми їх Господи, создав.
Чому о Боже, станувши на боці
Не глянеш на журбу й слезу у опі;
Коли безбожник гордо вкруг глядить,
То бідний з горя в серці аж горить;
І той і сей роздумує причину,
Оба-ж замотують ся без увину;
А грішник хоч у похотях жиє,
Щей славу має за жите своє;
Хоч дру их зневажає, має честь;
Хоч Бога розгнівив, но він не дбає,
Щоб з Ним мирити ся, бо в нього єсть
Велика злоба в серці; він гадає:
Нема вже Господа переді мною;
Дороги-ж в нього скверні в кождий час,
І суд єще відложений Тобою
Над ним; і він панує раз у раз
Над ворогами; в серці же своїм
Він так сказав: У щастю тім моїм
Не захитаюсь справді я ніколи
І певно, що не буду у недоли;
А клятви злої, гіркости і ложі
Там много-много у його устах;
А під язиком мука й горе й страх;

З ним засідають ся богатії вельможі
Потайки, щоб невинного убить;
За бідним в нього назирають очі;
Тайком мов лев в леговища у мить
Він ловить; бідного схопити хоче,
В тій цілі скрито наставляє сіти,
Щоби над бідним ними володіти;
А усмиривши хили ь ся над ним,
Припадає й володіє так страшним
Панованем над вбогими поволи;
Сказав бо в своїм серцю: Бог забув
На нього і лице вже відвернув,
Щоби його не бачити ніколи;
Устань же Господи і Боже мій
І піднеси Твою святую руку,
Та не забудь убогих в нужді тій,
І скороти убогим люту муку;
Чого-ж се гніває нечесний Бога?
Бо каже: Господь не шукати ме,
Де правди чи неправди є дорога;
Но Господи святий, Ти видиш все;
Ти видиш бідних горе й грішних лють;
Ти довго ждеш, аж доки не впадуть
До рук Твоїх безбожні по заплату;
Ти-ж бідному є певний все покров;
Тс-ж споможи Ти сироту прийняту;
І сокруши рамя Ти, Боже, знов
У грішника й лукавого у гніві;
Як їх гріха колись шукати муть,
То їх самих напевно не знайдуть,
Бо грішники загинуть нещасливі;
Ти все желане бідних приймав,
О Господи, і ухо прихилилось
Твое для їх святих побожних справ,
Хоч серце в них лишень приготавлялось
Мольбу занести і свої жалі.
Суди ж ласкаво сироту, о Боже,
Щоб чоловік не тішивсь на землі,
Що він безкарно все грішити може.

(Далі буде.)

Відозва Товариства св. Ап. Петра до Всеч. Духовенства і вірних.

Страшна війна, що лютилась через три роки в нашім
краю, переініла нашу землю в велику руїну. Богато сіл

вістало зовсім знищених, так що не остало з них майже сліду, тай прочі громади були в тім часі тяжко навиджені. Многий нарід мусів скитати ся по чужих сторонах, втратив все майно і попав в найбільшу нужду. Серце крає ся дивитись, як ті нещасні лишили ся нині без даху і кусника хліба. Важкий сум огортає душу на згадку: що ті люди пічнуть зі собою, аби зарадити собі в тій недоли!

Жертвою тої руїни впали у нас також дуже многі дома Божі. Прегарні церкви, котрі наш побожний нарід від давна здвигав і які були окрасою нашої землі, зникли зовсім з лиця світа або вістали дуже ушкоджені. Разом з тим пропали многі ерекціональні будинки, так що не має де священникови притулитись. Дійшло до того, що в деяких сторонах богослуження нині майже устало. Сей стан огортає нас тим більшою тривоگو, що нещасний нарід, котрий там все втратив і остав без нічого, довгий час не буде мати змоги поставити собі якої церкви. І не було би там слави Бога! І ті бідні люди не мали би святого місця, де могли би находити рзраду для свого тяжкого житя!

Однак хоч дуже важка доля навістила многі сторони, то є ще багато громад, котрих рука Господня пощадила, котрі удержались ще при якімсь добрі. Тому буде обовязком тих громад, котрих Господь охоронив, прийти в поміч тамтим нещасним в поставленю домів Божих. Они повинні зробити се і для Господа, щоби подякувати єму за его ласку, а відтак учинити се і для своїх нещасних братів, щоби подати їм в тяжкій недоли хоч би душевне потішене.

Наше Товариство св. Ап. Петра поклато собі вже від многих літ в задачу помагати незасібним громадам в будованю або украшеню домів Божих, а то уділюваними пожичками або часом безворотними запомогами. Для тої ціли лучили ся в нашім Товаристві всі наші священники і тисячі побожних вірних, та складали щорічно обильні дари на Боже діло. Тим більший обовязок тяжить на нас в нинішнім часі прийти в поміч нещасним селам і послужити до повернення у них слави Божої. А тих нещасних сіл нині так багато і їх доля така страшна!

Згадаймо, коли давно Татари нападали на нашу землю і перемінювали села і церкви в чорні згарища, тоді здвигав наш нарід на румовищах найперше Божі храми, а відтак скріплений святою вірою брав ся вже до дальшої відновки свого житя. І Бог благословив се діло, приводив нарід й до найбільших злиднях до прежної сили, і коли вороги співали єму вже нераз похоронну пісню, охоронив его від погібелі.

Идїм і ми в слїди наших предків. Допоможемо нашим сумуючим братям відновити у них славу Господню. А Бог певно нагородить стократно се побожне діло, — і вам і вашим родинам. Помніть, що за зложені на будову церков дари будуть в них довго заноситись молитви за кти-

терів і благодітелів тих храмів, — і коли світ вже давно забуде про вас, там буде ще приноситись св. Жертва за ваші душі і подавати їм многі ласки.

Братя! Перед війною роздали ми більшу часть узбраних тоді гроший на церковні будови, чи як пожички чи як запомоги, не перечуваючи, що прийде ще далеко тяжший час. Так осталося у нас з попередних літ лиш не багато гроша. А тут доходять з ріжних сторін благальні просьби о поміч, такі численні і конечні, що на них треба би не соток тисячів, але хиба идіонів корон!

З огляду на ту наглу потребу звертаємо ся до Всч. Духовенства і до тих вірних, котрих Бог охоронив в сім тяжкім часі, з усильною просьбою: допоможіть святому ділу! Передовсім просимо Всечестних Отців, котрих церкви затягнули у нас пожички, щоби зарядили чим скорший їх зворот. Дальше зволять Всечестні Отці і самі складати свої богоугодні лепти, і склонювати церковні брацтва до надсилення більших жертв, а вкінци закрівати всіх вірних, щоби спішили громадно з многими дарами на ту святую ціль. Ми вже згадали, як великих ласк Божих стануть вони учасниками в сім і другім житю як ктиторі і благодетелі святих храмів. До того пригадаємо нашим громадам, що ніхто не може вгадати, що чекає его може в близькій будучности. Ось перед пару роками величались у нас многі села красивими достатками і добром, а нині перемінені они в згарища, тай маючі люди зійшли на бездомних нуждарів! А хтож може знати, яка доля може впасти ще на неодну осталу громаду? Помагайте отже тим бездомним, а шайдете і ви поміч, коли би вас навістило яке нещастє.

Ми віримо кріпко, що Всечестне Духовенство і весь наш нарід розуміють всю вагу діла, яке отсе підносимо і поспішать з многими і скорими жертвами.

Гроші просимо висилати на адресу „Дністра“ у Львові (ул. Руська ч. 20), книжка вкладкова ч. 11.040.

В короткім часі наміряємо запросити ВП. Членів Товариства на Загальні Збори, на котрих здамо звiт з зібраних жертв і з їх ужитя.

Від виділу Товариства св. Ап. Петра.

У Львові, дня 15. марта 1918.

о. Лев Туркевич, голова.

о. А. Стефанович.

Від Адміністрації.

Просить ся надсилати залеглу посліплату за рік 1917.

ВСЯЧИНА.

Матеріали до історії нашої церкви на пограниччю України. В повіті сяніцькій до української парохії Волиця належить містечко Буківско. В році 1901 прийшов на пароху до Волиці о. А. О. і звернув пильну увагу на своїх нечисленних парохіян, що мешкають в Буківску. Зараз на слідуючий рік пішов по „каноні“, випитуючись, де мешкають його парохіяни і списав собі около 50 душ своїх вірних. Були то переважно через женячку зайшли до Буківска Українці, але їх діти були вже похрещені в латинським обряді. Дуже помічним був парохови в вишукуванню українських душ і притяганню їх до свого обряду бл. п. Северин Жуковський, тодішний ц. к. нотар в Буківску. Буз то щирий Українець, добрий патріот і щиро привязаний до своєї церкви. Від нього довідав ся парох, що в Буківску була колись самостійна українська парохія, котра однак через нещасні обставини (латинізації і польонізації) ще в 17. віку упала. Він показував місце, де стояла колись українська церква в Буківску. Дотепер ще мають знаходити ся в латинській парохії в Буківску метрики з давньої української парохії. В шематизмі епархіяльнім з року 1879. єсть описана судьба давньої української парохії в Буківску. Покійний нотар Жуковський мав намірене купити в Межибродю деревляну українську церковцю, котра була на продаж і своїм коштом поставити в Буківску, але передчасна нагла смерть перешкодила його наміренню. Коли парох в Волиці звернув пильнішу увагу на своїх недобитків-парохіян в Буківску, щоби їх задержати при своїй церкві і обряді, то латинське духовенство і урядники Поляки в Буківску напосіли ся, щоби і ту горстку Українців перетягнути на латинський обряд. Списали і подали до Староства в Сяноці 20 українських душ на зміну обряду мимо волі і відомости інтересованих осіб. В році 1906 при нагоді торжества Йордану гостив волицький парох у себе урядників Українців з Буківска, а то п. Ярослава Лепкого, начальника суду в Буківску, Кліма Розлуцького, нотаря, Юліяна Пузу, геометра і Івана Дорбакевича, податкового урядника. В часі бесіди піднесено гадку, щоби в Буківску поставити хоч богослужбну українську каплицю для збереження вірних свого обряду і для поставлення тамі дальшій латинізації і польонізації. Присутний нотар Розлуцький так одушевив ся тою справою, що сей час дав на ту ціль 200 К. Отець парох старав ся ту спасенну гадку замінити в діло. Зав'язав ся комітет з висше названих осіб і оголошено відозву до українських інституцій і взагалі до української публіки в цілі збирання жертв на українську церкву в Буківску. Жертви, вправді не великі, але почали надходи-

ти. Вже того самого року куплено від одного Жиди в Буківську місце під будову за 740 К. Коли о тім довідалися буківські Поляки, страшно заворушилися і піднесли крик: *Rusini chcą budować cerkiew w Bukowsku, chcą Bukowsko zruszczyć!* My do tego w żaden sposób nie dopuścimy. Казьо Родкевич, обшарник, разом з двома буківськими хлопцями Поляками, удав ся до нотаря Розлуцького і напав його словами: *Co to! Pan komornik chce budować cerkiew w Bukowsku!* My do tego nie dopuścimy. Gdy materiał będzie zwieziony, nasze dzieci wszystko zburzą, choćby mieli siedzieć w kryminale. My nie ręczymy nawet za pańskie życie. Покійний Розлуцький, чоловік слабого духа, дав ся зтероризувати тими погрозами, умив від всього руки і як сам дав початок до будови каплиці в Буківську, так потім від того діла цілком усунув ся і прийняв назад гроші за куплене місце під каплицю. Лише один радник суду Лепкий попірав справу будови каплиці і зібрав значне число складок на ту ціль. Колиж незадовго і його з Буківська перенесено разом з другими урядниками Українцями, справа будови каплиці в Буківську зі взгляду на велику опозицію Поляків мусіла бути відложена, а зібраний фонд в квоті 2.350 К. зістав відісланий до Епископської Консисторії в Перемишлі, котра його помістила в українській шадниці в Перемишлі на книжочку шадничу ч. 7511. Фонд сей виносив з кінцем 1917 року квоту 3.137 К. 95 с. Так відносять ся Поляки до грецького обряду і української церкви на пограниччю України. В Холмщині виступають як оборонці католицизму, а тут в сянїцькій повіті раді би Українців католиків стерти з лиця землі. — *свщ. Алексій Очабрук.*

Хто є автором Акафисту св. Йосафатови? Акафист св. Священномученикови Йосафатови, який вже вийшов в третім виданню ОО. Василян в Жовкві і тим способом не лиш витримав прихильну критику у суспільности, але й зискав собі належне місце в церковній літературі, є ділом о. Александра Дикого, Архікатедрального проповідника у Львові. Почин до написання сеї похвальної пісні дала йому нагода 25-літнього ювілею знищення Унії в Холмщині. В р. 1900, коли він був на третім році св. богослов'я, обходила православна церков торжество „присоединен'я Холмщини к православію“, що виклиало різкі і обурюючі протести між широкими католиками, а особливо між українськими богословами, які свій протест прости сих торжеств випечатали в часописах. Обурений і до глибини серця потрясений поведенням православних, що голосили похвальні пеани на честь тої сумної пам'яті події, постановив о. Дикий дати голосний протест від себе і уложити Акафист найбільшому подвижникови св. з'єдинення св. Йосафатови. Над написанням Акафисту працював він дев'ять місяців. Остаточно укінчив его в жовтні 1900 р. На жаль бракувало сьому утворови вишньої форми, бо автор його не умів церковно-слав'янської

мови. З таким утвором удав ся о. Дикий в жовтні 1900 р. до о. пралата Із. Дольницького з проською, щоби він Акафист переклав на поправну церковну мову. О. пралат Дольницький вволив радо його просьбі. Не обійшло ся при тім і без того, що о. Дольницький перобив деякі невеличкі поправки, які однак були дуже нечисленні і не зміняли нічого в оригінальності автора. — *свщ. А. Д.*

Геть з правом патронату! Нам пишуть: Пан Адамович, заступник управителя дібр княгині Сапїжини, коляторки парохії Германів, довідав ся якимсь способом, що я захоплював своїх парохіян до підписування протесту проти прилучення Сх. Галичини до Польщі. Такий „буя“ йому очевидно не подобався і він, здивавшись на лісничівці з германівським писаром таку грозьбу передав на мою адресу: „Co ten wasz ksiądz ludzi buntuje? Powiedzcie mu, że jak przyjedzie księżna, to nie podpisze mu prezenty“. От так ми, гр. кат. священники маємо дивитись на народну кривду і.. мовчати, бо інакше „księżna nie podpisze prezenty“. Може би яка Комісія при Товаристві св. Аг. Павла займала ся зібраннм більше подібних фактів з докладним наведенем місця, часу і свідків, а опісля використала зібраний матеріал в петиції чи меморіалі до відповідних чинників. — *о. Василь Курилас, заві-датель Германова.*

Фірма

А. FREEMUTHS SÖHNE,

WIEN, VI. Webgasse Nr. 43

механічна ткальня шовку і матерій на церковні ризи

поручає Всечесному Українському Духовенству гр. кат. обряду свій також тепер ще багато заосмотрений склад церковних матерій з особливим узглядненем українських а спеціально літургічних взірців в багатім виборі, як також готових риз для гр. кат. обряду від найбільш поединчих до найбогатших.

На жадане висилаєсь прібки матерій і цінник безплатно. Замовленя, також всякі наприви риз, виконуєсь якнай-скорше.

В книгарни Мехитаристів у Відні

(Wien, VII, 2, Mechitharistengasse 4)

можна дістати отсі книжки :

Dr. J. Pelesch — Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom, von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart, 2 томи брошуровані, без порта К 14.

Др. Юл. Пелеш — Пастирське Богослiвє, брошуроване, без порта — К. 9.

— Апостоли й евангелія на кождий день в роцї, брошуроване без порта К 10.

ГОЛОВНІ УМОВИ УСПІШНОСТІ ПРОПОВІДИ

написав

свщ. Д-р. ЯРОСЛАВ ЛЕВИЦЬКИЙ

ст. 73, ціна 1.40 К. без поштової пересилки.

Замовляти можна або в Книгарни Товариства ім. Т. Шевченка, Ринок 10, або в редакції „Н И В И“.

Церковна Торговля
:- „ДОСТАВА“ :-

СКЛАДИ:

У ЛЬВОВІ УЛ. РУСЬКА 20. — — — — —

— — — — — В ПЕРЕМИШЛИ РИНОК 26.

в Станиславові на разі замкнений.

Канцелярія Дирекції: Львів ул. Домініканська 11. І поверх.

Поручає Всч: Духовенству всяку утвар церков-
ну по можливо найдешевших цінах.

Приймає до золоченя чаші і виші річи церковні.

== „СВІТ“ ==

ілюстрований місячник
—— літератури і мистецтва

виходить у Львові, в половині кожного місяця
під редакцією М. ГОЛУБЦЯ.

— Передплата: —

— — На цілий 1918 рік виносить 14 кор, — —

— — — На пів року 8 корон. — — —

Цілорічні Передплатники дістануть

— — — **ДВІ КНИЖКОВІ ПРЕМІЇ.** — — —

Комплети „Світа“ з 1917 р. тільки для нових Передплатників
по 10 кор. від брошур. примірника.

Зразкові числа шлемо відворотно.

Редакція і Адміністрація: Львів Куркова ч. 11.